

Mertová, Petra

Mezioborová praktická studia

Mezioborová praktická studia 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014

ISBN 978-80-210-6986-2; ISBN 978-80-210-6989-3 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131172>

License: [CC BY-NC-ND 3.0 CZ](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/)

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220902

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Mezioborová praktická studia

Petra Mertová

Masarykova univerzita

Brno 2014

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Mezioborová praktická studia

Petra Mertová

Masarykova univerzita
Brno 2014

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Dílo bylo vytvořeno v rámci projektu Filozofická fakulta jako pracoviště excelentního vzdělávání: Komplexní inovace studijních oborů a programů na FF MU s ohledem na požadavky znalostní ekonomiky (FIFA), reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0228 Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

© 2014 Masarykova univerzita

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uveďte autora-Neužívejte dílo komerčně-Nezasahujte do díla 3.0 Česko (CC BY-NC-ND 3.0 CZ). Shrnutí a úplný text licenčního ujednání je dostupný na: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/>.

Této licenci ovšem nepodléhají v díle užitá jiná díla.

Poznámka: Pokud budete toto dílo šířit, máte mj. povinnost uvést výše uvedené autorské údaje a ostatní seznámit s podmínkami licence.

ISBN 978-80-210-6986-2 (brož. vaz.)

ISBN 978-80-210-6987-9 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-6988-6 (online : ePub)

ISBN 978-80-210-6989-3 (online : Mobipocket)

OBSAH

1. ÚVOD	5
2. KULTURNÍ SEKTOR	6
2.1. VLÁDNÍ PODPORA PÉČE O KULTURU V ČR	9
2.2. VLÁDNÍ PODPORA PÉČE O TRADIČNÍ LIDOVOU KULTURU V ČR	20
3. PÉČE O MOVITÉ KULTURNÍ DĚDICTVÍ – MUZEJNICTVÍ	33
3.1. KONCEPCE ROZVOJE MUZEJNICTVÍ	35
3.2. LEGISLATIVA V MUZEJNICTVÍ	47
3.3 EVIDENCE SBÍREK MUZEJNÍ POVAHY	54
3.3.1. Evidence sbírek muzejní povahy pomocí programu DEMUS	57
3.4. MOŽNOSTI VYUŽITÍ MUZEJNÍCH FONDŮ	67
3.5. MUZEOPEDAGOGIKA	77
3.6. MUZEOLOGICKO-METODOLOGICKÁ CENTRA	90
4. ARCHIVNICTVÍ	92
4.1. ARCHIVNÍ POMŮCKY	95
4.2. BADATEL V ARCHIVU	99
5. PAMÁTKOVÁ PÉČE	102
5.1. FORMY PAMÁTKOVÉ OCHRANY SÍDEL	104
5.2. LIDOVÁ ARCHITEKTURA V PERSPEKTIVĚ PAMÁTKOVÉ PÉČE	107
6. NEZISKOVÝ SEKTOR	110
7. ZISKOVÝ SEKTOR – VENKOVSKÁ TURISTIKA	114
8. MANAGEMENT A MARKETING V KOSTCE	116
8.1. MANAGEMENT	116
8.2. MARKETING	121

9. PŘÍPRAVA A REALIZACE TERÉNNÍHO VÝZKUMU	126
9.1. VOLBA VÝZKUMU – KVANTITATIVNÍ NEBO KVALITATIVNÍ VÝZKUM	129
9.2. PROJEKT – TERÉNNÍ VÝZKUM	136
POUŽITÉ ZDROJE	140
LITERATURA	141
PŘÍLOHY	143

1. ÚVOD

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

dostává se vám do rukou publikace, která je podpůrným studijním materiálem určených zejména pro posluchače Ústavu evropské etnologie. Tato učebnice je koncipována jako soubor teoretických východisek i studijních materiálů potřebných k úspěšnému absolvování předmětu Etnologie v praxi. Učebnice by měla posluchači pomoci s osvojením teoretických a metodologických základů vybraných oborů z tzv. kulturního sektoru. Absolventi humanitních oborů bývají ve své další praxi v mnoha případech zaměstnání v tzv. kulturním sektoru. Co to je, jaký má potenciál, co vše do kulturního sektoru patří, jaké má zákonitosti, čím může obohatit současnou společnost a jaké požadavky na pracovníky v kulturním sektoru jsou kladeny nyní, nastiňuje předložená učebnice. Přinášíme zde přehled teoretických východisek vybraných vědních oborů, jež jsou nejčastějšími oblastmi, kde mohou etnografové nalézt profesní uplatnění a dále oborů, s nimiž etnografové přichází v praxi často do styku. Pokusili jsme se přiblížit základy metodologie vybraných oborů pro pochopení postojů a možností reprezentantů daných profesí. V publikaci posluchači předmětu Etnologie v praxi naleznou také studijní materiály a formuláře pro seminární práci.

Učebnice by měla posluchači pomoci s orientací v praktických záležitostech během studia, ale také při výběru dalšího směru profesní cesty po ukončení studia, či již během působení na fakultní půdě. Dále mohou posluchači učebnici využít i při přípravě vlastního výzkumného projektu.

2. KULTURNÍ SEKTOR

V současné době je kulturní sektor chápán jako zdroj financí i forma uspokojení potřeb jedince. Posun v chápání poslání a přínosu kultury přinesl přelom 20. a 21. století. S rozvojem komunikačních a informačních technologií se klíčem k úspěchu stala schopnost utřídit a využít velký objem informací a přetvořit je ve znalost. Do té doby se konkurenční výhoda spatřovala ve schopnosti získat dostatečné množství informací v co nejkratším čase. Ve vývoji společnosti došlo k významnému posunu. Z tzv. průmyslové společnosti se stala společnost informační, kterou v současnosti střídá společnost znalostní a kreativní. Ekonomika takové společnosti je založena na znalostech a schopnostech neustálé inovace. Hledají se stále nové a nové skryté vlastnosti a schopnosti člověka, které povedou k ekonomickému růstu. Se vzrůstajícím blahobytem však ve vyspělých ekonomikách stoupá nespokojenost mezi obyvateli a jedinci. Již od sedmdesátých let je pozorováno, že zvyšování ekonomické výkonnosti, zvyšování životní úrovně obyvatel, růst fondu volného času nevede ke spokojenosti obyvatel, ale paradoxně přináší nespokojenost. Tyto tendence ve společnosti popsal poprvé prof. ekonomie Richard A. Easterlin. Na základě měření velikosti důchodu a ekonomické úrovně obyvatel konstatoval, že od určité úrovně dochází ke stagnaci spokojenosti. Během posledních šedesáti sedmdesáti let je považováno za samozřejmé zabezpečení základních potřeb, ale ve společnosti stále přetrvává pocit nedostatku. Společnost nyní hledá nové paradigma, snaží se vybalancovat vztah mezi diktátem ekonomie (zvyšování životní úrovně díky technickému pokroku) a hledáním skrytého potenciálu člověka a uspokojováním potřeb seberealizace. Rovnováhu se snaží nalézt především v oblasti služeb, kde dominuje kultura, umění a turismus. (Tittelbachová, 2011, s. 56).

V souvislosti s ekonomickou krizí posledních let se oblast kultury začíná vnímat jako odvětví významné pro tvorbu HDP a nových pracovních míst. Významnou se stává ekonomika volného času. Význam kulturního sektoru sílí v regionálních i místních ekonomikách, zejména díky rozvoji turismu. Stále více stoupá tlak na strukturu vzdělání pracovníků v kulturním sektoru, kde se více než v minulosti projevuje nutnost kvalifikace pracovníků v celém spektru oborů, zapojených do realizace kulturní politiky a politiky turismu. Noví i stávající pracovníci by měli své znalosti z oboru kultury rozšiřovat o poznatky z oblasti ekonomie, statistiky, managementu, pedagogiky apod., aby jejich praxe nesla relevantní a přínosné výsledky pro rozvoj kulturního sektoru, jež je součástí neziskového sektoru, ale i sektoru ziskového, tržního. Díky tomu, že pracovníci v kultuře neměli až donedávna základní povědomí o fungování ekonomických mechanismů, nedokázali účelně zapojit kulturní zdroje do ekonomických procesů. Kultura se tak dostala do pozice zátěže veřejných rozpočtů a do neúměrné závislosti na veřejnoprávních institucích a systému veřejných financí. Změny v poptávce návštěv-

níků kladou stále více nároky na multioborové vzdělání pracovníků v kultuře. V současné době je kultura součástí tržního prostředí a nabídka kulturních služeb je mnohonásobně vyšší než poptávka ze strany návštěvníků. Pracovníci v kultuře by tedy měli být schopni vyhovět požadavkům návštěvníků a cíleně vytvářet konkurenceschopné produkty. Podle Šárky Tittelbachové dnes návštěvník vnímá nabízený produkt kultury v širším společenském kontextu. Důležitá je autenticita, kulturní vzorce chování a jejich odraz v nabídce, kreativita a prezentace hodnot destinace, chování k návštěvníkovi, sociální klima, individualizace, originalita, projevy lokální komunity, kulturní tradice a hodnoty (Tittelbachová, 2011, s. 56).

Co je kultura – kulturní sektor

Definovat, co je kultura, je velmi obtížné. Každý si pod tímto pojmem představí širokou množinu možných prvků. Kultura v sobě obsahuje způsob života společnosti a jednotlivce. Výkladem obsahu pojmu kultura se zabývá kulturologie, sociokulturní antropologie, sociologie kultury, kulturní ekologie, psychologie kultury, dějiny kultury a etnologie. Kultura se podílí na integraci jedince do celé společnosti. Přispívá k rozvoji intelektuální, emocionální i morální úrovně občanů. Plní výchovně vzdělávací, socializační, enkulturační (osvojení si kultury), významné kreativní a hodnototvorné funkce. Kultura je základem identity jedince a prostředkem přenosu informací mezi generacemi. Kultura propojuje Českou republiku s okolním světem, ale současně ji z něho vyděluje a odlišuje v porovnání s ostatními státy. (Tittelbachová, 2011, s. 56–57)

Ekonomické příručky říkají, že kulturní sektor je složen z neprůmyslových a průmyslových odvětví. Neprůmyslové odvětví produkuje nereprodukovatelné zboží a služby, které jsou „konzumovány“ v místě – např. výstava, koncert, přednáška. Průmyslové odvětví produkuje kulturní produkty určené k masové reprodukci, hromadnému šíření a vývozu – např. kniha, film, zvuková nahrávka.

Ekonomové rozdělují kulturu na tzv. kulturní a kreativní sektor, aby mohli přesněji změřit ekonomický a společenský, tedy přímý a nepřímý dopad kultury a kreativity.¹ Kulturní sektor je vymezen tím, co lidé vytváří, co konají, jak to konají, jak uvažují. Kulturní sektor pomáhá zachovat kulturní tradice a hodnoty, definuje národní identitu, posiluje sociální soudržnost, buduje sociální kapitál a kvalifikované, kreativní síly. Přispívá ke kvalitě života a ekonomické prosperitě celé společnosti. Kreativní sektor je chápán jako tvůrčí investice do produkce nekulturního zboží. Tedy kultura projevující se

¹ Pojem „kreativní sektor“ zavádí studie *Ekonomika kultury v Evropě (The Economy of Culture in Europe)* zpracovaná pro Evropskou komisi v říjnu 2006. Snahou bylo sjednocení přístupu ke kulturnímu sektoru a o přesnější měření jeho ekonomického i společenského významu. Ze závěrů studie vychází studie *The Economic Performance of the UK's Creative Industries* pro britské Ministerstvo kultury, médií a sportu z roku 2007. Zpracovala ji organizace Work Foundation. Studie definuje kulturní sektor jako sektor kreativních průmyslů s cílem překonat tradiční pojetí dělení kultury na umění vysoké a populární (nízké).

v designu (módě, interiérovém návrhářství), architektuře, reklamě. Kultura je zde zdrojem inovace, kterou využije ve výrobním procesu nekulturní odvětví.

V našem prostředí je kulturní sektor z velké části v kompetenci Ministerstva kultury, jako resortního orgánu veřejné správy. Do sféry jeho vlivu patří:

- Oblast umění
- Oblast knižní kultury knihoven
- Oblast památkové péče
- Oblast movitého kulturního dědictví
- Hromadné sdělovací prostředky a kinematografie
- Círky a náboženské společnosti
- Autorské právo
- Oblast kulturně výchovné činnosti

Další oblasti kulturního sektoru spadají pod kompetenci Ministerstva vnitra. Jedná se o archivní správu pečující o hmotné doklady lidské kultury, zejména o listinné artefakty.

Kontrolní otázky:

Co je kultura?

Jak dělí ekonomové kulturní sektor, aby mohli měřit ekonomický a společenský dopad kultury a kreativity?

Vysvětli, co je neprůmyslové a průmyslové zboží.

2.1. VLÁDNÍ PODPORA PÉČE O KULTURU V ČR

Státní kulturní politika

Kulturní politika je v systému veřejné správy České republiky rozdělena do dvou úrovní. Pro obě úrovně platí, že se jedná se o koncepční řízení sektoru kultury, pro který jsou takto definovány vize, cíle a priority, dále zásady a nástroje pro jejich naplnění. Státní kulturní politika je zastřešující koncepcí pro kulturní politiky vytvářené na úrovni místní samosprávy, regionu, vlády i v mezinárodním kontextu.

Počátek koncepční práce na poli definování kulturní politiky státu začaly již v roce 1989 z podnětu ministra kultury Pavla Tigrida. Vznikla rozsáhlá studie „**Vztah státu ke kultuře – kulturní politika evropských zemí**“. Zde byly definovány obecné cíle i řada odborných doporučení k naplnění cílů.

Dnes již mají všechny kraje zpracovány Programy rozvoje kraje, ve kterých je zapracován i kulturní sektor. Společnými prvky všech dokumentů jsou:

- ekonomické využití kulturního dědictví, zejména pro turismus
- rozšířená podpora kulturních služeb a kulturní infrastruktury ve venkovských oblastech
- další aspekty kultury jako: menšinové a tradiční subkultury, atraktivita prostředí, identita, rozvoj lidských zdrojů, duchovní kapitál, kulturní klima.

Na úrovni krajské správy jsou dále zpracovány i jiné dokumenty jako např. Marketingová strategie cestovního ruchu v Moravskoslezském kraji, Koncepce muzeí a galerií ve Středočeském kraji, Koncepce podpory státní památkové péče v Pardubickém kraji, Koncepce podpory kultury v Jihomoravském kraji aj.

Státní kulturní politika je v současnosti jedním ze základních ideologických materiálů ovlivňujících činnost muzeí a galerií zřizovaných státem, případně samosprávnými celky, městy a obcemi. Státní kulturní politiku schvaluje vláda svým usnesením. Na jeho základě jsou dále sestavovány vize a programové teze muzeí a galerií, odborů muzejní péče krajských úřadů atd. Česká republika je sama zodpovědná za svou kulturní politiku. Smlouva Evropských společenství z Nice ze dne 26. února 2001 ve svém článku č. 151 říká, že zodpovědnost za rozkvět kultur členských států zůstává na národních vládách.

Státní kulturní politika má jednak zajistit, aby kultura nebyla chápána pouze jako forma trávení volného času nebo něco, co je až po práci. Jak je uvedeno ve studii „Ekonomika kultury v Evropě“, kterou pro Evropskou komisi zpracovala společnost KEA Public Affairs ve spolupráci s Media Group (při School of Economy, Turku, Finsko)

a MKW Wirstschaftsforschung GmbH.² „Kulturní a kreativní sektor trpí stereotypy, je-li nahlížena jeho ekonomická výkonnost... mnozí se domnívají, že kultura a ekonomika jsou dva různé světy, které nemají... nic společného. I ti, kteří rozpoznávají ekonomickou hodnotu, obvykle soudí, že její ekonomická výkonnost je nízká. Usuzuje se, že umělci, silně dotované kulturní organizace či třeba venkovská lidová tvorba jsou předurčení podlehnout, pokud se dostanou do konfrontace s tržními silami...“

Fakta zjištěná citovanou studií tyto stereotypy vyvracejí:

- **kulturní a kreativní sektor v EU zaznamenal v roce 2003 obrat 653 mld. EUR, tj. 2,6 % HDP EU;** to je více, než vytvořil např. sektor nemovitostí (2,1 %), výroba potravin, nápojů a tabáku (2,1 %) či chemický a gumárenský průmysl včetně výroby plastických hmot (2,3 %);
- **růst v tomto sektoru byl v letech 1999–2003 o více než 12% bodů rychlejší než činil průměr EU;**
- **kulturní sektor zaměstnával v roce 2004 více než 4,7 mil. osob (2,5 % ekonomicky aktivní populace EU25);** zaměstnanost v této sféře rostla rychleji než průměr v EU a vykazovala výrazné znaky „modernosti“ – resp. toho, jak by pracovní scéna mohla vypadat v budoucnu – **flexibilnější, orientovaná na projekty, vyžadující mobilitu a vyšší kvalifikaci.**³

Dnes je jasné, že ekonomika kultury má silný potenciál. Státní kulturní politika připomíná, že kultura je duchovním základem společnosti, měřítkem její vyspělosti i součástí její identity včetně identity národní. Podle všech analýz má tento aspekt kultury potenciál být podstatnou hnací silou udržitelného rozvoje, prosperity a civilizační konkurenceschopnosti celé společnosti, a to zejména díky kreativitě, jejíž živnou půdou kultura je. Státní kulturní politika již pracuje s vizí, že kreativita, sociální soudržnost a schopnost inovace se stanou strategickými dominantami vývoje příštích desetiletí planety. Konkurence kultur židovsko-křesťanské (euroatlantické) a kultur zejména asijských a dalších se může ukázat jako prvek ovlivňující životy národů podobně jako průmyslová revoluce. Zdrojem těchto hodnot je z velké části právě kultura a umění... Na těchto základech je formulována vize Státní kulturní politiky jako východisko pro její jednotlivé cíle a úkoly. Vize je maximálně obecným a přitom srozumitelným vyjádřením žádoucího stavu a také smyslu kultury resp. role, jakou by pro českou společnost v příštích letech měla hrát.

2 The Economy of Culture in Europe, Evropská komise, říjen 2006.

3 Zdroj informace: <http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/kulturni-politika-fresh.pdf>, s 9. Přístup 15. 4. 2014

Vize státní kulturní politiky⁴

Kultura je pro Českou republiku „jízdenkou do budoucnosti“: chceme být opět křižovatkou kultur, svoji přirozenou pozici využít svobodným, otevřeným a kreativním způsobem při tvorbě kultury vlastní, ochraně zděděných kulturních hodnot a jejich uplatnění ve všech oblastech života společnosti. Úkolem státu je vytvářet optimální vazby mezi kulturou a všemi oblastmi společnosti a tak obohacovat životy občanů, rozvíjet kreativní schopnosti v hospodářství, výzkumu, vzdělání, motivovat dárcovství i poskytnout dostatečné zdroje a tím posílit konkurenceschopnost země v globálním prostředí. Tato vize kultury zhuštěně vyjadřuje podstatné:

- *Kultura je sektorem, který může v příštích letech sehrát zásadní roli v rozvoji české společnosti a o který lze do značné míry opřít ekonomický, environmentální i sociální rozvoj státu.*
- *České země mohou díky geografické poloze i tradici pozitivně využít kontaktu evropských i globálních kulturních vlivů.*
- *Prostor pro kulturní tvorbu a využití kulturních hodnot vytvořených v minulosti musí zůstat otevřený a přístupný.*
- *Úkolem státu, krajů a obcí a jejich institucí není pouze podporovat kulturu jako takovou, ale propojit ji s jinými oblastmi společnosti, zejména zpřístupnit její hodnoty – kulturní dědictví stejně jako svobodu a kreativitu vlastní kulturní tvorbě – k využití v ostatních oblastech lidských aktivit.*
- *Na těchto principech lze stavět základy budoucí konkurenceschopnosti země.*

Takto chápaná vize kulturní politiky umožňuje formulovat konkrétní cíle a především úkoly a opatření, která přispějí k žádoucímu stavu kultury v příštích letech. Bude se tak dít v prostředí intenzivní globální soutěže, na jejíž impulsy reaguje i Evropská unie zejména některými cíli Lisabonské strategie. Není účelné mechanicky přebírat formule vyzdvihující inovace a kreativitu jako hlavní motor naplňování cílů evropských strategií tohoto druhu. Pokládáme za přínosnější, když kulturní politika státu vytkne pro ČR specifické cíle a úkoly, které budou v jejím konkrétním prostředí realizovat obecné strategie. Často preferovaná podpora inovací a kreativity je jednou z dimenzí tohoto úsilí, druhou a neméně podstatnou je pak využití existujících – hmotných i nehmotných – kulturních hodnot, které dávají životu smysl vyšší než je pouhé přežívání. Součástí naší kulturní strategie tak musí být i péče o krajinu, architektonické památky a urbanistické celky, formující prostor každodenního života a ovlivňující pozitivně lidská společenství, je-li o ně pečováno a jsou-li využívány i k ekonomickým aktivitám šetrným k jejich hodnotám či negativně, jsou-li zanedbávány a přehlíženy. Aniž bychom snižovali význam a podporu původní umělecké tvorby, chceme navíc podporovat především ty aspekty, které mohou přenášet impulsy i pro jiné sektory.

⁴ Zdroj informace: <http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/kulturni-politika-fresh.pdf>. Přístup 15. 4. 2014

Cíle státní kulturní politiky:

CÍL 1 – EKONOMICKÁ A SPOLEČENSKÁ DIMENZE

Využít přínosů umění a kulturního dědictví a s nimi spojené kreativity pro zvýšení konkurenceschopnosti ostatních oborů a činností.

Cíl směřuje především k účelnému využívání kulturních hodnot, ať již v hmotném (historické dědictví, kulturní krajina, umělecká díla apod.) či nehmotném (intelektuální dimenze, inovace a kreativita) smyslu jakožto impulsů a výzev pro sociální prostředí státu a jeho ekonomiku. Do této oblasti budou spadat opatření směřující k efektivnějšímu využití památek, muzejních a galerijních sbírek či urbanistických a krajinných celků v cestovním ruchu a navazujících činnostech, zpřístupňování kulturního dědictví a nové tvorby všem bez rozdílu, rozvoj kulturního průmyslu, uplatnění mezinárodních zkušeností v rozvoji kulturního průmyslu a umělecké tvorby a posílení role kultury v politice vnějších vztahů apod. Realizace úkolů spadajících pod tento cíl zahrne i dopad hlavních prvků kulturní politiky do strategií ostatních sektorů.

CÍL 2 – OBČANSKÁ DIMENZE – ROZVOJ OSOBNOSTI

Zvýraznit roli kultury v individuálním profesním a osobnostním růstu občanů, zejména pro rozvoj tvořivosti, kultivaci demokratických hodnot a individuálních postojů a pro posilování odpovědnosti za zděděné i vytvářené hodnoty.

Cíl představuje záměr posílit vliv kultury v oblasti vzdělávání a obohacování života jednotlivých občanů, dospělých i dětí. Kultura je v našem prostředí typickým civilizačním projevem, vycházejícím z obnovených tradic a využívajícím otevřeného prostoru – svobody volby – ke kultivaci jednotlivců a tím i společnosti. Společnost jako celek se bude dobrovolně chovat odpovědně vůči kulturním hodnotám pouze za předpokladu, že to budou jednotliví občané pokládat nejen za správné, ale především za užitečné. Proto je důležité stanovit si jako cíl dosažení vyšší pasivní i aktivní účasti občanů na kulturním dění a na péči o existující kulturní hodnoty.

CÍL 3 – ROLE STÁTU, KRAJŮ A OBCÍ PŘI PODPOŘE ZACHOVÁNÍ A TVORBY KULTURNÍCH HODNOT

Poskytovat přímou i nepřímou podporu uchování existujících kulturních hodnot a nakládání s nimi, stejně jako tvorbě hodnot nových.

Cíl formuluje to, co se obvykle pokládá za hlavní úlohu státu, totiž materiální podporu zachovávání v minulosti vytvořených a nově vytvářených kulturních hodnot. Vzhledem k provedené reformě veřejné správy není už dnes možné, aby tento cíl realizovaly

pouze státní orgány a instituce. Tento cíl může být účinně plněn, pokud bude splněn politický závazek vydávat na podporu kultury 1 % ze státního rozpočtu. Sem rovněž spadá oblast využití prostředků z podpůrných fondů EU (strukturální fondy/IOP, ROP; komunitární fondy) ve kterých mají orgány činné v oblasti kultury řídicí či spoluřídící funkci. Patří sem i daňová a rozpočtová politika, zaměřená na překonání stereotypu kultury jako „nadstavby“ či rezortu, na který pouze „zbude“, jakož i na vytvoření daňově zajímavých možností pro podporu kultury ze strany podnikatelů.

CÍL 4 – ROLE STÁTU PŘI TVORBĚ PRAVIDEL

Vytvářet transparentní a nediskriminační prostředí pro kulturní aktivity a jejich podporu z úrovně státu, krajů a obcí.

Cíl vyjadřuje klíčovou úlohu státu ve smyslu tvůrce pravidel – zákonodárce i vykonavatele či „prosazovatele“ jejich uplatňování. Pravidla musí být strukturována tak, aby podobně jako při uplatňování principu subsidiarity jejich tvorba i výkon příslušela té řádové úrovni (stát, kraj, obec), na které je lze vytvářet a vykonávat co nejúčinněji ve vztahu k předchozím třem cílům kulturní politiky. Na všech úrovních pak musí být transparentní, tedy předvídatelná a srozumitelná, objektivní, tedy odpovídající cílům, a nediskriminační tak, aby mimo jiné rovněž podporovala rozmanitost kulturních projevů. Žádoucí je podporovat vzájemnou spolupráci jednotlivých stupňů veřejné správy na přípravě dotačních programů, tak, aby v případě větších projektů mohlo docházet k vícezdrojovému financování.

Dílčí výsledky Státní kulturní politiky

Výsledky Státní kulturní politiky jsou v současné době sumarizovány. Již nyní můžeme prostudovat zveřejněné materiály Ministerstva kultury, které komentují úspěšnost cílů Státní kulturní politiky v minulých letech. Naše pozornost je hlouběji upřena na cíl 4 – Role státu při tvorbě pravidel. Přehledově představíme úkoly a jejich implementaci v souvislosti s péčí o tradiční lidovou kulturou, muzejnictvím či památkovou péčí.

4.1. Návrh nového památkového zákona

Věcný záměr památkového zákona byl odeslán do vnějšího připomínkového řízení (2012), poté byl vypracován nový památkový zákon (2013).

4.2. Péče o nemateriální kulturní dědictví

Péče o nemateriální kulturní dědictví je v České republice právně založena mezinárodní Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví (ČR je členskou zemí

této úmluvy od 18. května 2009). Implementace úmluvy je koordinována vládní Konceptí účinnější péče o tradiční lidovou kulturu, která se vždy pro příslušné období aktualizuje novým vládním usnesením.

Udělení titulu „Nositel tradice lidových řemesel“

Titul je udělován na základě nařízení vlády č. 5/2003 Sb., (§ 25 a 26) o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění nařízení vlády č. 98/2006 a č. 126/2009. Titul je určen výrobcům, kteří mistrně ovládají zánikem ohrožené technologie lidové řemeslné výroby, podílejí se na jejich prezentaci na veřejnosti a své zkušenosti předávají budoucím následovníkům. Je udělován každoročně nejvýše pěti výrobcům, v současné době je držitelem titulu 53 výrobců. Titul disponuje ochrannou známkou Nositel tradice, jejímž úkolem je upozorňovat na provozovny a výrobky oceněných výrobců. Informace o titulu a oceněných jsou na webu www.lidovaremesla.cz. Ocenění a jejich práce je prezentována prostřednictvím výstavy HOMO FABER, každoročně vydávaných brožurek a publikací Nositelé tradice I. a II., vydaných též v anglické mutaci.

Udělení Ceny Ministerstva kultury v oborech zájmových uměleckých aktivit

Cena byla zřízena v souladu s usnesením vlády České republiky ze dne 28. dubna 1999 č. 401 ke Strategii účinnější státní podpory kultury. Od roku 2003 byly Ceny MK udělovány v souladu s nařízením vlády č. 5/2003 Sb., o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury ve znění nařízení vlády č. 98/2006 Sb., § 13 a §14 a č. 126/2009 Sb v těchto oborech:

- divadelní a slovesné aktivity,
- tradiční lidová kultura a folklór,
- hudební aktivity,
- audiovizuální a výtvarné aktivity,
- taneční aktivity,
- dětské umělecké aktivity.

Cena MK v oborech zájmových uměleckých aktivit se uděluje k ohodnocení dlouhodobého působení v jednotlivých oborech zájmových uměleckých aktivit, popřípadě za vytvoření vynikajícího uměleckého díla a za celoživotní zásluhy v příslušném oboru.

Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví – periodická zpráva za ČR

Ratifikační proces byl dokončen v roce 2009. Česká republika byla v roce 2010 zvolena členem prestižního Mezivládního výboru pro zachování nemateriálního kulturního

dědictví UNESCO na léta 2010–2014. Ve výboru je zastoupeno celkem 24 států, které jsou smluvními stranami Úmluvy. Výbor má v souvislosti s Úmluvou důležité rozhodovací kompetence a pravomoci. Zápis kulturních statků České republiky do Reprezentačního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva sebou nese povinnost zpracovávat pravidelné periodické zprávy o stavu zapsaných statků. Tyto zprávy musí být UNESCO doručeny nejpozději do 15. prosince šestého roku po uložení přístupových dokumentů k Úmluvě. A poté v pravidelných šestiletých intervalech znovu. Česká republika uložila přístupovou dohodu k Úmluvě v sídle UNESCO v únoru 2009. Periodické zprávy za všechny zapsané statky (v současnosti Slovácký verbuňk, Vesnické masopustní obchůzky a masky na Hlinecku, Sokolnictví – umění chovu dravců, jejich ochrany, výcviku a lovu s nimi a Jízdy králů na jihovýchodě ČR) budou ČR předkládány od roku 2015. Nedílnou součástí plnění úkolu je tvorba audiovizuálních dokumentů v terénu společně s fotodokumentací, dále provádění a vyhodnocování terénních výzkumů, zaměřených na uvedené kulturní statky a shromažďování archivních materiálů, které slouží jako nutné podklady pro vznik periodické zprávy.

Plnění Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR

Po vyhodnocení Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR v období 2003–2010 schválené vládním usnesením č. 573/2003 připravilo Ministerstvo kultury ve spolupráci se samosprávnými orgány krajů a obcí a odbornými institucemi nový koncepční dokument, který vláda ČR schválila svým usnesením č. 11/2011 ke Koncepti účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na léta 2011–2015. Výhledově se počítá s další aktualizací tohoto koncepčního materiálu a zpracováním aktualizované verze pro období 2016–2020.

Nominace nehmotných statků tradiční lidové kultury na Reprezentační seznam nemateriálního kulturního dědictví

V listopadu roku 2010 byly na Reprezentační seznam zapsány dva nehmotné kulturní statky České republiky: Vesnické masopustní obchůzky a masky na Hlinecku a mezinárodní kulturní statek Sokolnictví – umění chovu dravců, jejich ochrany, výcviku a lovu s nimi (multinárodní nominace pod vedením Spojených arabských emirátů). V roce 2011 došlo k zápisu Jízd králů na jihovýchodě ČR do tohoto seznamu. Další nominace ČR zatím nepředložila.

Nominace do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR

Na základě Metodického pokynu pro vedení Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky byly v květnu roku 2009 do Seznamu zapsány čtyři kul-

turní statky: Slovácký verbuňk, Vesnické masopustní obchůzky a masky na Hlinecku, Jízdy králů na Slovácku a Sokolnictví – umění chovu dravců, jejich ochrany, výcviku a lovu s nimi. V roce 2010 nebyl předložen žádný návrh na zápis do Seznamu. V r. 2011 byl zapsán do Seznamu statek Myslivost – plánovitě trvale udržitelné obhospodařování zvěře a jejího prostředí, jako přirozená součást života na venkově. V r. 2012 byly předloženy nominace kulturních statků: Valašský odzemek, Vodění Jidáše, Východočeské loutkářství.

Vyhlášení výběrového dotačního řízení na podporu tradiční lidové kultury

Vyhlášením výběrového dotačního řízení bylo plněno usnesení vlády č. 571/2003 ke Koncepti účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice a č. 11/2011 o Koncepti účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na léta 2011 až 2015. Výběrové dotační řízení na podporu tradiční lidové kultury na r. 2014 bylo vyhlášeno s uzávěrkou k 19. září 2013.

Nominace nemotných statků TLK do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva, péče o jevy zapsané do tohoto seznamu,

Péče o jevy zapsané do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví zajišťují především obecní samospráva, Ministerstvo kultury se podílí finanční podporou v rámci výběrového dotačního řízení na podporu tradiční lidové kultury

Nominace nemotných statků TLK do Seznamu nemateriálních statků TLK v ČR, péče o jevy zapsané do tohoto seznamu

Nominace statků je věcí odborných institucí, obcí, měst a zájmových sdružení. Ministerstvo kultury a NÚLK poskytuje metodickou pomoc a finančně podporuje zachovná opatření k zapsaným statkům v rámci výběrového dotačního řízení na podporu tradiční lidové kultury – viz předchozí bod.

Spolupráce vědeckých kulturních institucí a organizací za účelem shromažďování a výměny odborných informací, znalostí, dovedností a poznatků o nemateriálním kulturním dědictví na národní i mezinárodní úrovni

UNESCO, Mezivládní výbor pro zachování nemateriálního kulturního dědictví, CIOFF, EU, V 4 aj. prostřednictvím konferencí, seminářů, společných vědeckých projektů, práce expertních skupin, tvorby odborných digitalizovaných databází apod.,

Cílená přednášková činnost specialistů v oblasti nemotného kulturního dědictví v ČR v kontextu Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví se zaměřením na děti, mládež a širokou laickou veřejnost.

Spolupráce se školami, mimoškolními vzdělávacími zařízeními (muzea, knihovny aj.), příp. s institucemi orientovanými na volnočasové aktivity (spolky, kulturní centra aj.). Využití interaktivních pomůcek i zpracovaných audiovizuálních dokumentů za účelem propagace významu nemateriálního kulturního dědictví. Odborná prezentace statků zapsaných do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva a do Seznamu nemateriálních statků TLK v ČR. NÚLK zpracoval v r. 2012 koncept přednášek pro vyšší ročníky ZŠ a nižší ročníky SŠ, zaměřených na kulturní statek Jízdy králů na jihovýchodě ČR. Přednášky budou realizovány ve spolupráci se školami v letech 2012–2013. Úkol vychází ze závazků uvedených v nominační dokumentaci daného kulturního statku do Reprezentativního seznamu.

4.6. Vytvoření krajských koordinačních orgánů pro lepší využití památkového fondu

Koordinace aktivit spojených s nakládáním s památkovým fondem mezi státem, kraji, obcemi a dalšími zainteresovanými subjekty a mezi kraji navzájem zvýší mimo jiné i možnosti systematictější trvale udržitelné exploatace jeho potenciálu. Tímto způsobem může být vytvořeno prostředí pro komplexnější projekty přesahující hranice krajů. Koordinační orgány mohou formulovat tyto společné programy a zvyšovat tak rozsah i kvalitu poskytovaných služeb. Splněno

4.7. Vyšší podíl veřejnosti na činnosti veřejnoprávních institucí v kultuře

Kulturní zařízení by měla výrazněji reagovat na potřeby a poptávku veřejnosti. Jednou z alternativ je vyšší zapojení občanů při tvorbě programové náplně jejich činnosti, stejně jako pravidelné vyhodnocování efektů činnosti takových zařízení. **Analýza zapojení občanů při tvorbě programové náplně PO organizací (aplikace výsledků doporučení vyplývající z analýzy)** – plnění úkolu do r. 2012 nebylo zahájeno, s ohledem na výdajové možnosti státního rozpočtu v kapitole MK není reálné plnění úkolu v časovém rámci vymezeném platností státní kulturní politiky zahajovat. Z tohoto důvodu se úkol ruší – **usnesením vlády č. 823/2011**

4.8. Transformace kulturních institucí

Zkušenosti z procesu transformace veřejné správy dokládají, že některé státní kulturní instituce by mohly lépe poskytovat veřejné kulturní služby jako veřejnoprávní instituce. Proto MK připraví návrh příslušného zákona. **Věcný záměr zákona o veřejnoprávních**

institucích byl zpracován MK. Příprava zákona se zastavila poté, co MK obdrželo negativní stanovisko Asociace krajů. Do novely zákona o obecně prospěšných společnostech v gesci Úřadu vlády proto uplatnilo MK své připomínky tak, aby vyhovovaly představám opatření státní kulturní politiky. Novela zákona č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech, k níž Ministerstvo kultury uplatňovalo připomínky tak, aby právní úprava lépe odpovídala i potřebám institucí v kultuře, byla schválena a vyšla ve Sbírce zákonů pod. č. 231/2010 Sb. Zákon nabyl účinnosti dnem 1.1. 2011.

4.9. Zlepšení odměňování zaměstnanců v kultuře

Odměňování pracovníků kulturních institucí dlouhodobě zaostává za jejich vzdělaností, rozsahem práce a jejich přínosů pro národní hospodářství. MK ve spolupráci s MPSV navrhne změnu platových předpisů, která tuto situaci napraví.

Zlepšení odměňování zaměstnanců v kultuře:

- nařízením vlády č. 74/2009 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě – účinnost od 1. dubna 2009 – neodborní zaměstnanci jsou odměňováni podle přílohy č. 2 – cca 16%
- nařízením vlády č. 130/2009 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě – s účinností od 1. června 2009 – zvýšení všech tarifních tabulek – tarifních platů cca o 3,5 %
- příspěvkovým organizacím byly posíleny prostředky na platy pro rok 2009 o tyto dvě změny /nařízení vlády č. 74/2009 a 130/2009/.

Přes výše uvedená opatření k zlepšení odměňování pracovníků kulturních institucí nedošlo.

4.10. Nová úprava podmínek pro fungování neziskových organizací v kultuře

Zrušeno usnesením vlády č. 823/2011

4.11. Koncepce účinnější péče o movité kulturní dědictví

Koncepce, kterou uvádí SWOT analýza současného stavu muzejnictví v České republice, obsahuje deset strategických cílů, dvacet šest konkrétních úkolů, jejichž splněním bude dosaženo strategických cílů. Na své schůzi dne 1. prosince 2010 vzala vláda na vědomí „Koncepci účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2010–2014 (koncepce rozvoje muzejnictví)“ a uložila ministru kultury ji – podle aktuálních možností státního rozpočtu – spolu s ostatními členy vlády realizovat. Koncepce, kterou uvádí SWOT analýza současného stavu muzejnictví v České republice, obsahuje deset strategických cílů, dvacet šest konkrétních úkolů, jejichž splněním bude

strategických cílů dosaženo a nároky na státní rozpočet. Naplněním této střednědobé koncepce bude zejména dosaženo toho, že:

Zvýší se úroveň ochrany movitého kulturního dědictví a odborné správy sbírek muzejní povahy.

Zkvalitní se právní a legislativní prostředí, v němž se uskutečňuje ochrana, odborná správa a využívání movitého kulturního dědictví.

Pro národní a zemská muzea (a galerie), která spravují nejvýznamnější a nejpočetnější sbírky muzejní povahy, budou zkvalitněny prostorové, materiální a technické podmínky, což se projeví nejen ve zvýšení úrovně ochrany a odborné správy sbírek muzejní povahy, ale zejména v rozšíření nabídky veřejných služeb. Toto vše významně přispěje k využití vzdělávacího a výchovného potenciálu sbírek.

Státní muzea, zejména muzea výtvarného umění (galerie) se stanou konkurenceschopnějšími na trhu s kulturními statky.

Pro veřejnost se zvýší dostupnost informací o movitém kulturním dědictví na základě digitalizace kulturního obsahu a podpory výzkumu a vývoje.

Potenciál sbírek muzeí a galerií, které obdržely, případně ještě obdrží, status výzkumných organizací, bude využit v programu výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2011–2015).

Bude zpracována strategie rozvoje muzeí v přírodě.

Muzea a galerie přispějí k naplnění cílů Státní kulturní politiky, kterou vláda České republiky schválila.

Budou vytvořeny předpoklady pro další rozvoj oboru muzejnictví v České republice po roce 2014.

Kontrolní otázky:

Jaké jsou vize Státní kulturní politiky?

Jaké jsou cíle Státní kulturní politiky?

2.2. VLÁDNÍ PODPORA PÉČE O TRADIČNÍ LIDOVOU KULTURU V ČR

Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu MK ČR

Vysokoškolsky vzdělaný etnolog či etnograf, stejně jako etnograf neškolený, mají za svůj hlavní předmět zájmu tradiční lidovou kulturu v jejích nejrozmanitějších podobách. Tradiční lidová kultura je částí kulturního dědictví České republiky. Uchovává v sobě zkušenosti všedního i svátečního života předků, které dále předává pro současnost i budoucnost. Dokumentační a výzkumná praxe etnografických pracovišť v novodobé historii byla prováděna nekoordinovaně a chaoticky. Změnu přinesla až „Kulturní politika“ Ministerstva kultury a následně zpracovaná „Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu“ za působení vlády pod vedením Vladimíra Špidly.

Pro každý obor je důležitým mezníkem moment, kdy je jeho práce reflektována i v usneseních vládních orgánů. Pro novodobé působení etnologů v praxi se stal významným mezníkem rok 2003, kdy vláda ČR projednala a schválila usnesení č. 571 s názvem „Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu“. Tento materiál reagoval na tlak odborné veřejnosti, která se obávala zániku některých tradičních jevů. Vláda na sebe vzala spoluzodpovědnost za stav a podobu péče o tradiční lidovou kulturu. Zmíněným dokumentem sumarizovala povinnosti státu a vyzvala samosprávu a ostatní nestátní neziskové organizace ke spolupráci při ochraně a prezentaci nehmotného kulturního dědictví. Cílem měla být společně poskytovaná ochrana hodnot vytvářených našimi předky. Vláda si byla vědoma toho, že tyto hodnoty jsou základem kulturní identity, zdrojem kulturní rozmanitosti a vzdělanosti. V „Koncepci“ bylo poprvé kodifikováno, jakým způsobem se bude péče o tradiční lidovou kulturu uskutečňovat. Prostřednictvím konkrétních kroků mělo dojít k efektivnější identifikaci tradiční lidové kultury, k systematické dokumentaci, k uchovávání a předávání dalším generacím, prezentaci veřejnosti u nás i v zahraničí. Právě v době svého vzniku již vláda zamýšlela, že „Koncepce“ přispěje k tomu, aby bohatství tradiční lidové kultury pomohlo v budoucnosti k prokázání naší vlastní kulturní identity, zejména v souvislosti se zapojením naší země do dění v celoevropském prostoru.

Důležitým momentem v pojetí „Koncepce“ byl fakt, že nevedla k vytvoření nové instituce, ale k efektivnějšímu využití stávajících institucí a zapojení dobrovolných zpravodajů a souborů. Obsah „Koncepce“ určoval programové priority do roku 2010. Měly být nejprve srozumitelně popsány existující jevy lidové kultury, dostatečně zaznamenány pro budoucnost a poznatky měly být zpřístupněny odborné i laické veřejnosti.

„Koncepce“ byla Ministerstvem kultury zpracována v návaznosti na „Kulturní politiku (Strategie účinnější státní podpory kultury ze dne 10. ledna 2001)“, v níž již péči

o tradiční lidovou kulturu zařadilo mezi prioritní úkoly. Do roku 2010 se měl vytvořit systém, do něhož měly být zapojeny státní (v působnosti samosprávy) i nestátní organizace (občanská sdružení) a jednotlivci. Systém měl vést ke zdokumentování – ochraně – dochovaných projevů lidové kultury, k obohacení současné kultury a předávání projevů lidové kultury dalším generacím. Vedle Ministerstva kultury ležela část odpovědnosti za předávání dědictví po předcích na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, také na Ministerstvu vnitra a dalších ministerstvech.

V textu „Koncepce“ bylo definováno, co je předmětem dokumentu, tedy tradiční lidová kultura: ... „soubor výtvorů, hmotných i nehmotných, vyvěrajících z kulturních společenství, založených na tradici, vytvářených skupinou nebo jednotlivci a uznávaných jako obraz tužeb společenství, které odrážejí jeho kulturní a sociální identitu. Vzory a hodnoty vlastní tradiční lidové kultury se předávají ústně, napodobováním a jinými způsoby. Projevy tradiční lidové kultury zahrnují zejména hudební, taneční a slovesný folklór, hry, mytologii, obřady, obyčeje a zvyky, způsob obživy a tradiční zemědělské postupy, řemeslnické výrobky a technologie, architekturu a další druhy lidové umělecké tvorby.“⁵ Cílem péče mělo být podpoření uchovávání dosud existujících projevů tradiční lidové kultury a jejich předávání v rámci jedné generace i mezigeneračně. Díky souboru opatření měl být tento cíl splněn, mělo to vést k podpoře obohacování soudobé kultury, uchovávání kulturní identity a k obohacení soudobé evropské kultury o specifický vklad české kultury. Do souboru opatření patřilo:

- identifikace jevů tradiční lidové kultury
- shromažďování a zvyšování úrovně jejich dokumentace, budování informačních databází, jejich zpracování a zpřístupnění (soupisy a přehledy institucí, občanských sdružení a jiných právnických osob zabývajících se tradiční lidovou kulturu a přehledy jednotlivých jevů tradiční lidové kultury) veřejnosti: systematická dokumentace a výstupné databáze usnadní porozumět procesům, jimiž se tyto tradice mění.
- předávání tradic lidové kultury následovníkům (výuka a výchova ve školách, včetně škol vysokých, mimoškolní výchovné vzdělávací aktivity, výchova ve společenství)
- prezentaci tradiční lidové kultury a jejich hodnot široké i užší odborné veřejnosti v České republice i v zahraničí
- ochraně jak jevů, tak dokumentace tradiční lidové kultury

Koncepce definovala nástroje k zajištění provádění „Koncepce“:

- institucionální
- ekonomické

⁵ Viz Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu. Ministerstvo kultury České republiky. 2003. ISBN 80-86310-39-6. S. 10

- řídicí
- metodické
- legislativní
- společenské

Konkrétní úkoly podle „Koncepce“ byly:

- Identifikace jevů tradiční lidové kultury
- Dokumentace projevů tradiční lidové kultury
- Uchování tradiční lidové kultury
- Šíření, prezentace a předávání hodnot tradiční lidové kultury
- Mezinárodní spolupráce

Výše pojednaná „Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu“ byla inovována v roce 2011 Usnesením vlády pod vedením Petra Nečase z 5. ledna 2011, č. 11. Nová „Koncepce“ stanovila cíle a úkoly pro období od roku 2011 do roku 2015. Ve srovnání s první koncepcí vidíme vývoj, kterým prošla formulace celé koncepce i nové poznatky, které se díky předchozím letům podařilo shromáždit a do textu i obsahu koncepce zapracovat. Například „Koncepce“ reflektuje na fakt, že tradiční kultura má velký podíl při formování podob využívání volného času a tím přispívá ke kultivovanosti obyvatel a k boji proti rozličným sociálně patologickým jevům ve společnosti. V úvodu „Koncepce“ je zmíněno, že kulturní dědictví – tradiční lidová kultura – přispívá výrazně také k ekonomickému rozvoji České republiky. Je motivací a podnětem pro rozvoj cestovního ruchu a podnikatelských aktivit, což vede k celkovému rozvoji obcí, ale dokonce i celých regionů.

Východiska „Koncepce“ pro rok 2011 až 2015 upozorňují na fakt, že specifickým tradiční lidové kultury je, že je živá a na rozdíl od hmotného dědictví se stále vyvíjí. Toto dědictví je tedy zároveň součástí tzv. živé kultury. Na zmíněný dynamický aspekt výslovně upozorňuje Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví.

Nově se v úvodu „Koncepce“ objevuje zmínka o tom, že přístup ke kulturnímu bohatství zaručuje všem občanům České republiky zejména Listina základních práv a svobod, z níž vyplývá i povinnost státu ... „vytvářet podmínky k tomu, aby občan mohl využívat nejen toto právo, ale i práva související“. S tím souvisí povinnost státu „pečovat všestranně o kulturní dědictví země, protože jeho zachování je podmínkou nutnou pro to, aby občan mohl toto své ústavní právo realizovat. Ve vztahu k tradiční lidové kultuře to znamená, že stát má pečovat o uchování a rozvoj rozličných projevů tradiční lidové kultury“.

V „Konceptu“ pro roky 2011 až 2015 je ve shodě s Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví definován předmět zájmu v podobě nemateriální složky tra-

diční lidové kultury. Jejimi jednotlivými prvky se rozumí především: zkušenosti, znázornění, vyjádření, znalosti, dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související, které společenství, skupiny a v některých případech též jednotlivci považují za součást svého nemateriálního kulturního dědictví. Pro nemateriální složku tradiční lidové kultury se v České republice běžně používá zkrácený pojem „tradiční lidová kultura“.⁶

Takto vymezená tradiční lidová kultura se projevuje zejména v těchto oblastech:

- ústní tradice a vyjádření;
- interpretační umění;
- společenské zvyklosti, obřady a slavnostní události;
- vědomosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru;
- dovednosti spojené s tradičními řemesly.⁷

Cílem „Koncepce“ je definovat nástroje účinnější péče o tradiční lidovou kulturu jako soubor určitých koordinovaných opatření, jejichž účelem je přispět k efektivnější identifikaci, dokumentaci, ochraně, využívání a předávání nemateriální složky tradiční lidové kultury nastupujícím generacím. V úvodu je připomenuto, že při dosahování cílů má být usilováno o uplatňování principu rovných příležitostí žen a mužů, jak ve vztahu k uchování rozličných forem tradiční lidové kultury, tak v přístupu všech jednotlivců k nim. Koncepce okazuje na to, že základní cíl vláda České republiky definovala a podpořila již v Konceptu účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice, schválené usnesením vlády č. 571 ze dne 11. 6. 2003 na léta 2003–2010, dále ve Státní kulturní politice České republiky na léta 2009–2014, kterou schválila svým usnesením č. 1452 ze dne 19. 11. 2009. Základním záměrem dosavadní Koncepce bylo vytvořit do roku 2010 systém péče, do něhož se zapojí státní i nestátní organizace a jednotlivci tak, aby přispěli k identifikaci, dokumentaci a ochraně dochovaných projevů tradiční lidové kultury, k jejich využití při obohacení současné kultury a předání těchto projevů dalším pokolením.

Koncepce definuje cíle pro roky 2011 až 2015 konkrétně. Základním cílem je podpořit uchování dosud existujících projevů tradiční lidové kultury a předat je příštím generacím. K tomu budou směřovat opatření, jejichž plnění bylo započato v minulém období:

- pokračovat v identifikaci a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury a tento proces považovat za kontinuální vzhledem k proměnám tradiční lidové kultury;
- vést a doplňovat Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky jako nástroj péče o nejvýznamnější jevy tradiční lidové kultury České republiky; užívat ho jako nástroj záchrany pro ty z nich, které jsou ohroženy zánikem;

⁶ Viz Koncepce (2011), s. 3.

⁷ Viz Koncepce (2011), s. 11

- zavést podobné seznamy regionálně nejvýznamnějších nemateriálních statků tradiční a lidové kultury i v krajích, vytvořit pro ně společnou metodiku;⁸
- průběžně doplňovat vytvořené funkční elektronické databáze v oblasti tradiční lidové kultury; jejich obsah více popularizovat, využít při tom pomoci médií;
- popularizovat srozumitelnou formou výsledky výzkumů, aby byly přístupné odborné a široké veřejnosti a využitelné pro výuku ve školách;
- v zájmu uchování tradiční lidové kultury důsledně prosazovat tradiční lidovou kulturu do rámcových vzdělávacích programů a do ostatních výchovně vzdělávacích forem;
- nadále využívat formy veřejného oceňování v zájmu předávání tradiční lidové kultury;
- prohloubit prezentaci tradiční lidové kultury a nových poznatků prostřednictvím odborných institucí a médií;
- podporovat vznik tzv. profesních etických kodexů vypracovávaných nevládními organizacemi pro přístup a zacházení s dědictvím tradiční lidové kultury;
- inspirovat se mezinárodně doporučovanými osvědčenými postupy pro péči o tradiční lidovou kulturu a důsledně implementovat Úmluvu do praxe.⁹

K naplnění výše uvedených cílů budou využity nástroje, které se v období plnění předchozí koncepce osvědčily jako efektivní, zajímavé a perspektivní. Jsou to zejména ekonomické nástroje ve formě programů v oblasti:

- a) grantové podpory tradiční lidové kultury na úrovni obcí, krajů a Ministerstva kultury – významně napomáhají plnění úkolů příspěvkových organizací Ministerstva kultury a regionálních pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu, projektům právnických a fyzických osob, s preferencí pro projekty týkající se statků zapsaných do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky;
- b) výzkumu a vývoje – dobíhající institucionální podpora řešení výzkumných záměrů státními příspěvkovými organizacemi zřizovanými MK a účelová programová podpora pro jiné odborné subjekty prostřednictvím Ministerstva kultury do roku 2011; od r. 2011 nový typ institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumných organizací zřizovaných MK a dalšími institucemi; zahájení účelové podpory výzkumu v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) na léta 2011–2017;

8 Společná metodika bude vycházet z příkazu Ministra kultury č. 41/2008, kterým se zřizuje Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky, a z metodického pokynu Ministerstva kultury pro vedení tohoto seznamu č.j. 3161/2009 ze dne 18. března 2009.

9 Viz Koncepce (2011), s. 11–12.

- c) poskytování tvůrčích a studijních stipendií Ministerstva kultury v oblasti tradiční lidové kultury pro fyzické osoby se zaměřením na podporu lepšího postavení na trhu (týká se zejména Nositelů tradice lidových řemesel a jejich následovníků) a pro fyzické osoby se zájmem podílet se svými osobními projekty na dokumentaci významných a ohrožených prvků tradiční lidové kultury;
- d) udělování cen Ministerstva kultury v oblasti tradiční lidové kultury dle nařízení vlády č. 5/2003 Sb., o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění pozdějších předpisů – udělování titulu Nositel tradice lidových řemesel a Ceny v oborech zájmových uměleckých aktivit – obor tradiční lidová kultura a folklor, případně i Ceny za přínos k rozvoji české kultury;
- e) další nástroje metodického a správního charakteru:
- periodické vyhodnocování plnění této Koncepce a zpracování mezinárodně požadovaných zpráv o plnění Úmluvy jako sebereflexe a základ její případné aktualizace;
 - existence a činnost celostátního odborného pracoviště Národního ústavu lidové kultury a funkční sítě regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu, jak požaduje čl. 13 Úmluvy;
 - vytváření a realizace koncepcí, poskytování metodické péče státními a samosprávnými orgány;
 - zabezpečení implementace dalších závazků vyplývajících z Úmluvy;
 - využití Národní rady pro tradiční lidovou kulturu pro dialog o koncepčních otázkách péče o tradiční lidovou kulturu se zainteresovanými nevládními subjekty;
 - zohlednění předávání tradiční lidové kultury v rámcových vzdělávacích programech škol s důrazem na zásadu „místní společenství – místní tradiční lidová kultura – místní škola“;
 - existence a činnost vojenského uměleckého souboru zřízeného Ministerstvem obrany (Ondráš);
 - trvale vyzývat orgány krajů a měst, zájmových společenství k oceňování významných počínů v této oblasti péče;
 - usilovat o trvalou pozornost médií prezentaci a vysvětlování obsahu konkrétních jevů tradiční lidové kultury.

Konkrétní úkoly definované v „Koncepti“ jsou shrnuty do několika okruhů:

- Identifikace jevů tradiční lidové kultury
- Dokumentace jevů tradiční lidové kultury
- Uchovávání, šíření, prezentace a předávání hodnot tradiční lidové kultury
- Mezinárodní spolupráce

Do prvního okruhu s názvem **Identifikace jevů tradiční lidové kultury** patří:

- 1/ Etnokartograficky zpracovávat výskyt žijících identifikovaných projevů tradiční lidové kultury na území České republiky. Zajistit cyklickou aktualizaci tohoto zpracování jedenkrát za deset let.
- 2/ Podporovat práce na vytváření standardního názvosloví projevů tradiční lidové kultury, upřesňování pracovních termínů, pojmů a kategorií jevů a reálií pro systém identifikace a dokumentace prvků tradiční lidové kultury postihnutečných etnografickými metodami.
- 3/ Průběžně evidovat materiální doklady související s jevy tradiční lidové kultury ve smyslu zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, v platném znění (CES).
- 4/ Využívat a doplňovat na všech úrovních síť dobrovolných neprofesionálních dokumentátorů (zpravodajů) pro identifikaci a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury; poskytovat jim metodickou pomoc podle územní příslušnosti regionálních pracovišť. Na internetových stránkách NÚLK uveřejnit základní informaci pro tyto dokumentátory. Využít zkušenosti a stávající adresář dobrovolných neprofesionálních dokumentátorů České národopisné společnosti.

Do druhé kapitoly patří **Dokumentace jevů tradiční lidové kultury** a v ní se nachází úkoly jako:

- 1 / Ve smyslu „Koncepte identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury“ zajišťovat periodicky dokumentaci jevů tradiční lidové kultury, zejména těch, které jsou bezprostředně ohroženy, tyto dokumentovat v pravidelných cyklech podle stupně ohrožení.
- 2/ V muzeích, která mají etnografické sbírky, vytvářet odborné a ekonomické podmínky:
 - a) pro systematické výzkumy a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury v terénu,
 - b) pro archivní výzkumy a rešerše ve specializovaných fondech archivů, muzeí a knihoven.

Prioritně se věnovat jevům bezprostředně ohroženým zánikem.
- 3/ Budovat informační databáze archiválií a sbírkových předmětů z oblasti tradiční lidové kultury v muzeích, knihovnách, ústavech Akademie věd ČR a doporučit tuto činnost i ústavům vysokých škol. Zpřístupnit tyto databáze ve smyslu autorského zákona zdarma pro vědecké, výchovné a další účely ve veřejném zájmu.
- 4/ Finančně podporovat doplňování sbírkových fondů akvizicemi z oboru tradiční lidové kultury.
- 5/ Průběžně doplňovat Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky, vedený Ministerstvem kultury podle schválené metodiky, o nejvýznam-

nější prvky této části národního kulturního dědictví. Periodicky sledovat a dokumentovat proměny jeho částí a veřejného užití. Podle vzoru tohoto ústředního seznamu vytvořit v jednotlivých krajích krajské soupisy regionálně významných jevů tradiční lidové kultury.

- 6/ Zpracovávat periodické zprávy podle mezinárodního zadání k implementaci Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví a zprávy o plnění této koncepce jako nástroj k aktualizaci postupů v oblasti péče o tradiční lidovou kulturu.
- 7/ Podporovat informační, školící a metodologickou činnost regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích, a to zejména:
 - a) identifikaci a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury a péči o ně,
 - b) pořádání specializovaných školení pro dobrovolné dokumentátory (zpravodajce), profesionální pracovníky dokumentace a sbírek,
 - c) vytváření specializovaných databází,
 - d) poskytování informací veřejnosti,
 - e) poskytování metodické pomoci veřejné správě a odborným institucím v otázkách péče o tradiční lidovou kulturu,
 - f) shromažďování informací o neúspěšnějších postupech v uchovávání, prezentaci a předávání projevů tradiční lidové kultury
 - g) průběžné dodávání informací do ústředních databází věnovaných tradiční lidové kultuře a do krajských soupisů.
- 8/ Zajistit pravidelné zpracovávání přehledu regionálních akcí zacílených na uchování a prezentaci jevů tradiční lidové kultury široké veřejnosti. Koncipovat získávání údajů a formu jejich zveřejnění s ohledem na jejich využití i pro kulturní turismus.
- 9/ Provozovat a průběžně aktualizovat centrální elektronickou databázi věnující se tradiční lidové kultuře a její dokumentaci.
- 10/ Podporovat projekty v oblasti výzkumu a vývoje naplňující cíle programu NAKI vymezené v tematické prioritě pro tradiční a lidovou kulturu; motivovat potenciální předkladatele projektů, aby věnovali při jejich zpracování zvláštní pozornost statkům zapsaným v Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky.
- 11/ Využívat pro terénní výzkumy a dokumentaci tradiční lidové kultury studentských diplomových, ročníkových a seminárních prací a motivovat k tomu studenty mimo jiné specializovanými granty pro studentskou vědeckou činnost. Tím zároveň přispívat k lepší profesionální připravenosti mladých odborníků pro práci v muzeích a vědeckých ústavech.

V kapitole **Uchovávání, šíření, prezentace a předávání hodnot tradiční lidové kultury** jsou uvedeny tyto úkoly:

- 1/ Nadále podporovat využívání poznatků o tradiční lidové kultuře ve výchovně vzdělávacím procesu ve školách (v základních školách, základních uměleckých školách, středních a odborných školách, včetně umělecko-řemeslných škol). Zároveň tuto problematiku využívat jako možného prostředku výchovy k toleranci, proti rasismu a xenofobii (například v rámci multikulturní výchovy).
- 2/ Zpracovávat a vydávat učební texty, obrazové a zvukové pomůcky pro školní a mimoškolní výchovu k poznávání a osvojování jevů tradiční lidové kultury tuzemských regionů se zvláštním zřetelem na jevy zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a krajských seznamů.
- 3/ Podporovat mimoškolní formy vzdělávání a školení prostřednictvím grantového systému a zvláštních stipendií zaměřených na uchování jevů tradiční lidové kultury.
- 4/ Využívat a podle potřeby a vhodnosti veřejně prezentovat tradiční kulturní dědictví obsahující pozitivní prvky, zejména s vojenskou tematikou, na příslušných veřejných shromážděních a slavnostech, popř. ve vzdělávacích a výchovných zařízeních, pořádaných Ministerstvem obrany samostatně nebo ve spolupráci s Ministerstvem kultury, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, kraji, obcemi, vzdělávacími, výchovnými a dalšími institucemi a zařízeními.
- 5/ Využívat a podle potřeby doplňovat formy a způsoby veřejného oceňování¹⁰ jednotlivců, kolektivů, těles a organizací, které významně přispívají k naplňování péče o tradiční lidovou kulturu a k její ochraně nebo šíření. Oceňovat nejlepší výsledky interpretace a prezentace prvků tradiční lidové kultury. Zejména
 - a) nadále udělovat titul „Nositel tradice lidových řemesel“¹¹, jako zvláštní formu veřejného uznání mistrům lidových řemesel, kteří dokonale ovládají tradiční technologie a předávají je dalším následovníkům,
 - b) navrhovat ocenění za zásluhy v péči o tradiční lidovou kulturu Cenou Ministerstva kultury za přínos k rozvoji české kultury a Cenou Ministerstva kultury v oborech zájmových uměleckých aktivit,
 - c) po dohodě se zainteresovanými občanskými iniciativami uvážit formu morálního oceňování nejlepších publicistických počinů v oblasti tradiční lidové kultury.
- 6/ Zaměřit činnost Národní rady pro tradiční lidovou kulturu, která působí jako poradní orgán ministra kultury, ve prospěch zachování a péče o nejvýznamnější jevy tradiční lidové kultury zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a dialogu Ministerstva kultury s odborníky z oboru etnologie, sociologie, dějin umění, hudební, filmové a divadelní vědy, estetiky, architektury

¹⁰ Rozumí se pouze taková ocenění, která nejsou v rozporu s nařízením vlády č. 5/2003 Sb.

¹¹ Titul je udělován podle nařízení vlády č. 5/2003 Sb., o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění nařízení vlády č. 98/2006 Sb., vychází z projektu UNESCO „Žijící lidské poklady“

a techniky, školství a osvěty, médií, regionalistiky i relevantních občanských sdružení.

- 7/ Prostřednictvím výběrových dotačních řízení vyhlášených Ministerstvem kultury napomoci nositelům jevů tradiční lidové kultury, zejména zapsaných do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a do krajských seznamů, s praktickým prováděním jevů, jsou-li spjaty se zvláště náročnými podmínkami.
- 8/ Prostřednictvím výběrových dotačních řízení vyhlášených Ministerstvem kultury podporovat přípravu a realizaci plánů péče o zvláště významné jevy zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky. Zpracovat vzorovou osnovu takového plánu a projednat ji v Národní radě pro tradiční lidovou kulturu.
- 9/ Zpracovávat, publikovat a prezentovat výsledky dotazníkových šetření z let 2006 až 2010 v jednotlivých krajích; výsledky využít mimo jiné při plánování dokumentace, při popularizaci tradiční lidové kultury a identifikaci místního dědictví tradiční lidové kultury jako nástroje pro prezentaci měst a obcí, při zpracování nominací k zápisu do krajských seznamů významných statků tradiční lidové kultury.
- 10/ Zabezpečit dostupnost informací o tradiční lidové kultuře široké veřejnosti především prostřednictvím regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích, ale i prostřednictvím sítě knihoven, muzeí, archivů, vědeckých a dalších odborných institucí.
NÚLK ve spolupráci s regionálními odbornými pracovišti pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích a s Českou národopisnou společností budou poskytovat konzultace ke zkvalitnění prezentace zvláště významných jevů tradiční lidové kultury.
- 11/ Podporovat úsilí profesních sdružení, přijmou-li záměr zpracovat svůj profesní etický kodex, a s tímto kodexem seznámit Národní radu pro tradiční lidovou kulturu a regionální odborná pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích, jakož i další zainteresované orgány, organizace a instituce.
- 12/ Vystavovat ve sbírkových institucích, které spravují etnografické fondy, hmotné artefakty tradiční lidové kultury, předvádět různé další jevy tradiční lidové kultury, např. technologické postupy, obřady, obyčeje, zvyky, zpěv, hudbu a tance. Využívat přitom řemeslníků, interpretů a lektorů. Ve výběrových dotačních řízeních podporovat tyto typy prezentačních projektů. Zvláštní pozornost věnovat rozvoji prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě.
- 13/ Motivovat grantovými systémy k podpoře účinné péče o tradiční lidovou kulturu, její uchování a dokumentaci. Zejména
 - a) podporovat prostřednictvím grantových systémů provádění a případně revitalizaci zvláště významných a ohrožených místních a regionálních obřadů, obyčejů a zvyků v místech jejich současné či nedávné existence,

- b) upřednostňovat při rozhodování o podpoře dokumentace a prezentace ty projevy, které jsou zahrnuty do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a projevy bezprostředně ohrožené,
 - c) podporovat publikační a vydavatelskou činnost tématicky zaměřenou na tradiční lidovou kulturu, zejména na jevy zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a do krajských seznamů,
 - d) podporovat prostřednictvím grantových systémů pořádání regionálních, národních a mezinárodních festivalů, přehlídek, soutěží a tvůrčích dílen.
- 14/ Zajišťovat statisticko-ekonomická data týkající se prezentace tradiční lidové kultury (např. data o návštěvnosti kulturních akcí pro veřejnost, výši výdajů veřejnoprávních rozpočtů na návštěvnost, počtu prezentačních akcí apod.).

Poslední kapitola obsahuje úkoly k **Mezinárodní spolupráci:**

- 1/ Podporovat mezinárodní spolupráci v oblasti rozšiřování a ochrany tradiční lidové kultury, mimo jiné formou výměny koncepčních materiálů zaměřených na lepší péči o tradiční lidovou kulturu ve smyslu Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví.
- 2/ Podporovat formou příspěvku na provoz
 - a) realizaci dvoustranných a mnohostranných projektů v oblasti dokumentace, prezentace a ochrany jevů tradiční lidové kultury,
 - b) výměnu vědeckých a technických publikací, časopisů, audiovizuálních nosičů aj.,
 - c) mezinárodní setkání odborníků a jejich zahraniční studijní cesty.

Prioritně podporovat spolupráci se zeměmi Visegrádu, EU a s rozvojovými zeměmi ve smyslu Úmluvy o zachování a podpoře rozmanitosti kulturních projevů, jíž je Česká republika smluvní stranou.
- 3/ Podporovat výměnu kulturních hodnot tradiční lidové kultury v rámci vyhlášených státních výběrových dotačních řízení. Využívat k tomu také prováděcích plánů k uzavřeným dohodám o kulturní spolupráci s jednotlivými státy.
- 4/ Podporovat participaci České republiky na speciálních programech a projektech mezivládních organizací (UNESCO, Evropská unie, Visegrád a jiná regionální uskupení) v oblasti péče o tradiční lidovou kulturu.
- 5/ Pozorně posuzovat, případně předkládat zvláště odůvodněné návrhy k zápisu mezinárodně významných jevů tradiční lidové kultury České republiky do Reprezentačního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva, zřízeného Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví, případně do Seznamu nejlepších praktických postupů při péči o zachování nemateriálního kulturního dědictví, zřízeného toutéž úmluvou. Tím posilovat mezinárodní prestiž České republiky a zviditelnovat její tradiční nemateriální kulturní dědictví ve světě.

6/ Zvážit vydání reprezentativní cizojazyčné publikace o nemateriální tradiční lidové kultuře jako nástroje prezentace České republiky a její kultury ve světě.

Výše uvedené úkoly znamenají nutnost finančního zabezpečení řešitelů. Koncepce řeší financování úkolů jednak prostřednictvím rozpočtu Ministerstva kultury včetně registrovaných investičních programů. **Výdaje na výzkum a vývoj** budou hrazeny z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity NAKI dle výsledků veřejné soutěže a možnosti schválených výdajů státního rozpočtu na výzkum a vývoj pro jednotlivé roky a tento program. Další prostředky v oblasti výzkumu a vývoje může každá výzkumná organizace získat v rámci institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na základě zhodnocení jí dosažených výsledků ve smyslu ustanovení § 4, odst. 2, písm. a) zákona č. 130/2002 Sb. Další možnosti přináší **Ministerstvo kultury fondem zvaným „Kulturní aktivity“**. V rámci programu Kulturních aktivit realizuje Ministerstvo kultury podporu péče o tradiční lidovou kulturu několika způsoby:

- a) účelová podpora příspěvkových organizací Ministerstva kultury (národní akce),
- b) výběrové dotační řízení na podporu tradiční lidové kultury
- c) program poskytování příspěvků na tvůrčí a studijní účely (stipendia)

A v poslední řadě se jedná o **výdaje na udělování Cen Ministerstva kultury**. Součástí nařízení vlády č. 5/2003 Sb., o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění pozdějších předpisů, je i udělování cen v oblasti tradiční lidové kultury, a to:

- a) udělování titulu Nositel tradice lidových řemesel;
- b) udělování ceny v oborech zájmových uměleckých aktivit – obor tradiční lidová kultura a folklor. Tyto výdaje jsou zahrnuty v rámci věčných výdajů Ministerstva kultury.

Koncepce předpokládá stav, kterého má být dosaženo naplnění cílů koncepce, konkrétně:

- 1/ Zvýší se úroveň znalostí o tradiční lidové kultuře v České republice, bude zajištěna aktualizace těchto poznatků alepší se péče o ni.
- 2/ Vytvoří se lepší podmínky pro důstojné provádění jevů tradiční lidové kultury na místní úrovni a tím i pro celkovou prezentaci dotčených obcí a měst.
- 3/ Zlepší se podmínky pro implementaci Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví a dalších mezinárodně právních instrumentů.
- 4/ Prostřednictvím spolupráce regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích a národního pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu (NÚLK) na trvalé aktualizaci příslušných webových portálů a databází se zvýší dostupnost informací o tradiční lidové kultuře pro odbornou i laickou veřejnost.

- 5/ Činnost regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích a národního pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu (NÚLK) přispěje ke zvýšení úrovně péče o tradiční lidovou kulturu a její využití pro vzdělávací a výchovné účely.
- 6/ Popularizace Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a podpora vzniku a rozvoje podobně zaměřených krajských seznamů pomůže zvýšit prestiž významných statků tradiční lidové kultury ve společnosti.
- 7/ Potenciál Národního ústavu lidové kultury, který má status výzkumné organizace, bude využit v programu výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2011–2015).
- 8/ Realizace této koncepce přispěje k naplnění cílů Státní kulturní politiky, kterou vláda České republiky schválila svým usnesením ze dne 19. listopadu 2008 č. 1452.
- 9/ Naplněním cílů této koncepce se upevní dobré postavení České republiky v UNESCO.
- 10/ Budou vytvořeny předpoklady pro další rozvoj péče o tradiční lidovou kulturu a s ní spojených vědních oborů v České republice po roce 2015.

Více viz příloha č. 2

Kontrolní otázky:

Kdo sestavil text „Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu“ na roky 2011 až 2015 a kdo text schválil?

Komu je určena „Koncepce“ pro roky 2011 až 2015?

Co je cílem „Koncepce“?

Jaké okruhy úkolů definuje „Koncepce“?

Jaké nástroje budou využity k naplnění cílů „Koncepce“?

Jaký stav na závěr působnosti koncepce předpokládá text „Koncepce“?

3. PÉČE O MOVITÉ KULTURNÍ DĚDICTVÍ – MUZEJNICTVÍ

Péče o movité kulturní dědictví je posláním kulturního sektoru, zejména muzejní a památkové sféry. Mnohé výzkumy potvrzují sociologické i ekonomické teze o tom, že movité kulturní dědictví je spolu s přírodním a krajinným rázem a nemovitým kulturním dědictvím hodnotou, která v mnohém příznivě ovlivňuje život společnosti. Prostřednictvím kulturního dědictví jsou z generace na generaci přenášeny materiální i duchovní hodnoty, vytvořené minulými generacemi. Kulturní dědictví je zdrojem vzdělanosti a kultivovanosti občanů, napomáhá vytváření jejich sounáležitosti s obcemi, regiony i státem. Kulturní dědictví je jedním z faktorů, který se podílí na vytváření pozitivního obrazu České republiky v zahraničí. Prokazatelně kulturní dědictví přispívá ke kladnému výsledku ekonomiky České republiky, protože – spolu s přírodním a krajinným rázem a nemovitým kulturním dědictvím – představuje základní podmínku socioekonomické kontinuity a prosperity tzv. turistického průmyslu. Široký význam kulturního dědictví je vyjádřen i v Listině základních práv a svobod, kde v preambuli připomíná odpovědnost vůči budoucím generacím za osud veškerého života na Zemi. V čl. 17 pak zakládá právo občanů na informace, v čl. 25 práva národnostních a etnických menšin, v čl. 33 právo na vzdělání a v čl. 34 právo na přístup občanů ke kulturnímu bohatství. Právě jeho nejrozsáhlejší část je uložena v muzeích a galeriích, které přispívají k naplňování všech práv definovaných Listinou základních práv a svobod.

Můžeme říci, že muzejnictví se podílí na shromažďování, uchovávání a ochraně značné části movitého kulturního dědictví v České republice prostřednictvím svých fondů a veřejnosti zprostředkovává obraz vývoje přírody a dějin společnosti od počátku známé historie lidské civilizace v našem prostoru s odkazy na středoevropské souvislosti, případně celosvětový vývoj. Tím je nezastupitelné pro orientaci návštěvníků v současném světě. Muzea poskytují občanům tzv. veřejné služby, jimiž jsou zejména výstavy a programy čerpající z muzejních sbírek, určené pro návštěvníky muzeí. Prostřednictvím publikací, práce s veřejností, zpřístupňování sbírek badatelům a dalšími formami poskytování poznatků získaných studiem sbírek, které se pak stávají součástí učebnic, literatury, dokumentárních i hraných filmů, informací na elektronických médiích atp., přispívají nepřímo, ale velmi významně, ke zprostředkování obrazu přírody a dějin společnosti i pro nejširší veřejnost, včetně té její části, která muzea pravidelně nenavštěvuje.¹²

12 Viz <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/muzea-galerie-a-ochrana-moviteho-kulturniho-dedictvi/koncepcie-ucinnejsi-pecce-o-movite-kulturni-dedictvi-v-ceske-republice-na-leta-2010-az-2014-78614/> přístup dne 14. 4. 2014. (Úvod)

Většina etnografů je pracovníky muzejních institucí. Jejich hlavní činnost spočívá v péči o předměty kulturní povahy uchovávané ve sbírce muzea. Muzejník shromažďuje nové předměty, zařazuje je do sbírkové databáze, formuje muzejní fond, prezentuje sbírky formou výstav a expozic, přednáší na konferencích či seminářích, koncipuje a provádí výchovné pořady, pořádá workshopy. Činnost muzejních etnografů je ještě širší. Každý etnograf pracuje také v terénu, pracuje s informátory či dobrovolnými zpravodaji, odborně bádá a publikuje. Vidíme, že práce v muzeích je velmi široká. Hlavní moment práce je dán zněním tzv. muzejního zákona a vyhlášek ministerstva vnitra, v případě muzeí zřizovaných ministerstvem kultury. V případě jiných subjektů se činnost řídí opět muzejním zákonem a legislativními požadavky či doporučeními, která muzeum obdrží od svého zřizovatele.

Muzea v naší republice jsou členy Mezinárodní rady muzeí (ICOM) založené v roce 1946. Jedná se o mezinárodní nevládní organizace v rámci UNESCO, která udržuje kontakty na neformální bázi mezi muzei a muzejními pracovníky ve 137 zemích a teritoriích. Garantuje kvalitu muzeí včetně etických otázek (etické kodexy). Dále zaštiťuje odborná grémia pro muzejní obory. V mezinárodním měřítku bojuje proti nezákonnému obchodu s kulturními statky a pomáhá v případě přírodních katastrof nebo ozbrojených konfliktů.

3.1. KONCEPCE ROZVOJE MUZEJNICTVÍ

V současnosti je jedním ze základních ideologických materiálů ovlivňujících činnost muzeí a galerií zřizovaných státem, případně samosprávnými celky, městy a obcemi, koncepční materiál Ministerstva kultury ČR. Na jeho základě jsou dále sestavovány materiály muzeí a galerií, odborů muzejní péče krajských úřadů atd. KONCEPCE ÚČINNĚJŠÍ PÉČE O MOVITÉ KULTURNÍ DĚDICTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE NA LÉTA 2010–2014 (tzv. KONCEPCE ROZVOJE MUZEJNICTVÍ) byla schválena vládou České republiky usnesením ze dne 19. listopadu 2008 č. 1452 jako Státní kulturní politika na léta 2009 až 2014. Koncepce je zveřejněna na stránkách Ministerstva kultury, viz <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/muzea-galerie-a-ochrana-moviteho-kulturniho-dedictvi/koncepce-ucinnejsi-pece-o-movite-kulturni-dedictvi-v-ceske-republike-na-leta-2010-az-2014-78614/>.

V tomto materiálu je zformulována vize státní kulturní politiky, čtyři strategické cíle, jejichž dosažením bude vize realizována a řada úkolů, jejichž splněním bude cílů dosahováno. Obor muzejnictví má mimořádné předpoklady pro naplňování vize Státní kulturní politiky za předpokladu, že pro jeho rozvoj budou systematicky vytvářeny podmínky, zejména ve smyslu strategického cíle č. 3 Státní kulturní politiky.

Proto Ministerstvo kultury zpracovalo tuto koncepci, která navazuje na předchozí „Koncepci účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2003–2008 (koncepce rozvoje muzejnictví)“, kterou vzala na vědomí vláda České republiky svým usnesením ze dne 22. ledna 2003 č. 87 a uložila ministru kultury zajistit její realizaci. Do koncepcí bylo zařazeno deset strategických cílů, jejichž dosažení je pro péči o movité kulturní dědictví a pro rozvoj muzejnictví klíčové – a také možné. Pro naplňování strategických cílů jsou stanoveny konkrétní, termínované úkoly.

Koncepce navazuje na další koncepční materiály, zejména na Koncepci účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice přijatou usnesením vlády č. 571 z 11. června a na Úmluvu o zachování nemateriálního kulturního dědictví, která byla přijata Generální konferencí UNESCO dne 17. října 2003 a Česká republika se stala členskou zemí této úmluvy dne 18. května 2009. Pro implementaci této mezinárodní úmluvy a pro plnění úkolů Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice byla vytvořena v České republice síť informačních, školicích a metodologických pracovišť pro dokumentaci tradiční lidové kultury a péči o ni. Na celostátní úrovni pověřilo Ministerstvo kultury touto úlohou Národní ústav lidové kultury a na regionální úrovni pověřily krajské úřady touto funkcí vybraná muzea. Tato regionální pracoviště spolupracují na plnění úkolů s dalšími muzei v krajích a samozřejmě také se státními muzei, majícími etnografická pracoviště (Národní muzeum, Moravské zemské muzeum, Slezské zemské muzeum, Valašské muzeum v přírodě

v Rožnově pod Radhoštěm, Národní zemědělské muzeum), vytvářejí si vlastní síť dobrovolných spolupracovníků, využívají služeb místních kronikářů a síť zpravodajů České národopisné společnosti. Od roku 2005 vyhlašuje Ministerstvo kultury grantová řízení, do nichž se mohou hlásit se svými projekty v oblasti tradiční lidové kultury pověřená regionální (krajská) pracoviště, ale i další muzejní instituce (státní, krajské, obecní i soukromé).

II. SWOT ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU MUZEJNICTVÍ

Silné stránky

1. Početný a jako celek kvalitní sbírkový fond, který je nejen významnou součástí českého kulturního dědictví, ale také kulturního dědictví evropského a světového.
2. Stabilizovaná síť muzeí spravujících a využívajících sbírky ve vlastnictví státu a územních samosprávných celků.
3. Dobrá úroveň právní ochrany sbírek muzejní povahy, existence unikátní databáze sbírek (Centrální evidence sbírek) a propracované metodiky správy sbírek.
4. Dobrá právní úprava vývozu sbírkových předmětů do zahraničí, která nekomplikuje nad míru nezbytnou mobilitu sbírek, existence institutu tzv. státní záruky za kulturní statky zapůjčené ze zahraničí.
5. Trvalé zvyšování kvality prostředí, v němž jsou sbírky uchovávány a kvality zabezpečení sbírek proti krádežím a vloupáním a před nepříznivými vlivy prostředí (fyzikálními, chemickými a biologickými).
6. Vytvoření dobrých předpokladů pro rozvoj prostorových, materiálních a technických podmínek nejpočetnějších sbírek národních muzeí a galerií (NM, NTM...) v rámci péče o tzv. národní poklad.
7. Zvyšování počtu stálých expozic na dobré úrovni v uplynulých letech.
8. Zvyšování úrovně muzejních výstav, muzejních programů (např. Festival muzejních nocí) a muzejních publikací.
9. Silný potenciál v oblasti výzkumu, vývoje a inovací.
10. Aktivní participace občanských sdružení Asociace muzeí a galerií České republiky, Rady galerií České republiky a Českého výboru ICOM – partnerů veřejné správy – při rozvoji oboru.
11. Zvyšující se schopnost muzeí zpracovávat projekty pro využití finančních prostředků z evropských fondů.
12. Existence sítě metodických center s celostátní působností.

Slabé stránky

1. Nepříznivě se vyvíjející poměr mezi neustále se zvyšujícími náklady na provoz muzeí (tzv. režijní náklady včetně mezd) a objemem finančních prostředků, které lze použít na akviziční, prezentační a publikační činnost, na ochranu sbírek (konzervování, restaurování) a obecně na práci s veřejností.
2. Neuspokojivé platové podmínky zaměstnanců muzeí a galerií, zejména těch, kteří vykonávají klíčové činnosti související se správou a využíváním sbírek muzejní povahy. Tyto neuspokojivé podmínky, týkající se zejména nedostatku finančních prostředků na nenárokové složky mezd, nepříznivě limitují především ty profese, kde existují možnosti uplatnění jinde (právníci, odborníci na výpočetní techniku, manažeři, kvalifikovaní pracovníci v oboru public relations, restaurátoři, konzervátoři atp.). Nízkou atraktivitu těchto profesí v muzeích a galeriích pro mladé lidi ještě dále snižuje demotivující systém platových stupňů, založený na délce praxe a neumožňující zohlednit případné nadstandardní schopnosti zaměstnanců.
3. Rozdílný přístup zřizovatelů k plnění základních funkcí muzeí a galerií, někdy až nepochopení smyslu a významu muzeí a galerií, nekompetentní zásahy do řízení muzeí a galerií (např. opakující se slučování a rozdělování organizací).
4. Chybí systematické začleňování muzeí a galerií do vzdělávacích a výchovných programů, potenciál sbírek není optimálně využíván. Jen obtížně se prosazují moderní metody zprostředkovávání sbírek a poznatků z nich získaných (např. pomocí digitalizace sbírkových předmětů). Nedostatečně je využíván rovněž potenciál muzeí přispívat k celoživotnímu vzdělávání dospělých.
5. Metodická centra byla zřízena, ale dosud se nepodařilo zajistit jejich optimální činnost.
6. Sbírkotvorná činnost muzeí a galerií neodpovídá moderním poznatkům, je stále zčásti nahodilá, nekoordinovaná, v řadě muzeí dosud nejsou zpracovány koncepce či strategické záměry sbírkotvorné činnosti.
7. Nedostatečná stimulace muzeí a galerií k digitalizaci sbírek.
8. Podmínky Ministerstva kultury pro provádění kontrol dodržování zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a změně některých dalších zákonů, jsou z důvodu personálních velmi omezené a neodpovídají významu kontrolní činnosti.
9. Nedotažený systém standardizace a registrace muzeí a galerií.
10. Nesystémová podpora akviziční činnosti muzeí a galerií (nedořešené nákupy uměleckých děl vydaných z veřejných sbírek původním vlastníkům).
11. Stále nedostatečná úroveň muzeologického vzdělávání.
12. Nevyřešený problém ukládání a zpracovávání velkého množství archeologických nálezů ze záchranných archeologických výzkumů.

Příležitosti

1. Byly vytvořeny základní podmínky k tomu, aby se sbírkotvorné národní instituce¹³, které z hlediska bohatosti a kvality svých sbírek bezesporu patří k významným evropským muzeím, staly neméně významnými také z hlediska poskytovaných veřejných služeb. Zejména rekonstrukce historické budovy Národního muzea se všemi souvisejícími efekty je jedinečnou příležitostí, jak výrazně zvýšit úroveň českého muzejnictví a jeho konkurenceschopnost v Evropě.
2. Dokončení standardizace muzejních činností a zřízení registračního systému muzeí je příležitostí, jak legislativně upevnit postavení muzeí, jednoznačně vymezit jejich funkci a učinit je odolnějšími vůči nekompetentním zásahům.
3. Muzea a galerie, zejména státní, mají stále možnost získat mimořádně cenné kulturní statky, vydané potomkům původních majitelů v rámci restitucí, zpět do svých sbírek.
4. Prostřednictvím digitalizace sbírek mají muzea a galerie možnost oslovit i tu část veřejnosti, která nepatří k pravidelným návštěvníkům a zvýšit zájem o kulturní dědictví.
5. Rozvoj činnosti metodických center je příležitostí, jak zvýšit úroveň péče o sbírky a správy sbírek, muzejní prezentace a muzejní pedagogiky i využívání moderních technologií.
6. Využití vzdělávacího potenciálu muzeí a galerií.
7. Využití výzkumného potenciálu podporou zapojení muzeí a galerií – výzkumných organizací do Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2011–2015) pro dosažení výsledků využitelných pro uchování, ochranu a prezentaci movitého kulturního dědictví a jeho využití pro výchovné a vzdělávací účely.

Hrozby

1. Neschopnost oboru zaměstnat (zaplatit) kvalitní odborníky.
2. Nekompetentní zásahy ze strany zřizovatelů (politizace).
3. Neschopnost oboru konkurovat na trhu s kulturními statky.
4. Nedostatečné využívání muzejních sbírek jako pramenů přírodních a společenských věd.
5. Snižování nároků na výstupy činnosti muzeí v krátkozraké snaze posunout muzea a galerie směrem k „zábavnímu průmyslu“.
6. Posuzování oprávněných požadavků resortu kultury jako méně významných ve srovnání s oprávněnými požadavky jiných resortů.
7. Promarnění mimořádného zvýšení kvality odborné správy sbírek po přijetí zákona č. 122/2000 Sb. v důsledku nedostatečného provádění kontrolní činnosti.

¹³ Národní muzeum, Národní galerie v Praze, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, Národní technické muzeum a Památník národního písemnictví

Strategické cíle muzejnictví:

Dále zajišťovat účinnou preventivní ochranu movitého kulturního dědictví před následky mimořádných situací, před nepříznivými vlivy prostředí a před krádežemi, vloupáním a požáry a zajistit zmírňování následků nelegálně vyvážených kulturních statků.

Soustavně zvyšovat úroveň odborné správy sbírek muzejní povahy. Proč tento cíl: *Sbírký muzejní povahy tvoří významnou část movitého kulturního dědictví. Jedná se řádově o desítky milionů hmotných dokladů z nejrůznějších materiálů, různé velikosti a hmotnosti, dokumentujících přírodu a řadu nejrůznějších lidských činností. Aby jejich mimořádná schopnost vypovídat o přírodě a společnosti mohla být efektivně využívána, je nezbytné zajistit odpovídající kvalitu jejich správy (determinace, evidence, inventarizace, odborné třídění, přehledné uložení v prostředí, které zaručuje dlouhodobé, bezpečné uchování).*

Provést vyhodnocení právního a legislativního prostředí, v němž se péče o movité kulturní dědictví realizuje a systematicky připravovat zkvalitňování a doplňování právních norem a v souladu s nimi také nezbytné metodiky. Proč tento cíl: *Ochranu, správu a nakládání s movitým kulturním dědictvím a činnost organizací spravujících movité kulturní dědictví upravuje sedm zákonů a jedna vyhláška – zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vyhláška č. 275/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 122/2000 Sb., zákon č. 101/2001 Sb., o navrácení nezákonně vyvezených kulturních statků, zákon č. 214/2002 Sb., o vývozu některých kulturních statků z celního území Evropských společenství, zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů a zákon č. 203/2006 Sb., o některých druzích podpory kultury a o změně některých zákonů. Tyto právní normy poskytují relativně dobrý právní rámec pro ochranu, správu a využívání movitého kulturního dědictví, ale existují stále oblasti, které právní normy neošetřují optimálně, zejména jde o ty oblasti, kde se působnost jednotlivých zákonů střetává (jedná se např. o uchovávání archiválií ve sbírkách muzejní povahy a o nakládání s archeologickým kulturním dědictvím). Zvýšit je také třeba právní jistotu organizací, které movité kulturní dědictví spravují a jistotu občanů, že jim tyto organizace budou poskytovat odpovídající služby.*

Realizovat další etapu prostorového a technického zajištění národních muzeí a galerií a některých dalších ústředních muzeí a galerií.

Proč tento cíl: *Národní muzea a galerie – spolu se zemskými muzei a několika dalšími státními muzei a galeriemi – spravují nejvýznamnější a nejpočetnější sbírky muzejní povahy, které tvoří téměř polovina sbírkových předmětů uchovávaných ve sbírkách muzejní povahy v České republice. Po roce 1989 se nacházela ve stavu mimořádné zanedbanosti, který je již dvacet let – a se značnými finančními náklady – postupně napraven. Podařilo se vytvořit předpoklady pro realizaci akutní rekonstrukce jejich historických budov (Národní muzeum, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, Národní technické muzeum, Národní galerie v Praze) a byly pro ně získány nové objekty (Národní galerie v Praze, Památník národního písemnictví, Národní muzeum). Tyto předpoklady je nutné využít tak, aby se to promítlo do kvality poskytovaných kulturních a vzdělávacích veřejných služeb a byl tak využit mimořádný potenciál sbírek.*

Podpora akviziční činnosti státních muzeí a galerií. Proč tento cíl: *Správa, uchování a využívání sbírek muzejní povahy, jejichž podstatná část, a to jak z hlediska kvality, tak z hlediska množství sbírkových předmětů, je majetkem České republiky a spravují ji státní příspěvkové organizace, vyžadují značné finanční výdaje ze státního rozpočtu. Návratnost výdajů spočívá v přenosu kulturních hodnot z generace na generaci, ve zvyšování kulturní úrovně a vzdělanosti občanů, což je jedním z předpokladů pro zajištění civilizační konkurenceschopnosti a prosperity společnosti. Je tomu tak ovšem jen tehdy, pokud je vypovídací schopnost sbírek udržována na odpovídající úrovni. Toho lze dosáhnout tím, že sbírky budou jednak optimálně uloženy a spravovány a jednak neustále doplňovány, protože tvorba sbírek je nikdy nekončícím procesem. Sbírkování ovšem nesmí být doplňováno metodou běžného sběratelství, ale na základě koncepční, odborné sbírkotvorné činnosti. Pokud by takovým způsobem sbírky doplňovány nebyly, jejich vypovídací schopnost by velmi rychle klesala a s ní i míra návratnosti finančních prostředků vynakládaných na jejich uchování, správu a využívání. Přesto, že jde o tak zásadní věc, nepodařilo se po roce 1989 ještě založit program, který by akviziční činnost státních muzeí a galerií systémově řešil.*

Zvýšit kvalitu a dostupnost informací o sbírkách muzeí a galerií a o movitém kulturním dědictví pro odbornou i laickou veřejnost.

Proč tento cíl: *Nikoliv již nové, ale v České republice stále ještě nedostatečně využívané technologie, spojené s digitalizací kulturního obsahu, představují možnost, jak zvýšit využitelnost vypovídací schopnosti sbírek a dalších kulturních statků o přírodě a společnosti a podílet se na přenosu kulturních hodnot z generace na generaci. Tuto možnost je třeba využít.*

Zvýšit rozsah a kvalitu činnosti metodických center v muzejnictví a dále zvyšovat úroveň výuky muzejnictví a muzeologie.

Proč tento cíl: *Muzejnictví je relativně komplikovaný obor s institucionální základnou (sít muzeí a galerií), propracovanou teorií (muzeologií) a neméně propracovanou metodikou, který, má-li pracovat efektivně – musí svou teorii a metodiku znát, umět ji aplikovat do praxe a mít k dispozici dostupné poznatky a zkušenosti ze zahraničí. K tomu je vytvářen systém metodických pracovišť a musí být také podporováno odborné školství.*

Podporovat využívání výchovného a vzdělávacího potenciálu památníků bojů za svobodu, nezávislost a demokracii, aktivity směřující k navrácení kulturních statků obětem holocaustu a zapojení muzeí a galerií do vzdělávacího systému v České republice

Proč tento cíl: *V roce 2009 byl završen dlouholetý program „Rehabilitace památníků bojů za svobodu, nezávislost a demokracii“, schválený vládou v roce 2000. Rehabilitací čtyř památníků (Terezín, Lidice, Hrabyně, Vítkov) a vybudováním dvou nových (Vojna u Příbrami a Sezimovo Ústí) vzniklo jakési „muzeum 20. století“ se šesti expozicemi a zvýšila se možnost realizovat řadu dalších vzdělávacích, dokumentačních a výchovných aktivit zaměřených na moderní české dějiny. K šesti památníkům navíc přibýly – už mimo program – památníky v Ležákách a v Letech u Písku. Možnosti, které se tím otevřely pro poskytování veřejných služeb je třeba využít.*

Podpora zapojení muzeí a galerií – výzkumných organizací do Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2011–2015) pro dosažení výsledků využitelných pro uchování, ochranu a prezentaci movitého kulturního dědictví a jeho využití pro výchovné a vzdělávací účely. Proč tento cíl: *Sbírkový muzejní povahy představují také – mimo jiné – významnou část pramenné základny přírodních i společenských věd, s vysokým potenciálem využití pro národní a kulturní identitu. Proto řada muzeí a galerií získala status výzkumných organizací a je třeba podporovat jejich zapojení do Programu aplikovaného výzkumu a vývoje.*

Podpora participace muzeí při realizaci Konceptce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice a Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví a při realizaci Konceptce účinnější péče o památkový fond České republiky. Proč tento cíl: *Vybraná muzea s etnografickými pracovišti vytvářejí spolu s Národním ústavem lidové kultury ve Strážnici sít informačních, školicích a metodologických pracovišť, která je zárukou realizace Konceptce účinnější péče o tra-*

diční lidovou kulturu v České republice a Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví. Je však třeba vytvořit podmínky i pro další muzea, která se podílejí na péči o nemateriální kulturní dědictví, zejména pro muzea v přírodě. Řada muzeí a galerií spravuje movité i nemovité národní kulturní památky a kulturní památky a pečuje o archeologické dědictví.

Realizace koncepce

Strategických cílů bude dosaženo splněním následujících úkolů:

Strategický cíl A

- 1/ Vyhodnotit „Program integrovaného systému ochrany movitého kulturního dědictví“ (ISO) a na základě výsledků připravit zprávu o plnění programu pro jednání vlády s návrhem dalšího
- 2/ Zajistit plnění všech podprogramů programu ISO.
- 3/ Zajistit aktualizaci plánů prevence a ochrany ve všech muzeích a galeriích zřizovaných Ministerstvem kultury s ohledem na všechny známé druhy ohrožení sbírek, budov, personálu i návštěvníků.
- 4/ Využívat možností získávat finanční prostředky z podpůrných programů EU (strukturální fondy/IOP, ROP, komunitární fondy) a finančních prostředků z Finančních mechanismů EHP/Norsko. Podílet se na testování projektů Public Private Partnership.

Strategický cíl B

- 1/ Zajistit využití možností Centrální evidence sbírek (CES), veřejnosti přístupné databáze sbírek muzejní povahy, zejména podporou projektu „Zavedení integrovaného systému správy sbírek“ Centra pro informační technologie při Moravském zemském muzeu.
- 2/ Založit webovou stránku s názvem „Sbírky a muzea“ jako nástroj metodické činnosti Ministerstva kultury a diskusní fórum k problematice správy sbírek.
- 3/ Vytvořit personální podmínky pro realizaci systematické kontrolní činnosti Ministerstva kultury podle zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdější předpisů tak, aby kontrola mohla být provedena každoročně alespoň u deseti správců sbírek.

Strategický cíl C

- 1/ Provést vyhodnocení účinnosti všech právních norem, týkajících se ochrany kulturních statků a nakládání s nimi, včetně autorského zákona.

- 2/ Na základě výsledků splnění úkolu C/1 iniciovat případně práce na novelizaci právních norem nebo práce na přípravě nových právních norem, týkajících se zejména:
- a) dokončení procesu standardizace činností muzeí a galerií a posílení jejich právní jistoty i právní jistoty občanů – příjemců standardizovaných veřejných služeb poskytovaných muzei a galeriemi, správci sbírek ve vlastnictví státu a územních samosprávných celků (systém registrace muzeí a galerií),
 - b) optimalizace péče o archeologické kulturní dědictví,
 - c) správy archiválií ukládaných v muzeích a galeriích,
 - d) obecně správy majetku, který je národním kulturním pokladem podle § 2 odst. 2 zákona č. 101/2001 Sb., o navrácení nezákonně vyvezených kulturních statků,
 - e) digitalizace kulturního obsahu.

Strategický cíl D

- 1/ Zajistit realizaci registrovaných investičních záměrů na rekonstrukce historických budov národních muzeí a galerií a výstavbu nových budov pro uložení a vystavování sbírek.
- 2/ Zlepšit prostorové, materiální a technické podmínky pro činnost dalších ústředních muzeí a galerií, zejména zemských muzeí v Brně a Opavě, Moravské galerie v Brně, Technického muzea v Brně, Muzea umění Olomouc, Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm a Vojenského historického ústavu Praha.

Strategický cíl E

- 1/ Připravit materiál pro jednání vlády k realizaci nákupů předmětů zvláště významných pro sbírky muzejní hodnoty ve vlastnictví státu (systémové zkvalitňování národního kulturního pokladu).

Strategický cíl F

- 1/ Spolupracovat při řešení technických a dalších problémů digitalizace kulturního obsahu, zejména:
 - a) budování vlastních digitalizačních pracovišť správců sbírek, zajištění digitalizace externí firmou, zřízení mobilní digitalizační jednotky,
 - b) úložiště získaných dat (včetně metadat),
 - c) bezpečný přístup laické i odborné veřejnosti k digitálnímu obsahu
- 2/ Ve spolupráci s metodickými centry zpracovat metodiku digitalizace kulturního obsahu pro sbírky muzeí a galerií, zřídit portál s pracovním názvem „Česká muzea“, na němž by muzea a galerie prezentovaly virtuální výstavy, vybrané vzdělávací programy atp.

- 3/ Podporovat projekty na využití digitalizovaného kulturního obsahu pro veřejnost v rámci poskytování podpory garantům standardizovaných veřejných služeb muzeí a galerií a začlenění jejich výstupů do vzdělávacího systému.

Strategický cíl G

- 1/ Dopracovat síť národních metodických center pro muzejnictví a zkvalitnit jejich činnost.
- 2/ Vytvořit systém finanční podpory metodických center a zajistit koordinaci jejich činnosti a financování s činností a financováním Asociace muzeí a galerií České republiky (AMG).
- 3/ Organizovat každoroční setkání zástupců metodických center s cílem zefektivnit a koordinovat jejich činnost, zajistit výměnu informací a zkušeností.
- 4/ Iniciovat setkání zástupců škol vyučujících muzeologii a muzejnictví na společném semináři.

Strategický cíl H

- 1/ Zajistit využití výchovného a vzdělávacího potenciálu Památníku Terezín, Památníku Lidice, Národního památníku na Vítkově, Památníku II. světové války v Hrabyni a Památníku dr. E. Beneše v Sezimově Ústí (a Muzea romské kultury v Brně), Památníku Vojna u Příbrami a Vojenského historického ústavu Praha při výchově zaměřené na boj s intolerancí a xenofóbií a pro vzdělávání o holocaustu,
- 2/ Dokončení výstavby památníku romského holocaustu v Letech u Písku ve smyslu usnesení vlády.
- 3/ Připravit ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy návrh na začlenění muzeí a galerií do vzdělávacího systému České republiky a předložit jej na jednání vlády.

Strategický cíl I

- 1/ Zajistit metodickou podporu muzeím a galeriím, které získaly (a do budoucna získají) status výzkumných organizací, vytvářet podmínky pro zajištění přístupu k finančním prostředkům na vědeckovýzkumnou činnost a podpora zařazení dalších muzeí a galerií mezi výzkumné organizace pro potřeby jejich zapojení do Programu NAKI.

Strategický cíl J

- 1/ Podporovat činnost muzeí zařazených do sítě informačních, školících a metodologických pracovišť pro zajištění Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice.

- 2/ Zpracovat koncepční, strategický materiál řešící postavení a další rozvoj muzeí v přírodě a vytvořit předpoklady pro zpracování metodiky.
- 3/ Podporovat spolupráci muzeí a galerií při přípravě analytických a koncepčních materiálů týkajících se péče o památkový fond České republiky.

Očekávaný stav muzejnictví po naplnění cílů

1. Zvýší se úroveň ochrany movitého kulturního dědictví a odborné správy sbírek muzejní povahy.
2. Zkvalitní se právní a legislativní prostředí, v němž se uskutečňuje ochrana, odborná správa a využívání movitého kulturního dědictví.
3. Pro národní a zemská muzea (a galerie), která spravují nejvýznamnější a nejpočetnější sbírky muzejní povahy, budou zkvalitněny prostorové, materiální a technické podmínky, což se projeví nejen ve zvýšení úrovně ochrany a odborné správy sbírek muzejní povahy, ale zejména **v rozšíření nabídky veřejných služeb**. Před dokončením bude rekonstrukce historické budovy Národního muzea a Národní muzeum bude moci připravovat nové stálé expozice. Veřejnosti bude sloužit také nová budova Národního muzea (někdejší Federální shromáždění), s historickou budovou propojená. Veřejnosti budou zpřístupněny nové expozice Národního technického muzea, Památníku národního písemnictví, Národní galerie v Praze. Uskuteční se rekonstrukce historické budovy Uměleckoprůmyslového musea v Praze, výstavba nového depozitáře tohoto muzea umožní, aby historická budova po dokončení rekonstrukce sloužila především veřejnosti. Podmínky pro otevření nových expozic pro veřejnost budou vytvořeny také v Moravském zemském muzeu a ve Slezském zemském muzeu. **Toto vše významně přispěje k využití vzdělávacího a výchovného potenciálu sbírek.**
4. Státní muzea, zejména muzea výtvarného umění (galerie) se stanou konkurenceschopnějšími na trhu s kulturními statky.
5. Pro veřejnost se zvýší dostupnost informací o movitém kulturním dědictví na základě digitalizace kulturního obsahu a podpory výzkumu a vývoje.
6. Činnost metodických center přispěje ke zvýšení úrovně péče o sbírky muzejní povahy a využívání sbírek pro vzdělávací a výchovné účely, pro integraci menšin a občanů s omezením pohybu a orientace.
7. Investice do rehabilitace památníků bojů za svobodu, nezávislost a demokracii (program Ministerstva kultury realizovaný v letech 2000–2009) budou využity ve vzdělávací a výchovné činnosti.
8. Potenciál sbírek muzeí a galerií, které obdržely, případně ještě obdrží, status výzkumných organizací, bude využit v programu výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2011–2015).
9. Bude zpracována strategie rozvoje muzeí v přírodě.

10. Muzea a galerie přispějí k naplnění cílů Státní kulturní politiky, kterou vláda České republiky schválila svým usnesením ze dne 19. listopadu 2008 č. 1452.
11. Budou vytvořeny předpoklady pro další rozvoj oboru muzejnictví v České republice po roce 2014.

Kontrolní otázky:

Čemu se věnuje Koncepce rozvoje muzejnictví?

Jaké jsou strategické cíle Koncepce rozvoje muzejnictví?

3.2. LEGISLATIVA V MUZEJNICTVÍ

Zákon o ochraně sbírek muzejní povahy č. 122/2000 Sb.

Muzeum je instituce, která pracuje se sbírkou muzeálií. Její práce spočívá ve vytváření, správě, vědeckém využití a výchovném zapojení sbírky muzea. Jedná se o čtyři základní činnosti:

- 1/ sbírkotvornou činnost – vyhledávání sbírek, akvizici, zpracovávání právních dokladů
- 2/ evidenci – sbírkovou dokumentaci, konzervaci, katalogizaci
- 3/ zpracování výstupů – vědecké zpracování, příprava katalogu sbírek, výstavy, expozice
- 4/ výchovné využití – výchovné programy ve spolupráci s muzeopedagogy

V současné době je činnost muzeí a galerií určována zákonnou normou, Zákonem o ochraně sbírek muzejní povahy č. 122/2000 Sbírky zákonů, ze dne 7. dubna 2000. Tato právní norma upravuje způsob vedení evidence sbírek a práva a povinnosti vlastníků sbírek i sankce za porušování zákonných norem. V roce 2013 proběhla částečná úprava zákona a to zákonem č. 303/2013 Sb., jímž byly upraveny některé zákony v souvislosti s přijetím rektifikace soukromého práva.

Činnost muzeí a galerií byla v minulosti usměrňována nejprve doporučeními, návody a posléze i prvním muzejním zákonem. V roce 1919 vydal Svaz muzeí tzv. Cíl pro jednotný způsob inventarizace a katalogizace. V roce 1921 vzniká jednotný formulář pro katalogizaci a inventarizaci, který předměty chronologicky řadí bez ohledu na typ předmětu, podsbírkou a jiné detailnější členění sbírky. Před 2. světovou válkou byla vedena evidence v knižním inventáři jako chronologická řada. Po druhé světové válce již vzniká kniha přírůstků, knižní inventář s rozpisem a vědecké katalogy. Tomu předchází roku 1944 vydaná kniha J. F. Svobody „Návod k inventarizaci muzejních sbírek“. Roku 1954 vydávají J. Neústupný a K. Tuček knihu s názvem Evidence muzejních sbírek, kde podrobně rozebírají způsob vedení sbírkové evidence. Další podrobný návod je vydán roku 1955, tentokrát pro přírodovědce v muzeích: „Zakládání přírodovědných sbírek vlastivědných muzeí“. Roku 1959 je schválen tzv. muzejní zákon č. 54/1959 Sb. z. Který detailně popisuje způsob vedení sbírkové evidence. V uvedeném zákonu je použito několik formulací, které již nový zákon postrádá, ale dnes vidíme, že byly zásadní pro chápání obsahu muzejní činnosti i pro vymezení její hranice.

Roku 1960 vychází směrnice pro správu sbírek v muzeích a galeriích, jako první úřední dokument. Zavádí se tak kniha přírůstků a úbytků, katalogy na třídílných lístcích. Karty se psaly ve třech stejných exemplářích najednou. První list byl určen ke svázání a trvalému deponování v trezoru u ředitele muzea, druhý list byla kopie pro kurátora sbírky – do příruční kartotéky, třetí list byl určen pro správce depozi-táře.

Zákon č. 54/1959 byl svým slovníkem plně socialistickým zákonem. Ovšem oproti zákonu č. 122/200 Sb. stanovil několik bodů, které v dnešním zákoně postrádáme. Definiuje poslání muzeí a jejich příspěvek k vědecké činnosti. Tato zákonem kodifikovaná formulace obsahu činnosti muzeí a galerií dnes chybí. Zejména je citelná absence provázanosti muzejní a galerijní sféry se sférou vědeckou. V prvním paragrafu je řečeno, že muzea a galerie spravují sbírky, část našeho kulturního bohatství, a mají tak důležité dokumentační, vědecké, umělecké a osvětové poslání. Významným „kulturně politickým“ posláním muzeí a galerií mělo být dokládání „vysoké úrovně kultury našeho lidu, jeho zápasy o národní svébytnost, třídní a politické boje a úspěchy socialismu“. Zákon měl zajistit, aby sbírky byly zachovávány a doplňovány, řádně spravovány, účelně využívány a zpřístupněny lidu pro poučení, obohacení jeho estetického citění a podněcování k tvořivé práci.

Paragraf 2, říká, že „muzea a galerie jsou ústavy, které na základě průzkumu, případně vědeckého výzkumu plánovitě shromažďují, odborně spravují a vědeckými metodami zpracovávají sbírky hmotného dokladového materiálu o vývoji přírody a společnosti, o uměleckém tvoření nebo jiném druhu lidské činnosti a využívají sbírek ke kulturní a osvětové činnosti.“

Paragraf 3 popisuje vztah muzeí k vědě a popisuje prostředky, kterými muzea a galerie mohou a mají plnit své poslání. „Muzea a galerie přispívají k rozvoji vědy, vytváří nezbytné předpoklady pro svou osvětovou činnost a účinně napomáhají kulturnímu a hospodářskému rozvoji tím, že a) provádějí soustavný průzkum, popřípadě vědecký výzkum ve svém oboru; b) soustavně sbírají doklady o vývoji přírody a společnosti, ... uměleckém tvoření nebo jiných druzích lidské činnosti (předměty muzejní hodnoty) s příslušnou dokumentací; c) odborně uchovávají, konzervují a restaurují muzejní sbírky; d) vedou evidenci sbírek a odborně, popřípadě vědecky je zpracovávají.“ Svě poslání měla muzea plnit výstavami, publikační činností, přednáškami atd. Pro zajímavost uvádíme formulace konkrétních forem činnosti muzeí a galerií. Dle znění zákona měla muzea a galerie a) objasňovat zákonitosti vývoje přírody a společnosti, uměleckého tvoření nebo jiného druhu lidské činnosti a tak přispívat k výchově občanů v duchu vědeckého světového názoru; b) podílet se na zvyšování všeobecného i odborného vzdělávání občanů, popularizovat výsledky vědecké práce svých oborů a propagovat úkoly výstavby socialismu; c) pečovat na základě soustavného poznávání své oblasti o rozvoj vlastivědné práce, názorným objasňováním a zdůrazňováním pokrokových tradic upevňovat socialistické vlastenectví a proletářský intencionalismus; d) rozvíjet estetickou výchovu, přispívat k rozvoji socialistické kultury, umělecké tvorby a zvyšovat kulturní úroveň občanů. K provázanosti muzeí a galerií s vědou je řečeno, že vědecký výzkum mají konat ve spolupráci s příslušnými vědeckými ústavy akademie věd.

Podívejme se nyní na nový muzejní zákon č. 122/200Sb. V paragrafu č. 1 je definován předmět právní úpravy. Zákonem se stanoví podmínky ochrany sbírek, uchováva-

ných zejména v muzeích a galeriích, stanoví se podmínky a způsob vedení evidence sbírek muzejní povahy, práva a povinnosti vlastníků sbírek muzejní povahy a sankce za porušení stanovených povinností. Paragraf č. 2 vymezuje základní pojmy: 1. Sbírkou muzejní povahy je sbírka, která je ve své celistvosti významná pro prehistorii, historii, umění, literaturu, techniku, přírodní nebo společenské vědy; tvoří ji soubor sbírkových předmětů shromážděných lidskou činností; 2. Sbírkovým předmětem je věc movitá nebo nemovitost nebo soubor těchto věcí, a to přírodnina nebo lidský výtvor.

Paragraf č. 3 je věnován Centrální evidenci sbírek, kterou nový zákon zavádí. Zákon říká, že Centrální evidenci sbírek (dále CES) vede Ministerstvo kultury ČR, do ní zapisuje sbírky, jejichž vlastníkem je Česká republika nebo územní samosprávný celek. Sbírkou ostatních vlastníků se do centrální evidence zapíše, jestliže o tom rozhodne ministerstvo na základě žádosti vlastníka sbírky. (3) Ministerstvo zapíše do centrální evidence pouze sbírku, která se trvale nachází na území České republiky a která obsahuje nejméně 5 sbírkových předmětů. (4) Centrální evidence je veřejnosti přístupným informačním systémem. Údaje o vlastníkovi sbírky a místě uložení sbírky, není-li jím Česká republika nebo územní samosprávný celek, lze zájemci sdělit jen se souhlasem vlastníka sbírky. Ve 4. až 6. Paragrafu je řešeno, jakým způsobem jsou předměty zapisovány do CESu. Je zde uvedeno, že o zařazení rozhoduje Rada pro centrální evidenci sbírek a jaké dokumenty jsou vyplňovány, jaké údaje apod.

Paragraf č. 8 řeší odpisy předmětů nebo celých sbírek z Centrální evidence sbírek. Podrobněji odpisy předmětů komentujeme dále v textu. Ochrana sbírek je předmětem paragrafu č. 9. Vlastník sbírky zapsané v centrální evidenci je povinen zajistit ochranu sbírky před krádeží a vloupáním; zajistit ochranu sbírky před poškozením, zejména nepříznivými vlivy prostředí; zajistit preparaci, konzervování a restaurování sbírky, je-li to třeba k jejímu trvalému uchování.

Paragraf č. 9 také řeší podobu sbírkové evidence, která má obsahovat tyto údaje: 1. Název a stručný popis jednotlivých sbírkových předmětů, popřípadě materiál, z něhož jsou vyrobeny, rozměry, hmotnost, časové zařazení, datum získání, identifikace autora nebo výrobce a další identifikační znaky, 2. Označení území, z něhož sbírkové předměty pocházejí, je-li známo, 3. Způsob a okolnosti nabytí jednotlivých sbírkových předmětů (například sběr, dar, dědictví, koupě), 4. Stav sbírkových předmětů, 5. Evidenční čísla jednotlivých sbírkových předmětů, 6. Označení archiválií.

Následující paragraf říká, že vlastník sbírky zapsané do centrální evidence má právo na a) odbornou pomoc, jíž jsou mu povinny bezplatně poskytnout organizace státu nebo územního samosprávného celku určené ministerstvem, b) služby, jež jsou mu povinny za úplaty poskytnout organizace státu nebo územního samosprávného celku určené ministerstvem. (2) Odborná pomoc podle odstavce 1 písm. A) zahrnuje odborné určení sbírkových předmětů a jejich třídění, odborné určení vhodných podmínek

a způsobu ukládání, uchovávání nebo vystavování sbírek a sbírkových předmětů včetně určení vhodných podmínek prostředí jejich uchovávání, revizi sbírek z hlediska potřeby preparace, konzervování nebo restaurování, poradenskou činnost týkající se evidence, inventarizace nebo vývozu sbírkových předmětů do zahraničí. Služby podle odstavce 1 písm. B) zahrnují preparaci, konzervování a restaurování.(3) Vlastníku sbírky zapsané do centrální evidence mohou být poskytnuty z veřejných prostředků účelově určené příspěvky na a) vybavení objektů, kde je sbírka umístěna, zabezpečovacími a protipožárními systémy, b) preparaci, konzervování a restaurování sbírkových předmětů, c) pořizování registru ohrožených sbírkových předmětů a dalších registrů sloužících ke zmírnění následků krádeží a k operativní evidenci sbírkových předmětů, d) instalaci expozic a výstav, e) zpřístupnění expozic a výstav osobám s omezenou schopností pohybu a orientace, nebo f) plnění opatření vyplývajících z mezinárodních smluvních závazků České republiky, které se týkají ochrany, uchovávání a prezentace sbírek. (4) Poskytnutí příspěvku podle odstavce 3 může být podmíněno lhůtou, během níž vlastník sbírky podá návrh na zrušení zápisu sbírky v centrální evidenci. Podá-li vlastník sbírky návrh na zrušení zápisu sbírky v centrální evidenci před uplynutím této lhůty, je povinen vrátit orgánu, který mu příspěvek poskytl, poměrnou část tohoto příspěvku. (5) Česká republika a územní samosprávné celky u sbírek a sbírkových předmětů, které vlastní, dbají o plnění povinností, stanovených tímto zákonem vlastníky, a pečují o rozmnožování sbírek. Sbírkou soustřeďují zejména v jimi zřízených muzeích a galeriích. (6) Muzeum získává, shromažďuje, trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává přírodniny a lidské výtvořiny, umožňuje jejich veřejné užívání, zkoumá prostředí, z něhož jsou tyto přírodniny nebo lidské výtvořiny získávány, a poskytuje služby výchovné a vzdělávací pro studijní a vědecké účely. Galerie je muzeum specializované na sbírky výtvarného umění.

Vývoz sbírek do zahraničí je ošetřen paragrafem č. 11. Sbírkou nebo jednotlivé sbírkové předměty zapsané v centrální evidenci lze vyvážet z území České republiky pouze z důvodů vystavování, preparace, konzervování, restaurování nebo vědeckého zkoumání, a to na dobu určitou a na základě povolení ministerstva. (2) Ministerstvo vydává povolení na základě žádosti vlastníka sbírky. Žádost o vydání povolení podává vlastník sbírky na předepsaném tiskopisu, jehož vzor je uveden v prováděcím právním předpise. (3) Ministerstvo vydá povolení pouze tehdy, jestliže vývoz neohroží fyzickou podstatu sbírky, popřípadě jednotlivých sbírkových předmětů a jsou-li poskytnuty dostatečné právní záruky pro její vrácení do České republiky. Dále je řečeno, jaké tiskopisy k vývozu vlastník musí obdržet od ministerstva kultury, na jak dlouho lze předměty vyvézt, kdy je nelze vyvézt a jaká je v tomto případě úloha Celních úřadů.

Inventarizace sbírek je řešena v paragrafu č. 12. Blíže se inventarizaci věnujeme níže. § 13 a 14 definují, kdo provádí kontrolu výše uvedených právních ustanovení

a jaké jsou sankce za porušení zákona. Kontrolu dodržování povinností stanovených tímto zákonem provádí ministerstvo, které také stanoví výše sankcí, jež zákon výslovně vyjmenovává. Např. Ministerstvo kultury může uložit vlastníku sbírky pokutu za porušení povinností stanovených v § 7 odst. 1, v § 9 odst. 1 písm. F), g), k), l) a m) a v § 12 odst. 6 až do výše 100 000 Kč. Za opakované porušení povinností stanovených v § 9 odst. 1 písm. c), d), e), h), i), j) a n) může ministerstvo uložit vlastníku sbírky pokutu až do výše 2 mil. Kč. Porušení povinností stanovených v § 9 odst. 1 písm. c), d), e), h), i), j) a n) se považuje za opakované, pokud se ho vlastník sbírky dopustil v době do 1 roku od právní moci rozhodnutí, jímž mu za ně byla uložena pokuta. Pokutu může uložit i organizaci, která spravuje sbírky a sbírkové předměty, které jsou ve vlastnictví České republiky nebo územního samosprávného celku. (6) Pokutu lze uložit do 1 roku ode dne, kdy se ministerstvo dozvědělo o porušení povinnosti, nejdéle však do 3 let ode dne, kdy k porušení povinnosti došlo. (7) Pokuty vybírá a vymáhá ministerstvo, přitom postupuje podle zákona o správě daní a poplatků. (8) Pokuty jsou příjmem státního rozpočtu.

SOUVISEJÍCÍ ZÁKONNÉ NORMY PRO OBLAST OCHRANA MOVITÉHO KULTURNÍHO DĚDICTVÍ, MUZEA A GALERIE:

- Zákon o Národní galerii v Praze
č. 148/1949 Sb.
- Zákon o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění zákona č. 186/2004 Sb., zákona č. 483/2004 Sb., zákona č. 203/2006 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 281/2009 Sb., zákona č. 142/2012 Sb. a zákona č. 303/2013 Sb.
č. 122/2000 Sb.
- Vyhláška Ministerstva kultury, kterou se provádí zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění vyhlášky č. 96/2013 Sb.
č. 275/2000 Sb.
- Zákon o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, ve znění zákona č. 122/2000 Sb., zákona č. 80/2004 Sb. a zákona 281/2009 Sb. a zákona č. 142/2012 Sb.
č. 71/1994 Sb.
- Zákon o navrácení nezákonně vyvezených kulturních statků, ve znění zákona č. 180/2003 Sb. a zákona č. 281/2009 Sb.
č. 101/2001 Sb.
- Zákon o vývozu některých kulturních statků z celního území Evropských společností, ve znění zákona č. 281/2009 Sb.
č. 214/2002 Sb.

PROVÁDĚNÍ AUTORSKÉHO ZÁKONA

- Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění zákona č. 81/2005 Sb., zákona č. 61/2006 Sb., zákona č. 186/2006 Sb., zákona č. 216/2006 Sb., zákona č. 168/2008 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 153/2010 Sb., zákona č. 424/2010 Sb., zákona č. 420/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 18/2012 Sb., zákona č. 496/2012 Sb., zákona č. 156/2013 Sb. a zákona č. 303/2013 Sb.
č. 121/2000 Sb.
- Zákon o hromadné správě autorských práv a práv autorskému právu příbuzných a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění zákona č. 121/2000 Sb.
č. 237/1995 Sb.
- Vyhláška, kterou se zrušují některé vyhlášky Ministerstva kultury
č. 386/2000 Sb.
- Vyhláška, kterou se stanoví typy přístrojů k zhotovování rozmnoženin, typy nenahraňných nosičů záznamů a výše paušálních odměn, ve znění vyhlášky č. 408/2008 Sb.
č. 488/2006 Sb.

FINANCOVÁNÍ KULTURY

- Zákon ČNR o Státním fondu kultury České republiky, ve znění zákona č. 482/2004 Sb., zákona č. 342/2006 Sb., zákona č. 424/2010 Sb., zákona č. 465/2011 Sb. a zákona č. 239/2012 Sb.
č. 239/1992 Sb.
- Zákon o některých druzích podpory kultury a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 227/2009 Sb.
č. 203/2006 Sb.
- Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 177/2013 Sb.
č. 428/2012 Sb.
- Vyhláška o stanovení vzoru formuláře pro předkládání údajů z účetnictví o věcech vydaných podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi
č. 383/2013 Sb.
- Sdělení Ministerstva kultury o uzavření smluv o vypořádání mezi Českou republikou a Apoštolskou církví, Církví adventistů sedmého dne, Církví bratrskou, Církví československou husitskou, Církví řeckokatolickou, Církví římskokatolickou, Českobratrskou církví evangelickou, Evangelickou církví augsburského vyznání v České republice, Evangelickou církví metodistickou, Federací židovských obcí v České republice,

Jednotou bratrskou, Luterskou evangelickou církví a. v. v České republice, Náboženskou společností českých unitářů, Pravoslavnou církví v českých zemích, Slezskou církví evangelickou augsburského vyznání a Starokatolickou církví v České republice
č. 55/2013 Sb.

VĚCI VŠEOBECNÉ A ORGANIZAČNĚ SPRÁVNÍ

- Zákon ČNR o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČSR, ve znění pozdějších předpisů.
č. 2/1969 Sb.
- Zákon ČNR, kterým se zrušují některé právní předpisy z odvětví kultury
č. 165/1992 Sb.
- Nařízení vlády o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění nařízení vlády č. 98/2006 Sb. a nařízení vlády č. 126/2009 Sb.
č. 5/2003 Sb.

Další zákony

- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
- Nařízení vlády č. 364/1999 Sb., kterým se upravuje součinnost orgánů státní správy s obcemi při zajišťování povinností obcí podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
- Usnesení vlády č. 875/2000 z 6.9. 2000 o Metodickém pokynu ke sjednocení postupu orgánů veřejné správy při zajištění práva fyzických a právnických osob na poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
- Zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Kontrolní otázky:

Jaké legislativní normy ovlivňují české muzejnictví?

Jaké základní činnosti vykonává muzeum?

3.3 EVIDENCE SBÍREK MUZEJNÍ POVAHY

Každé muzeum se pomocí sbírkotvorné činnosti snaží získávat prostředky ke své osvětové, kulturní, vzdělávací a vědecké činnosti. K tomu je nutné vést i záznamy o získaných předmětech z důvodu správního (tvoření fondu) i odborného (odborné posouzení sbírky). Muzejní dokumentace je ve vlastním slova smyslu specifická činnost prováděná ve veřejném zájmu a spočívající v plánovaném a systematickém soustředování dokladů o vývoji přírody, společnosti nebo lidské činnosti. Provádí se systematicky specificky muzejním způsobem a jejím výsledkem jsou muzejní fondy.

Názory na dokumentaci prošly svým vlastním vývojem. V počátečních fázích vývoje muzeí vedli dokumentaci převážně amatérští pracovníci a vznikaly více či méně dílčí soupisy sbírkového fondu bez jednotné formy.

Nově založený oborový Svaz československých muzeí se od roku 1919 pokoušel zavést jednotný způsob inventarizace a katalogizace. V roce 1921 vydal jednotný formulář pro muzejní inventář. Získal knižní podobu a měl být vedený v chronologické řadě s rozlišením inventárních oddělení. Zároveň Svaz vyslovil požadavek na vedení oborových katalogů s rozpisem na lístky ve formátu 13 x 20 cm.

V roce 1944 vydal Svaz Československých muzeí „Návod k inventarizaci musejních sbírek“, jehož autor F. Svoboda v úvodu říká, že *„Nejdůležitějšími písemnostmi řádné musejní správy jsou inventář a katalog sbírek. Oba zápisy, inventář i katalog, jsou formálně soupisy sbírkových předmětů, a proto se často zaměňují. V podstatě jsou to dva soupisy zcela odlišné, protože inventář slouží potřebám majitele sbírek, kdežto katalog potřebám vědecké práce.“* Muzea měla vést inventář jako právoplatný doklad se soupisem všech majetkových kusů. Doporučeno bylo vedení jednoho inventáře pro sbírky a jiného k soupisu svěřeného majetku a zařízení. Katalog byl chápán jako soupis potřebných dat pro vědecké zpracování předmětu uloženého ve sbírkách. Mohl být zpracován na lístcích nebo se informace přepsala do sloupce „Poznámka“ v inventáři.

Na základě muzejního zákona č. 54/1959 Sb. byla evidence sbírkových předmětů vedena podle Směrnice pro správu, evidenci a ochranu sbírek v muzeích a galeriích č. j. 12983/83 – VI/3. Evidenci podléhaly všechny sbírkové předměty ve správě muzeí a galerií. Klád se důraz na *„zajištění identity předmětu s vyloučením jeho záměny s předmětem podobného vzhledu. Sbírkky se evidovaly podle počtu, nikoliv podle ceny. Požadavek zněl, aby evidence byla úplná a přesná, zápisy přírůstků a úbytků ověřeny původními doklady o změnách. Všechny doklady byly uloženy trvale jako součást evidence. Evidence se provádí od té doby a) chronologicky v knize přírůstků a v knize úbytků b) systematicky v lístkovém katalogu.“*

Zde se poprvé hovoří o přírůstkové knize a také o I. a II. stupni evidence. Prvním stupněm se rozumí zápis do přírůstkové knihy, kam se měly zapisovat všechny nově

přijaté sbírkové předměty s odkazy na písemné doklady o nabytí. Každý zapsaný předmět získal přír. číslo sestavené z čísla pořadového lomeného posledním dvojčíslím roku přijetí do sbírky. Na tuto knihu měla navazovat kniha úbytků a výpůjček. Účel obou knih je zřejmý již ze samotného názvu a proto jej dále nerozvádíme.

Do II. stupně evidence se předmět zapisoval až po ošetření a odborném posouzení. Přír. číslo se doplnilo inventárním a to se poznamenalo do Přír. knihy pro kontrolu katalogizace fondu. Výsledkem zápisu do II. stupně byly trojdílné katalogové lístky. Tato směrnice dřívější evidenční zápisy prohlásila i nadále za platné a doporučila jejich postupné přepsání na katalogové lístky.

Centrální evidence sbírek – CES

Nový muzejní zákon č. 122/2000 Sb. ze dne 7. dubna 2000 zavádí nový pojem v evidenci sbírek a to tzv. Centrální evidenci sbírek, vedenou na MK ČR. Zároveň se zákon vyjadřuje k otázce sbírkové evidence. V § 9/1 písmeno d) říká, že vlastník sbírky zapsané do CES je povinen „vést sbírkovou evidenci, která obsahuje tyto záznamy: 1. název a stručný popis jednotlivých sbírkových předmětů, popřípadě materiál, z něhož jsou vyrobeny, rozměry, hmotnost, časové zařazení, datum získání, identifikace autora nebo výrobce a další identifikační znaky. 2. označení území, z něhož sbírkové předměty pocházejí, je-li známo. 3. způsob a okolnosti nabytí jednotlivých sbírkových předmětů (např. sběr, dar, dědictví, koupě). 4. stav sbírkových předmětů. 5. evidenční čísla jednotlivých předmětů. 6. označení archiválií, jsou-li součástí sbírky.“ Metodický pokyn v článku III. dodává, že zákon umožňuje vést pouze chronologickou evidenci u méně než 3001 předmětů. Ta je vedena opět v přírůstkové knize nebo na svázaných tiscích ze zálohové databáze počítače. Podoba přír. čísla je nově definována. Má být sestaveno z pořadového čísla lomeného celým rokem přijetí do sbírky.

Systematická evidence je vedena v inventárních knihách, na katalogizačních listech nebo lze použít tiskový výstup ze zálohové databáze počítače. Po datu zápisu předmětů do CES se musí začít do tří let vést i systematická evidence u nových akvizic, není tedy povinností u akvizic získaných před datem zápisu do CES doplnit je o systematickou evidenci.

Novým pojmem v zákoně je CES – Centrální evidence sbírek. Jedná se o centrálně vytvářený seznam sbírkových předmětů v muzeích, jejichž vlastníkem je Česká republika, územní samosprávný celek a po posouzení ministerstva kultury i další vlastníci. Cílem tohoto projektu je vytvoření informačního veřejnosti přístupného systému s údaji o vlastníkově sbírky a výčtem inv. nebo přír. čísel v jeho sbírkách, poř. s rozlišením druhů jeho podsbírek. Není možné z tohoto seznamu získat detailnější pohled na sbírku, protože se uvádí pouze číselné řady bez označení, o jaký předmět se jedná. Je zde možné získat jen přehled o počtu předmětů, ne o jejich charakteru.

Současná muzejní dokumentace sbírek se opírá o nový zákon o ochraně sbírek muzejní povahy č. 122/2000 Sb. Do 12. května 2002 měla muzea přihlásit své sbírky do CES – centrální evidence sbírek, kterou vede ministerstvo kultury. Podle zákona č. 122/2000 Sb. lze vést sbírkovou evidenci v knihách nebo v počítači, ale za předpokladu, že tiskové výstupy budou svázané do podoby knihy, aby je nebylo možné kdykoliv měnit. Protože však nelze každý nový list přivazovat ke stávajícím, je i nadále nutné vést evidenci dvojí.

Centrální evidence sbírek – CES je veřejně přístupným seznamem sbírek, vypovídajícím o bohatosti významné části movitého kulturního dědictví v České republice. CES je plným přehledem muzeí a galerií zřizovaných Českou republikou, kraji nebo obcemi a nikde jinde nezveřejněným seznamem jejich sbírek, stručně charakterizovaných, informací o oborech, v nichž muzea a galerie provádějí sbírkotvornou činnost, informací o tom, kterým sbírkám jsou nebo mohou být poskytovány dotace z veřejných rozpočtů; je i informací o řadě dalších sbírek, jejichž vlastníky jsou jiné právnické a fyzické osoby. CES je veřejnosti přístupným informačním systémem – seznamem sbírek, které jsou spravovány podle zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

CES je postupně doplňován obrazovými informacemi o sbírkách, jednotlivých sbírkových předmětech, o muzeích a galeriích, případně odkazy na další stránky. Do centrální evidence sbírek jsou zapsány všechny sbírky ve vlastnictví státu, krajů a obcí a jiných právnických a fyzických osob, pokud se jejich vlastníci rozhodli o zápis požádat. V seznamu sbírek zapsaných v CES jsou tyto údaje:

- název sbírky
- údaje o vlastníkovi sbírky
- údaje o správci sbírky, kterým je většinou muzeum nebo galerie (muzeum výtvarného umění)
- oborové, samostatně evidované, části („podsbírký“), které sbírku tvoří
- charakteristiku každé „podsbírký“, která obsahuje:
- označení území, z něhož „podsbírký“ převážně pochází
- jaké časové období „podsbírký“ převážně dokumentuje a stručnou historii „podsbírký“
- jaké druhy předmětů a materiálů jsou v „podsbírký“ zejména zastoupeny
- označení, zda součástí „podsbírký“ jsou kulturní památky nebo archiválie

Údaje čerpány ze stránky <http://ces.mkcr.cz/cz/ces.php>.

3.3.1. Evidence sbírek muzejní povahy pomocí programu DEMUS

Pro správu a odbornou činnost muzea se používá specificky muzejní dokumentace. Dnes lze zpracovávat – evidovat a inventarizovat – muzejní sbírky také za pomoci několika počítačových programů: AISM, Demus, Bach. Počátky těchto programů leží už v 80. letech 20. stol. Od r. 1988 začalo oddělení informatiky Moravského zemského muzea vytvářet program AISM – automatizovaný informační systém muzeí. Tvůrcem programu je Ing. Zdeněk Lenhart.

Program pracoval v prostředí dBase IV na MS DOS a každá jeho verze byla vytvářena pro potřeby jednoho konkrétního muzea, přesně podle požadavků odborných pracovníků a od roku 1988 byl dodán asi do 70 muzeí v ČR.

Vývoj systému AISM dokončilo pracoviště informatiky MZM v roce 1995, kdy se na popud AMG a s finanční podporou Ministerstva kultury ČR a v souladu s doporučením CIDOC ICOM započalo s vývojem jednotného muzejního systému – Demus. Jeho cílem byl počítačový program pro dokumentaci muzejních sbírek ovšem jako kvantitativně vyšší alternativa ke katalogizačním kartám a přírůstkové knize.

Po konzultaci s mnoha počítačovými odborníky se tvůrci rozhodli použít nové počítačové prostředí Access, které se v té době zdálo být progresivní a pružné. Ovšem dnešní situace tomuto předpokladu neodpovídá.

První verze byla dána ke zkušebnímu užití v lednu r. 1996. Nejprve jen modul DEMUS – Přírůstková kniha s adresářem. Ten byl postupně ještě několikrát přepracován až do dnešní podoby Demus-Evidence. Současně se pokračovalo ve vývoji oborových modulů systematické evidence a později také obecného modulu určeného především malým muzeím. V r. 1996 byl zveřejněn první oborový modul Demus – Výtvarné umění.

Samotný program Demus byl několikrát zdokonalen a tak se v muzeích vyskytují verze: DEMUS, Demus 99 a Demus 01. Každá nová verze programu Demus navazuje na starší systém AISM, ISO SEUD a od r. 2001 je vyřešen i převod čísel do CES pomocí programu CESík. Mimo toho je možné exportovat a importovat data ve všech běžných databázových formátech a každá nová verze umí přebírat data uložená ve starších verzích, což je pro muzejní pracovníky velmi podstatná vlastnost.

Demus dokáže řešit i evidenci zápůjček, depozitární seznamy, odkazy na publikace, konzervátorskou dokumentaci a další specifické muzejní agendy. Textovou dokumentaci sbírkových předmětů lze doplnit obrázky, případně audio či videosekvencí.

Podoba formuláře není zcela fixní, každý pokročilejší uživatel si zvládne upravit chování základního formuláře podle svých požadavků. To samé platí o tiskových výstupech. Nejčastěji používané tiskové výstupy jsou zabudovány, ale další tiskové sestavy si

může za pomoci návodu vytvořit každý sám (nebo správce programu v muzeu), protože součástí Demus je i podrobná nápověda ke každé situaci a řada praktických návodů na řešení případných kolizí.

Demus ovšem není možné užívat jako universální program. Nelze jeho pomocí zpracovávat texty, kreslit, editovat obrázky nebo mapy a nelze jej využít pro práci s internetem. Data vložená do Demus lze využít pouze k muzejní dokumentaci, pro prezentaci a odborné zpracování sbírek.

Program Demus pracuje v tak zvaných modulech. Pro všechny je společný modul Demus-Evidence, na který navazuje buď obecný modul Demus-Katalog nebo jednotlivé specializované oborové moduly. Ty byly vytvářeny za spolupráce oborových komisí AMG a modul Výtvarné umění byl konzultován také s Radou státních galerií. Ovšem, vzhledem ke znění nového muzejního zákona č. 122/2000 Sb., bylo nutné upravit některé parametry modulu Demus-Evidence a pozměnit provázanost jednotlivých polí mezi Demus-Evidence a Demus-Katalog.

Demus je složen ze dvou modulů vzájemně mezi sebou přebírajících informace. Základní modul Demus-Evidence je určen ke shromažďování informací z chronologické evidence, tzv. evidence prvního stupně, a ke sběru dat z ostatních sbírkových modulů. Je dodáván automaticky s každým sbírkovým modulem. Tím může být Demus-Katalog, univerzální aplikace pro všechny sbírky, nebo ostatní specializované moduly.

Modul Katalog je universální aplikací určenou především malým muzeím ke zpracování různorodých sbírek. Je sestaven tak, aby pokrýval i potřebu odborných pracovišť, pro něž se specializované katalogy teprve připravují. OI MZM garantuje, že bude možné přenášet bez problémů data z Demus-Katalog do připravovaných oborových modulů.

Podle údajů oddělení informatiky MZM, zveřejněných na webových stránkách, jsou již vytvořeny tyto specializované moduly: Výtvarné umění od 1. 12. 1996 první (poslední verze 2007), Fotoarchiv od 17. 7. 2000 (poslední verze 2012), Botanika od 25. 5. 1998 (poslední verze 2007), Zoologie od 13. 11. 1997 (poslední verze 2007), Entomologie od 16. 9. 1998 (poslední verze 2007), Archeologie (2008), Historie 2005 (2012), Geologie 2004 (2007), Konzervátorsko-restaurátorský modul od 30. 6. 2006 (2008).

Součástí Demus je také adresář muzeí a galerií ČR, seznam států, katastrů a okresů ČR a různé slovníky a číselníky v závislosti na daném oboru. Některé slovníky jsou fixní, jiné si vytváří či doplňuje dle svých potřeb uživatel sám.

Vložená data se využívají při zpracovávání sbírky v Demus-Katalog, kde se přírůstková čísla sváží s inventárními a v opětovném kolotoči přenosu dat zanesou do Evidence. Odtud se mohou (přír. nebo inv. čísla) pomocí modulu CESík vložit do žádosti o zápis do CES.

Před vstupem do obou modulů (Evidence nebo Katalog) se musí každý uživatel přihlásit zadáním hesla příslušného jeho právům. Demus rozlišuje čtyři kategorie práv: správce, lepší uživatel, obyčejný uživatel a host, ale lze si vymyslet i jiná. Nejvyšší práva jsou vyhrazena pro správce. Ten se hlásí jako „s“ nebo „S“. Může s daty dělat vše, měnit nebo rušit formuláře, sestavy, makra a moduly. Může také vytvářet i jiné formuláře, sestavy a tabulky.

Pro lepšího uživatele je určeno „Lepší“, „L“ nebo „l“. Ten smí měnit a rušit data, nemůže měnit formuláře, sestavy a tvořit nové.

Pro obyčejného uživatele je pouhé „Uživatel“, „U“ nebo „u“. Může přidávat data, filtrovat, tisknout, exportovat, ale nemůže je rušit.

Minimální práva jsou udělena na jméno „Host“, který si smí data pouze prohlížet.

Chování počítačového programu a jeho možnosti je nejlépe představit na skutečném počítači. Pro naši orientaci jsou zde vypsány základní údaje o jednotlivých možnostech programu. Údaje jsou vázány k programu Demus99, v menší míře pro program Demus01. Vedle tohoto programu mohou muzea využívat i komerční produkty. K hojně zastoupeným programům patří tzv. BACH.

Jedná se o program VadeMeCum, vytvořený soukromou softwarovou firmou Bach systems .s.r.o., pomocí kterého lze snadným způsobem přistupovat k různým informacím uloženým v informačních systémech muzea. Základem systému je otevřená architektura umožňující do datového skladu importovat libovolné datové zdroje. Ty jsou následně zařazeny dle připravené hierarchické struktury a následně fulltextově indexovány tak, aby s nimi bylo možno pracovat za pomoci běžného internetového prohlížeče. Pomocí běžného procházení nebo prostřednictvím fulltextového vyhledávání pak lze snadno získat z centrálního datového skladu všechny dostupné informace.¹⁴

DEMUS99

Modul Evidence

Vlastní Modul Evidence je sestaven z formulářů PřírKniha, Inventář a Adresář.

1. INVENTÁŘ: je určen pouze pro čtení. Data se importují z oborových modulů, v našem případě z formuláře Sbírký v Demus-Katalog. V horní části se zobrazí poslední importovaná podoba záznamu a dole je zobrazena historie změn záznamu v podobě tabulky s příslušným inv. číslem.

2. ADRESÁŘ: je dodáván s předdefinovaným soupisem adres a telefonních čísel

¹⁴ Viz <http://www.bach.cz/o-spolecnosti.html>. Přístup dne 22. 4. 2014.

všech muzeí v ČR. Každé nové jméno zadané do kterékoliv tabulky modulu se po potvrzení hlášky zapíše do tohoto formuláře, nebo jej lze ručně doplňovat.

3. PŘÍRKNIHA: tento formulář je v tomto modulu nejdůležitější. Vyplňuje jej pouze správce a po vyplnění údajů se celá PřírKniha převede do PřírKniha v modulu Demus-Katalog. Lze ovšem pracovat přesně obráceně. Při zápisu dat do formuláře Sbírký v modulu Demus-Evidence se každé nové přír. č. zapíše do zkráceného formuláře PřírKnihaa při přenesení dat do Demus-Evidence-Inventář se přenesou i nová data pro přírůstkovou knihu, kterou pak musí správce ručně zkontrolovat. Tato informace je totiž zobrazena v poli Vzkaz, které se musí před každým transportem záznamu vyprázdnit. Čísla uvedená v závorkách udávají rozsah pole.

FORMULÁŘ PŘÍRKNIHA

PřírČ – (10) zapisuje se přír. číslo v klasické podobě lomené posledním dvojčíslím u předmětu získaných do r. 2000 a u mladších akvizic lomené celým letopočtem, vzhledem k přípisu MK ČR č. 563/2000 k zákonu č. 122/2000 Sb.

DatAkv – datum získání předmětu, pokud není známo celé, doplní se k letopočtu podle doporučení oddělení informatiky MZM datum 1. ledna v podobě: 1.1.

NázevAkv – (255) výstižný popis předmětu slovy.

PočetAkv – počet kusů pod tímto přír. číslem.

ZpAkv – podle předem zadané tabulky se vybere označení příslušného zp. akvizice.

CenaAkv – vyplní se pouze v případě koupě.

MěnaAkv – (3) viz výše.

DoklAkv – (20) slouží k zanesení čísla dokladu o nabytí předmětu.

PředMaj – (13) udává ve zkrácené podobě jméno osoby, které předmět patřil. Data zde uvedená se váží na tabulku Adresář a nová se do ní automaticky zapisují. Kompletní data se pak přepíší do pole PředMajSlovy. Pokud jsme v poli PředMaj údaj nevyplnili, napíšeme zde adresu a jméno majitele. Toto pole není propojeno s Adresářem.

LokAkv – (50) název lokality, ze které předmět přišel do sbírek. Váže se na tabulku Lokalita.

LKCAkv – (30) zde je poznamenáno místo uložení předmětu, většinou se používá systém označující depozitární prostory číselno-písmenným kódem.

Získal – (13) udává jméno toho, kdo předmět získal pro muzeum.

ZapsAkv – (13) sem se poznamenává ve zkrácené podobě jméno toho, kdo poprvé zapsal údaje do Přír. knihy a váže se na tabulku Adresář.

DatZAkv – udává datum prvotního zápisu do Přír. knihy.

ProtNK – (10) číslo protokolu nákupní komise

DatRevAkvdDat – datum kontrolní revize předmětu, používá se jen pro ty předměty, které dosud nebyly zkatalogizovány.

PozAkvd – (255) poznámky k charakteru akvizice, např. o aukcích, cenách, dataci apod.

Pozn – (255) ostatní zajímavé údaje nejrůznějšího typu.

Ozn – pole pro označení některých záznamů pro filtrování před tiskem apod.

Vzkaz – toto pole je určeno pro případné poznámky. Pro editaci do Demus-Katalog musí být pole prázdné. Toto pole se také naplní při nesrovnalosti některých údajů získaných při editování údajů z Demus-Katalog. Případné nesrovnalosti se musí ověřit a ručně opravit.

InvČísła – poklepáním se zobrazí seznam všech inv. č. odvozených od tohoto přír. č. až po editaci alespoň jedné karty z Demus-Katalog.

Pořadí – počítač přiřazuje záznamu číslo podle pořadí, jak byl zapsán.

Musíme zdůraznit, že je nutné vložená data přehrát v tzv. kolečku do dalších modulů: z Demus-Evidence do Demus-Katalog a pak zpět do Demus-Evidence. Jedině tak dojde ke kompletaci dat.

Formulář Příkniha v modulu Demus-Evidence slouží i pro přenášení dat do formuláře v programu CESík. Před tím je ovšem nutné přenést informace ze všech oborových modulů, v našem případě z Demus-Katalog, s inventárními čísly do Demus-Evidence a označit pomocí filtru nebo ručně příslušné záznamy.

MODUL KATALOG

Aplikace Katalog je určena všem muzeím pro rychlé počáteční převedení dat o sbírkách do počítačového programu Demus, ale hlavně všem menším muzeím pro odborné zpracování jejich různorodého fondu.

Vychází ze Směrnice CIDOC pro údaje o sbírkových předmětech (ICOM-CIDOC), interního materiálu MZM „Zásady pro tvorbu aplikací DEMUS“, oborové aplikace AISM (MZM Brno) a oborové aplikace DEMUS (MZM Brno).

Metodický pokyn k zákonu č. 122/2000 Sb. uvádí v článku III/1) „Zákon umožňuje vést u sbírek čítajících do 3001 věcí movitých nebo méně než 11 věcí nemovitých pouze jeden typ evidence, tj. buď evidenci chronologickou nebo systematickou. Protože však muzeum své sbírky nejen eviduje, ale i zpracovává, je postupné doplňování systematické evidence nezbytnou součástí tohoto odborného zpracování sbírek. Záznamy jsou vedeny buď ručně, dokumentním inkoustem nebo... ze zálohové databáze počítače. .. evidenční čísla tvoří souvislou číselnou řadu...“ Dále je zde řečeno, že se sbírkové předměty, získané po datu zápisu sbírky muzea do CES, musí do tří let zkatalogizovat.

Z těchto výše uvedených požadavků zákona vyplývá fakt, že se staré sbírky nemusí katalogizovat, ale od data zápisu do CES už musí muzeum nově nabyté předměty odborně zpracovat.

Modul Demus-Katalog je určen k vedení tzv. systematické evidence, tedy pro odborné zpracování sbírkových předmětů. Aby došlo k definitivní kompletaci dat o sbírkovém předmětu, musí správce informace editovat do modulu Demus-Evidence.

Základem modulu Demus-Katalog jsou tabulky Sbírkový, PřírKniha, InvŘady, ZpAkvizice, Stav, Fondy, Předměty, Lokality, Oblasti, Katastry, Okresy, Státy, Materiály, Techniky, Rozměry, Osobnosti, TypyDok a Adresář.

Formulář PřírKniha, ZpAkvizice a Stav jsou fixní a nelze je měnit. Ostatní se doplňují při zápisu informací do formuláře Sbírkový nebo si je může správce naplnit potřebnými daty napřed.

FORMULÁŘ SBÍRKY

Formulář Sbírkový obsahuje vždy jeden záznam pro každý sbírkový předmět, přesněji pro jedno inv. číslo. Stránka formuláře je rozdělena do polí, která se vyplní za pomoci roletové nabídky z navazujících formulářů nebo do této nabídky průběžně dopisujeme i jiné možnosti. Některá pole lze vyplnit libovolným textem o určité maximální délce, ta je uvedena před popis funkce pole do závorky. Vstoupit do nového nevyplněného formuláře lze po odklepnutí hlásky „Nový záznam OK“ nebo na dolní liště kliknutím na hvězdičku vpravo od počítadla.

Formulář obsahuje tato pole:

Ozn – slouží pro označování záznamů pro filtraci nebo práci.

InvČ – v Demus99 inv. číslo tvoří několik položek: **StátSpr**, **Správce**, **Odd**, **Řada**, **PočČ** a **Lomení**. Do dalších záznamů se tato pole, po vyplnění prvního, kopírují automaticky. V případě tisku katalogizační karty se tiskne inv. č. v klasické podobě. Inv. číslo je pořadové číslo, např. 56, A56, A56/a nebo A56/1.

O podobě inv. čísla hovoří Vyhláška Ministerstva Kultury k zákonu č. 122/2000 Sb. Podmínkou správného čísla je jeho jedinečnost v rámci instituce. Proto je možné inv. číslo napsat několika způsoby, ovšem vždy tak, aby ho nebylo možné zaměnit. Počítač dokáže na duplicitu čísla upozornit a navíc ho nelze uložit.

StátSpr – (3) zkratka státu, do něhož náleží správce předmětů vybraná z tabulky státy. Poklepnutím na šipku u pole správce vybereme z roletové nabídky označení našeho muzea. Neuvádí se na katalogizační kartu.

Správce – (3) zde se uvádí kód správce muzea. Opět se netiskne na katalogizační kartu.

Odd – (1) pole je určeno pro označení jednotlivých oddělení v muzeu.

Řada – (2) jedná se o nepovinné označení řady inventárních čísel daného fondu.

PočČ – (8) udává pořadové číslo předmětu v řadě inv. čísel.

Lomení – (3) slouží k bližší identifikaci předmětu. Využívá se v případech, kdy se pod

jedním inv. číslem vyskytuje soubor předmětů nebo předmět o několika částech a správce chce každou část označit zvlášť.

HPořČ – (8) toto a pole následující využíváme při hromadné evidenci více stejných předmětů na jednu evidenční kartu.

HLomení – (3) slouží podobně jako Lomení.

PřířČ – (10) zde uvedené příř. číslo je spojeno s tabulkou PřířKniha. Zapsáním počátečních číslic vyvoláme seznam čísel z roletové nabídky. Poklepáním na správné číslo si lze vyvolat začáteční slova popisu uvedeného v PřířKniha pro ověření totožnosti předmětu.

JinéČ – (10) jedná se vlastně o poznámku potřebnou k bližší identifikaci předmětu.

Počet – uvádí počet kusů od daného inv. čísla

Fond – (10) fond, skupina nebo obor. Slovním vyjádřením popíšeme význam písmene uvedeného v řádku Řada. Informace se přebírá z předchozího záznamu a je spojena s tabulkou Fondy, kde jsou uvedeny všechny dříve použité nebo předpokládané skupiny. Tato informace se tiskne na kartu do pole Skupina.

System – (50) předmět by měl být zařazen do systému daného oboru pomocí hierarchického začlenění. Např. obratlovci – savci – hlodavci; gotika – pozdní apod. Toto pole se tiskne na katalogizační kartu do kolonky Podsbírka.

Předmět – pomocí roletové nabídky, kterou si správce tvoří sám, se vybere charakteristický popis předmětu. Lze jej doplnit o výstižný popis. Jedině pozorným vyplněním nabídky si správce vytváří terminologický slovník sbírky. Jeho pomocí si může filtrovat – vybírat požadované předměty.

Název – (50) výstižný název předmětu začínající jeho názvem (podstatným jménem).

Titul – (50) titul uměleckého díla.

Autor – (30) jméno výrobce díla se váže na tabulku Osobnosti.

Datace – (30) datování předmětu ve volné podobě. Můžeme využít slovního i číselného označení, např. okolo r. 1920 nebo doba meziválečná.

RokChr – (4) chronologický rok v čtyřmístné podobě, např. 1945.

Lokalita – (50) název lokality v běžně používané formě i s udáním nadmořské výšky. Váže se na tabulku Lokality.

Materiál 1, 2, 3 – (30) z tabulky Materiály vybereme materiál předmětu. Do tabulky Materiály se mohou dodávat další varianty obvyklým způsobem.

Technika – (30) výrobní technika, technologický postup nebo umělecká technika. Váže se na tabulku Techniky, kterou lze rozšiřovat.

Rozměr 1, 2, 3, 4 – (10) měříme nejkrajnější rozměry předmětu tak, aby ho bylo možné identifikovat. Podle ISO jde o jednopísmenkové kódy: v – výška, s – šířka, h – hloubka nebo tloušťka, p – průměr. Další jsou uvedeny

slovně nebo si doplníme potřebné označení sami. Nabídka se váže na tabulku Rozměry.

Míra 1, 2, 3, 4 – podobně jako rozměr.

Popis – popis předmětu neomezeným textem asi do rozsahu 20 stran. Data uvedená v jiných polích není nutné opisovat.

Určil – (13) zkrácené jméno odborného determinátora. Váže se na tabulku Adresář.

DatUrč – datum odborného určení. Neznámý den a měsíc je třeba uvést jako: 1.1. (1. ledna).

Stav – (1) fyzický stav předmětu pomocí jedné číslice z předdefinované tabulky v rozmezí 1–5.

DatSt – datum posledního ošetření, inventarizace, revize nebo prvotního určení.

Lokace – (30) aktuální uložení zavedenými zkratkami nebo slovně. Při zápůjčce, konzervaci apod. se zde může označit zápůjčvatel.

TypDok – (2) typ dokumentace předmětu na fotografii, videozáznamu či obrázku. Váže se na tabulku TypDok.

Čdok – (15) číslo negativu, fotografie, uložení na disketě nebo v počítači.

DokumentOLE – počítačový obrázek. Uvádí se cesta k obrázku uloženého na C disku. Tiskne se při volbě Tisk s obrázkem.

Pozn – poznámky.

Plus1T – Tato tři pod sebou uvedená pole může uživatel vyplnit podle svého uvážení.

Plus2T – Tato tři pod sebou uvedená pole může uživatel vyplnit podle svého uvážení.

Plus3Č – obdobně jako v Plus1T či Plus2T.

IdČ – tzv. počítadlo, je jedinečné číslo udělované počítačem a běžný uživatel o něm nemusí vůbec vědět. Toto číslo se na katalogizační kartu netiskne.

Kromě těchto polí je formulář Sbírký doplněn o podformuláře. Otevřeme je poklepáním na jejich ikonku, a lze je využít teprve po doplnění několika informací

1. **Akvizice** – malý podformulář se automaticky aktivuje přizápisu dosud needitovaného přír. čísla. Obsahuje pouze pole PředMajSlovy, DatAkv, ZpAkv a Vzkaz. Do pole vzkaz se doporučuje poznamenat důvody pro vyplnění tohoto záznamu.
2. **Odpis** – pokud se rozhodneme odepsat ze sbírek předmět, vyplníme formulář s poli: DůvOdp, SchvalOdp, DatOdp, ZpÚb, ČDoklOdp, NovýMaj a Pozn. Po vyplnění údajů si správce vytiskne formulář a přenesení údaj do Demus-Evidence.
3. **Objekt ID** – tento formulář slouží pro zápis minimálních údajů podle mezinárodního standardu pro popis zejména uměleckých předmětů.
4. **ISO** – Integrovaný systém ochrany. Přesněji SEUD systém evidence uměleckých děl. Vyfiltrujeme potřebné záznamy a poklepáním převedeme informace. Formu-

lár slouží pro převod dat pro policii u odcizených předmětů. Je potřeba vyplnit kódy do KódISO, CharISO, MatISO, PovrchyISO, TvaryISO.

5. **Plus** – prázdný formulář, který si může správce sám vytvořit podle své aktuální potřeby.

Zhodnocení vedení evidence elektronickou cestou:

Mezi výhody lze vyjmenovat několik bodů. Již po přenesení dat z přírůstkové knihy a několika katalogizačních karet se projeví první výhody vedení sbírkové evidence v elektronické podobě:

- údaje se nemusí fyzicky kopírovat
- úplnost záznamů lze dobře kontrolovat
- neexistuje omezení vyplývající z velikosti lístků
- záznamy lze snadno opakovat
- existuje více možností pro výběr, vyhledávání
- snadno se hledají příslušné termíny
- hledání probíhá velmi rychle a jistě
- údaje se dají kdykoliv aktualizovat
- kontrola sbírek se zjednoduší
- lehko se vyhotoví rezervní záloha
- v době převodu do počítačového programu se mohou data vést i nadále ručně v dosa-
vadní evidenci

Nevýhody plynoucí z vedení sbírkové dokumentace elektronicky v počítači:

- požadavky na softwarové a hardwarové vybavení
- počítačová gramotnost správce
- dostatek času a sil na přenesení údajů do programu
- nutnost respektovat terminologickou jednotnost údajů usnadňující hledání
– filtrování
- nutnost udržovat jazykovou jednotnost, např. pády, členy apod.
- zálohování vložených dat

Kontrolní otázky k oddílu:

Jaký zákon definuje činnost muzeí v současnosti?

Jaký je rozdíl mezi zkratkou př.č. a inv.č.? Co tyto zkratky znamenají?

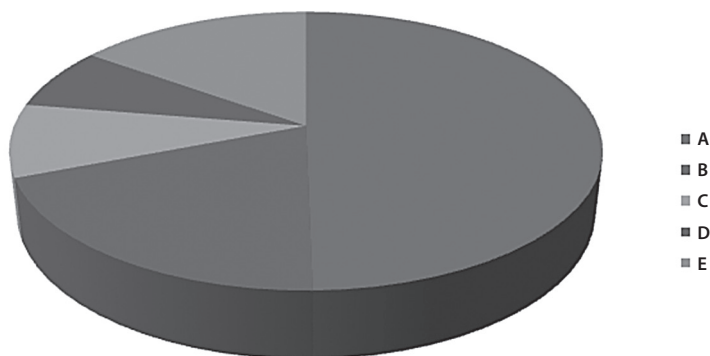
Jaké jsou možné formy akvizice?

Jaké důvody mohou vést k odpisu sbírkového předmětu z evidence muzea?

3.4. MOŽNOSTI VYUŽITÍ MUZEJNÍCH FONDŮ

Pro základní orientaci v muzejní sbírkotvorné činnosti vyplníme níže uvedený graf. Ten nám bude sloužit pro další práci.

Muzeum

A Podsbírka Inv. č.

B Podsbírka Inv. č.

C Podsbírka Inv. č.

D Podsbírka Inv. č.

E Podsbírka Inv. č.

Předmět zařadíme do podsbírky

přiřadíme mu př. č. a inv. č.

Správa sbírky

Základní okruh činností správce sbírky (dokumentátora, kurátora sbírky):

Činnosti vyplývající ze zákona č. 122/2000 Sb.

Akvizice – vedení přírůstkové knihy

Katalogizace sbírky

Inventarizace

Odpis sbírkového předmětu

Činnosti nevyplývající ze zákona č. 122/2000 Sb.

Tvorba sbírkotvorného plánu

Výstavní činnosti – expozice, výstavy

Nevýstavní činnost – konference, workshopy, přednáškové cykly, atd.

Výchovné programy

Vedení přírůstkové knihy

Základním dokumentem každého muzea, případně jiné instituce spravující sbírkový fond, je přírůstková kniha. Zde jsou zaznamenávány všechny přírůstky v chronologické řadě. Každý předmět je provázen doklady o svém původu. Jednak může jít o darovací smlouvu, kupní smlouvu, doklady k převodu mezi složkami státní správy, závěti apod. Dále můžeme do sbírky získat předmět nálezem, záměrnou výzkumnou činností (archeologický nález), pokusy (experimentálně vytvořený výrobek), případně záměrnými kopiemi (odlitek). Ke každému způsobu získání je nutné vždy dodržet zákonem stanovený postup evidence v níž dokládáme, že jsme předmět získali řádně, od majitele a s jeho plným souhlasem.

Po splnění tohoto kroku předmět obdrží přírůstkové číslo a je zapsán do přírůstkové knihy muzea. Následně pověřený pracovník vyplní údaje do počítačového programu CESík, který je archivuje a připraví na transport do celorepublikové databáze Centrální evidence sbírek, vedené Ministerstvem kultury. Do této databáze jsou údaje z daného muzea transportovány jednou za čtvrt roku, vždy k předem danému datu. Transportovaná data nejsou zcela totožná s tím, co je zapsáno v přírůstkové knize.

Do přírůstkové knihy se zapisují také údaje o inventarizaci, katalogizaci i odpisech. O těchto činnostech nyní pojednáme samostatně.

Katalogizace sbírek

Katalogizace sbírek je tzv. druhým stupněm vedení sbírkové evidence. Prvním stupněm je akvizice. Ve druhém stupni již předmět zařazujeme do systému, který vychází z členění sbírky na obory. Toto členění může vycházet z katalogizace daného oboru nebo může respektovat materiálovou specifičnost, dobové zařazení případně další okolnosti. V malém či středním muzeu, městském či krajském muzeu, shledáme nejčastěji dělení sbírky muzea do podpírek dle oborů. Například Městské muzeum v Horní Lhotě bude mít podsbírkou historie, umění, etnografie, příroda, technika. Větší muzeum už může obory dělit detailněji. Například historická sbírka bude dělena ještě na archeologii, starší dějiny, novější dějiny, dvacáté a jednadvacáté století.

O tom, že kurátor či dokumentátor předmět zařadil do systému, svědčí přidělení **inventárního čísla** (inv. č.), které se šetrně upevní k předmětu (vždy tak, aby ho bylo možné sejmout). Inventární číslo se dále připojí do přírůstkové knihy k odpovídajícímu přírůstkovému číslu. V další dodávce dat do CESíku, se spojí údaje k jednomu předmětu k sobě a v CESu je vše již kompletně uvedeno.

Na základě zákona č. 122/2000 Sb. nemusí katalogizovat předměty ta instituce, která má ve svém fondu do 3000 sbírkových předmětů. S přidělením inventárního čísla také kurátor zpracuje inventární kartu, provede nezbytnou fotodokumentaci předmětu pro účely zajištění obrazové dokumentace předmětu a následně fotografii přiloží k inventární kartě, buď fyzicky, nebo alespoň v elektronické dokumentaci. Z elektronické dokumentace následně kompletní kartu vytiskne a zařadí do své kartotéky. Předmět může dále putovat do konzervátorské dílny, pokud jeho fyzický stav zásah vyžaduje, nebo může být uložen do depozitáře. Uložení v depozitáři musí být zvoleno takové, aby předmět nebyl destuován nebo trvale poškozován a aby bylo zabezpečeno odpovídající prostředí a klima za dodržení zásad preventivní konzervace.

Inventární karty je možné kdykoliv opravit, upravit. To vždy s ohledem na nové skutečnosti, které kurátor může během dalšího období získat nebo sám objevit. Neměnné je pouze inventární a přírůstkové číslo, které s předmětem žije po celý jeho život v muzejní instituci.

Výsledkem katalogizace sbírky může být odborný výstup v podobě **katalogu sbírky** nebo její části. Katalog sbírky je tištěná publikace nebo elektronická verze psaného dokumentu, kde je zpracována historie sbírky a významné akvizice, významné momenty pro obor a případně technické, materiálové či společenské momenty spojené se sbírkou, oborem či předměty. Zbýlý prostor katalogu vyplňují záznamy údajů o konkrétních předmětech a jejich fotogalerie.

Inventarizace sbírky

Na základě zákona č. 122/2000 Sb. je nutné provést jednou za deset let inventarizaci celého fondu muzea. Proto se v praxi každý rok provádí inventarizace jedné desetiny fondu muzea. Inventarizaci vyhláší příkazem ředitel muzea a přesně stanovuje, jaké předměty mají být inventarizovány (dohledávány). Jedná se o fyzickou kontrolu předmětů v depozitářích, expozicích, výstavách a zanesení poznámek o provedené inventuře do sbírkové evidence. Na základě inventury oboru může kurátor dopracovávat chybějící záznamy, dodávat novější fotografie do systému, přeměřit předměty, navrhovat předměty ke konzervaci či k odpisu.

Inventarizací sbírek se zabývá § 12 zákona č. 12/2000 Sb. Základem inventury je ověření souladu evidenčních záznamů u jednotlivých sbírkových předmětů se skutečným stavem. Při inventuře sbírek se porovnává inventarizovaný sbírkový předmět s příslušným záznamem ve sbírkové evidenci, jeho stav, potřeba preparace, konzervace nebo restaurování, způsob jeho uložení a kontroluje se prostředí, v němž je sbírkový předmět uložen. Inventuru provádí inventarizační komise, kterou tvoří nejméně 3 osoby jmenované vlastníkem sbírky nebo v případě mimořádné inventarizace ministerstvem. O výsledku inventury sepíše inventarizační komise zápis, který podepíše její členové, a komise jej neprodleně předloží vlastníku sbírky, v případě mimořádné inventarizace ministerstvu. Zápis obsahuje jméno, příjmení, funkci a podpisy osob, které inventuru prováděly, a její datum. Zjistí-li se rozdíl mezi skutečným stavem a evidenčním záznamem ve sbírkové evidenci, je součástí zápisu protokol, ve kterém se uvedou zjištěné rozdíly, včetně jejich zdůvodnění. Pokud byly při inventarizaci zjištěny nedostatky, učiní vlastník sbírky opatření k jejich nápravě, nebo v případě mimořádné inventarizace stanoví opatření k jejich nápravě ministerstvo. Provedení inventarizace se zaznamenává do evidenční knihy s uvedením data provedení inventury. Vlastník sbírky je povinen oznámit ministerstvu provedení inventarizace a její výsledek, popřípadě opatření stanovená k nápravě zjištěných nedostatků. Inventarizace podle odstavců 1 až 6 se týká sbírek a sbírkových předmětů zapsaných v centrální evidenci.

Odpis sbírkového předmětu

Vyřazování předmětů ze sbírek je prováděno na základě znění zákona č. 122/2000 Sb. Odpisy jsou nejprve zpracovány na formulářích, které se posílají ke schválení na Ministerstvo kultury. Zde o odpisech rozhoduje Rada, která rozhodne kladně nebo záporně a své stanovisko sdělí příslušnému správci muzejní sbírky. Teprve poté může být předmět se sbírkové evidence muzea odepsán a fyzicky vyřazen. Důvody pro vyřazení předmětu mohou být různé. Může se jednat o nevratné poškození, duplicitu apod. Kurátor či dokumentátor vedoucí tuto agendu si však musí uvědomit, že vyřazení předmětu je neměnné a nevratné. Odpis předmětu se provede v přírůstkové

knize i na inventárních kartách. Záznamy jsou stále vedeny a nikdy se dané číslo opět neobsazuje.

Tvorba sbírkotvorného plánu

Úkolem kurátora sbírky je tvorba a aktualizace sbírkotvorného plánu. Ten by měl respektovat jednak poslání a zaměření muzea, jednak také obsah a zaměření dané podsbírky. Tedy jaký okruh daná sbírka dokumentuje, co již ve sbírce obsaženo je a co by do sbírky měl, chtěl nebo mohl získat. Samozřejmě musí zohlednit možnosti finanční i teritoriální. Dále je nutné vědět, zda je reálně získat nové přírůstky, zda se ještě vyskytují, nebo je účelnější vytvořit kopii dané věci. Pro vytvoření reálného sbírkotvorného plánu je tedy nutné znát vývoj daného oboru, obsah vlastní sbírky a jiných podobných muzeí. Měli bychom navštívit muzea příbuzná oborem i regionem. Dále je přínosné seznámit se s nabídkami z nedávné doby v aukčních síních, případně zmapovat možnosti terénu. Mohou být zohledněny také výstavní plány instituce. Sbírkotvorný plán má být střednědobý, tedy v horizontu maximálně pěti let. Samozřejmě, že praxe nese překvapení a ne vše je tak, jak si kurátor předestře. Lze počítat s tím, že se objeví rarity nebo naopak období akvizičního útlumu. To vše se v praxi stává.

Výstavní činnosti – expozice, výstavy, výpůjčky, zápůjčky

Výstavní činnost by měl kurátor zahájit po důkladném seznámení se sbírkou, s předměty, s vývojem oboru, se společenským vývojem regionu. Ovšem ne vždy má kurátor dostatek času na tuto vstupní část. Mnohdy spadne rovnýma nohama do přípravy výstavy nebo expozice. A pak dodatečně objevuje zasunuté a opomenuté předměty ve sbírce.

Výstava i expozice začíná nápadem, který je zpracován do podoby námětu. Jakmile je námět schválen výstavním poradním orgánem, může kurátor či jeho tým připravovat výstavu či expozici. Námět obsahuje název (předpokládaný), stručný popis výstavy – o čem to bude, specifikace oblasti zájmu, specifikace hlavních sbírkových předmětů, výstavní prostory, výstavní mobiliář, termíny zápůjček, termín výstavy, kdo se podílí, jaké doprovodné akce plánují a jaké budou mít požadavky na techniku. Pracujeme s vědomostmi, archivními podklady a literárními podklady.

Libreto je konkrétnější. Již obsahuje údaje o stavebních úpravách, požadavky na repliky, poznámky o tom, jaké konkrétní předměty budou vystaveny, jaké doprovodné akce jsou plánovány, jaké finance jsou kalkulovány.

Scénář je již detailním popisem celé výstavy. Obsahuje přesné popsání instalace, popisek, barevnosti, obrazových podkladů, architektonického členění, rozměrů vitrín, způsobů nasvícení, koncepce a provedení doprovodných akcí. Nezbytností je seznam

předmětů i s evidenčními čísly a lokací, rozměry, požadavky na transport, restaurování apod. V případě výpůjček se zajišťují smlouvy s partnerem v tuzemsku či v zahraničí.

Vizuální styl výstavy = barvy, světla, grafika, popisky, hudba.

Při přípravě výstavy musí každý správce sbírky myslet na to, že ochrana sbírek je vždy nadřazena prezentaci, a proto je možné vystavovat sbírkové předměty pouze v prostorách k tomu vhodných, chráněných proti krádežím a vloupáním, v neagresivním prostředí. V případě zápůjček / výpůjček musí odpovídající prostředí zajistit ten, kdo si předměty půjčuje.

Ideální je, pokud má tvůrce čas minimálně 1 až 2 roky na výstavu a na expozici 2 až 3 roky.

Výpůjčky a zápůjčky – agenda, která dovolí předměty předat z instituce do jiné instituce nebo pro konkrétní osoby.

Nevýstavní činnost – konference, workshopy, přednáškové cykly, výchovné programy atd.

Konference – seminář – workshop

Řada muzeí i galerií pořádá pravidelně nebo při příležitosti významné události, výročí apod. tématické konference, semináře či workshopy. Příprava takové akce je poměrně časově i personálně náročná, stejně jako zajištění konání akce samotné a následně i odborných výstupů ve formě tištěných nebo elektronických médií. Rukověť přípravy těchto akcí poskytují návrhové listy, které ve většině muzeí bývají standardními formuláři agendy sbírkotvorného nebo prezentačního oddělení.

Návrhový list uspořádání konference, semináře, workshopu podle Technického muzea v Brně:

1/ Stanovit hlavní cíle akce

Co je základním záměrem semináře; jak a proč získat pozornost odborné i sběratelské veřejnosti; jak pozvednout všeobecné povědomí o historii, teoriích, výrobě a konstrukcích; získat a předat podrobné informace potřebné pro identifikaci a zpracování oboru; umožnit setkání a konzultace odborných pracovníků muzeí a galerií se sběrateli

2/ Komu je akce určena

Odborným pracovníkům muzeí, galerií a památkových ústavů, historikům, histori-

kům umění, etnologům, kurátorům sbírek, dokumentaristům, správcům depozitářů, konzervátorům a restaurátorům, odborným skupinám a zájmovým skupinám atd. Sběratelům a badatelům různých specializovaných oborů, kteří se zabývají shromažďováním a dokumentováním sbírek.

3/ Schéma jednotlivých přednášek

Předběžně stanovit základní nástin tematických okruhů; vypsát další náměty na možné typy okruhů přednášek.

4/ Přednášející, lektori

Soupis nebo databáze možných, oslovených nebo již konzultovaných přednášejících. Kontakty, pracoviště, význam v oboru, lokalita působnosti.

5/ Termín konání

Předběžné termíny konání semináře nebo konference s tím, jak navazují na výstavu a proč.

6/ Pořadatelé

Kdo seminář nebo konferenci pořádá a garantuje, kdo úzce nebo vzdáleně spolupracuje. Kontakty, pracoviště.

7/ Organizační zajištění

- kdo organizuje rozesílání a přijímání přihlášek účastníků a přednášejících
- kdo organizuje prezentaci akce v den konání tj. stoly, židle, velké popisky prostoru, seznamy předplatitelů, seznamy účastníků, výdajové doklady, viditelné označení účastníků, pořadatelů a lektorů, prostor pro prezentaci (určit dle možností), kontrola účastníků při nástupu k výtahu a schodišti, informace o doprovodné akci a vyčleněných prostorách
- kdo organizuje bufet tj. prostor pro bufet, kulaté stolky, obslužný pult, termosky, tácy, kelímky, káva, čaj, cukr, mléko, minerálky, odpadkové koše a igelitové pytle, úklid během akce a po skončení, směrové informační a upozorňovací tabulky
- organizace v přednáškovém sále tj. klimatizace, projekční technika, vizitky lektorů na stole v čele sálu, označení prostoru
- pochůzkové trasy tj. kdo vyrobí a instaluje směrové popisky pro pěší účastníky, kdo vyrobí a instaluje informační plochy u vstupních dveří a vjezdové brány či kolem budovy
- kdo organizuje informace na webových stránkách tj. předběžná a průběžná aktualizace, zpravodajství, fotodokumentace akce

8/ Ekonomie akce

- stanovit variabilní symbol akce
- zajistit okamžitou platbu přednášejícím
- přijímat platby hotově od účastníků a vydávat daňové doklady

9/ Shrnutí semináře

Jak bude zajištěno závěrečné resumé informací a kontaktů tj. sborník, pracovní listy, elektronická verze atd. Vyhodnotit ekonomii akce, účast, odbornou úroveň příspěvků, splnění tématu apod.

10/ Kontakty

Kontakty na hlavní a spoluřadatele akce.

Postup přípravy konference či semináře vždy začíná námětem. V něm je jasně definována idea konference, semináře či workshopu. Předem definujeme okruh zájemců, kterým je akce určena (odborníci, laická veřejnost, dospělí, děti, senioři apod.). Dále se zamyslíme nad tím, kdo bude akci pořádat. Zda naše instituce samotná nebo ve spolupráci s dalšími institucemi, které ji podpoří, zaštití případně se budou i organizačně a personálně spolupodílet. Například konferenci o historické obuvi bude pořádat zlínské muzeum ale ve spolupráci s místní univerzitou a Uměleckoprůmyslovým museem v Praze, které ji odborně podpoří svými referáty. Organizace bude plně v rukou zlínského muzea, které také odreferuje své příspěvky, ale další instituce již do organizace ani do personálního zajištění konání konference nezasáhnou.

Pořadatel dále provede předběžnou kalkulaci akce, aby stanovil výši konferenčních poplatků a jaké služby za poplatky budou nabízeny. Souběžně je třeba vyřešit, zda budou konferenční poplatky pro všechny účastníky stejné, nebo bude někdo zvýhodněn či zcela osvobozen od poplatků. Výhody bývají nabízeny účastníkům s příspěvkem (přednášejícím), čestným členům, studentům apod. Konferenční poplatek může být ovlivněn také příjmem do rozpočtu konference z jiných zdrojů (grant, propagace firmy, vyšší výběr konferenčních poplatků u komerčních firem apod.). Co vše poplatek zahrnuje, záleží na akci samotné. Obvykle se jedná o občerstvení, překladatelské služby, výtisk brožury, výtisk programu konference, vizitky, pohonné hmoty pro vozidla v případě exkurze, poplatky za pronájem sálu atd.

Následuje příprava programu konference, propagačních materiálů s programem a přihláškou, webových stránek konference s přihláškou a programem. V přihlášce má být odkaz na způsob platby (hotově, na účet apod.).

Reklamní prezentace firem bývá na konferencích doprovodným programem. Firmy představují svůj sortiment a služby v předsálí, případně v jedné odborně koncipované

přednášce. Firmy mohou rozdávat účastníkům konference propagační materiály, vzorky výrobků, vizitky, kontakty na příslušné pracovníky apod.

V den konference musí mít pořadatel připraveny vizitky pro účastníky a seznam všech účastníků s tituly a názvy institucí a orientačními poznámkami o platbě, požadavcích na ubytování, stravu apod. Každý účastník podpisem stvrdí přítomnost a zaplacení konferenčního poplatku. Na seznamu je vhodné poznačit, jaké poplatky kdo má nebo již zaplatil. Současně musí být připraven doklad o uskutečněné platbě (pokladní doklad, potvrzení o platbě).

Po uskutečnění konference přichází na řadu vyhodnocení akce. Vyhodnotíme ekonomii i odbornou úroveň a předáme oficiálně nadřízeným pracovníkům, případně kolegům ze spolupřítomné instituce.

Psané výstupy z konferencí mohou mít formu tištěnou i elektronickou. V případě tištěné publikace se může jednat o knihu, monografii či sborník. V případě sborníku, jenž může být zanesen do databáze výsledků výzkumu podle metodiky RIV (dané Radou pro vědu, výzkum a inovace), se musí jednat o druh výsledku **D**. Definice druhu výsledku podle databáze RIV vedené Radou pro vědu, výzkum a inovace:¹⁵ Článek ve sborníku prezentuje původní výsledky výzkumu, který byl uskutečněn autorem nebo týmem, jehož byl autor členem. Článek má obvyklou strukturou vědecké práce a s obvyklým způsobem citování zdrojů (nikoliv abstrakt nebo rozšířený abstrakt) a je zveřejněný ve sborníku. Sborníkem je recenzovaná neperiodická publikace, vydaná u příležitosti pořádané konference, semináře nebo symposia, která obsahuje samostatné stati různých autorů, které mají většinou společný prvek nebo příbuzné téma a má přidělen **ISSN a současně ISBN kód**, nebo jen **ISBN kód**. Jako druh výsledku „článek ve sborníku“ je hodnocen článek, který je evidován a) v databázi SCOPUS ve zdrojích („Sources“) typu Book Series nebo Conference Proceedings a má přidělen ISBN, případně ISSN i ISBN kód, b) v databázi Conference Proceedings Citation Index společnosti Thomson Reuters má zdroj přidělen kód ISBN, případně ISSN i ISBN kód, c) článek ve zvláštním čísle časopisu evidovaném v některé z výše uvedených databází, které je věnováno publikaci konferenčních příspěvků, a který má celkový rozsah minimálně 2 strany. **Článkem ve sborníku nejsou:**

- příležitostně vydané souhrny odborných prací (např. v rámci jednoho pracoviště, výročí, oslav založení a výročních konferencí);
- sebraná a vydaná abstrakta nebo rozšířená abstrakta;
- seřazené a jinde publikované články apod.

Z výše uvedeného plyne, že není jednoduché publikační výstupy z konferencí zařadit do Rejstříku informací o výsledcích – tzv. RIV. Jedná se o jednu z částí (datovou oblast) informačního systému výzkumu, experimentální vývoje a inovací (IS VaV), ve které

15 Viz <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=29415>. Přístup dne 6. 4. 2014.

jsou shromažďovány informace o výsledcích projektů výzkumu a vývoje a výzkumných záměrů podporovaných z veřejných prostředků podle zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje). Údaje do RIV předávají poskytovatelé účelové a institucionální podpory z veřejných prostředků, kterými jsou správci příslušných kapitol státního rozpočtu (ústřední orgány státní správy, Grantová agentura České republiky, Akademie věd České republiky) nebo územní samosprávné celky. Obsah RIV, postup při předání, zařazení, zpracování a poskytování údajů je stanoven zákonem č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje, nařízením vlády č. 397/2009 Sb., o informačním systému výzkumu a vývoje, zvláštními právními předpisy a provozním řádem IS VaV. Přímé vyhledávání v RIV je umožněno pomocí uživatelské aplikace. RIV navazuje na databázi RIP (Registr informací o publikacích výzkumu a vývoje v rozpočtových a příspěvkových organizacích), která byla provozována Úřadem vlády ČR do roku 1995. RIV obsahuje údaje o výsledcích výzkumu a vývoje uplatněných od roku 1993.¹⁶

Kontrolní otázky:

Jaké činnosti vykonává správce sbírek muzejní povahy?

Jaký je rozdíl mezi katalogizací a inventarizací?

Co je akvizice?

Jaké nevýstavní činnosti se v muzeu pořádají směrem k veřejnosti?

¹⁶ Viz <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idseke=986>, přístup dne 6. 4. 2014.

3.5. MUZEOPEDAGOGIKA

Výchovné programy

Muzea i galerie v posledních letech stále více dbají o kvalitní přístup v práci s návštěvníkem formou výchovných programů. Ty jsou koncipovány tak, aby návštěvníka přilákaly do muzea, seznámily ho s muzejním prostředím, činností, ale hlavně ho aktivně zapojily do programu. V ideálním případě by měl odbornou úroveň výchovných programů zajišťovat muzejní pedagog. Tato profese je stále v muzejním prostředí vzácností.

Muzeopedagogika je novým směrem pedagogiky. Vychází z pedagogiky volného času. Se vzrůstající ekonomickou prosperitou společnosti se objevuje fenomén volného času, s nímž se musí člověk vyrovnat vůbec poprvé v dějinách. Poprvé může volit, jak tento čas využije. Volný čas není jen dobou, kdy člověk nepracuje. Vedle práce má ještě rodinné a společenské povinnosti. Základní funkce volného času je odpočinek, rozptýlení a rozvoj osobnosti (Dumazedier). A právě zde je pole pro působení muzejní pedagogiky. K rozvoji muzejní pedagogiky došlo v 60. letech 20. století, kdy začala být muzea otevírána školám, a ve velkých muzeích byly poprvé odborně připravovány programy pro žáky.

Muzeopedagogika je věda zkoumající všechny aspekty využívání muzeí a v nich uchovávaných sbírek pro výchovně-vzdělávací činnost, např. didaktické a metodické problémy, vytváření specializovaných expozic (dětská muzea, muzea pro mládež), přípravy zvláštních prohlídek pro školy, vyučovacích hodin a „dílén“ probíhajících v muzeu aj.¹⁷ Od dvacátých let našeho století je k výchově ve volném času využíváno ve stále širší míře i muzeí. Od této doby tak vzniká nový vědní obor nazývaný někdy „muzeopedagogika“ (museum education, Museumspädagogik), k jehož vzniku a rozvoji nejvyšší mírou přispěly pravděpodobně Spojené státy a Spolková republika Německo. V současné době existují tzv. „dětská muzea“ (Children’s Museum) ve Spojených státech, kde zákon dále nařizuje, aby mělo každé muzeum vlastní stálou pedagogickou službu. Samotná muzeopedagogika se rozvíjí především ve Spolkové republice Německo. Na podzim roku 1992 vzniklo první dětské muzeum v Brně.

Metodika práce:

- Objektové učení
- Komunitní učení
- Orální historie
- Zážitkové metody

17 <http://slovník.online-clanky.cz/m/strana-65/>, přístup dne 8. 4. 2014.

Objektové učení

Princip konstruktivisticky orientované pedagogiky využívající tzv. objektové učení¹⁸ vychází z předpokladu, že významy a hodnoty věcem připisujeme v procesu poznání. Do tohoto procesu vstupují dále významy a hodnoty druhých lidí, nejen těch, které potkáváme osobně. Artefakty, tedy materiální produkty představují znakově-symbolické systémy, ideje a představy mnoha generací. Důraz pedagogiky objektového učení je na pochopení toho, že je třeba nejprve umět analyzovat strukturu problému, formulovat přiměřené otázky, myslet v alternativách (hypotézách), a pak teprve hledat odpovědi (Parkán, 2008, s. 21–26).

Objektové učení je spojeno s artefakty hmotné povahy, a proto je hojně využíváno v muzeích a galeriích. Objektové učení využívá tendenci člověka, kdy od útlého dětství využíváme předměty k rozvoji řečových schopností. Předměty nás okouzlují, vyvolávají otázky, nesou si s sebou svůj vlastní osud. Objektové učení je vhodné pro všechny věkové kategorie i pro lidi se speciálními vzdělávacími potřebami.

Zejména objektové učení je zakomponováno do tzv. muzejní animace, jež je komplexním strukturovaným programem. Uskutečňuje se se skupinou žáků či studentů v prostorách muzea či galerie v souvislosti s konkrétní výstavou. V setkávání mladých lidí s muzejními předměty či výtvarným uměním jsou uplatňovány oboustranně vstřícnější metody a formy, inspirované zejména přístupy konstruktivní a zážitkové pedagogiky. Muzejní a galerijní animace mají za cíl v první řadě neodrazovat od onoho setkávání, a také naučit mladé lidi umět z tohoto setkávání vytěžit maximum.

Postup:

- 1/ nezačít výkladem, umožnit volný pohyb po expozici a vyvolat zájem o předměty – vybrat jeden a ten zkoumat (více smysly).
- 2/ vytvořit strukturovaný pracovní list pro pomoc se zkoumáním předmětu. Například předem připravit otázky: Kdo, kdy a proč věc vyrobil? Kdo ji vlastnil? Z čeho je vyrobena? Jaký má tvar, barvu, zvuk či zápach? Kolik váží? Jaké dovednosti a nástroje jsou k její výrobě potřeba? Jakou má hodnotu?
- 3/ využít poznatky ve hře – sehrát scénku, nakreslit komiks apod.

Komunitní učení

Komunitní učení pracuje s veřejným prostorem, kde se rozvíjí občanské formy organizací – spolky, sdružení, iniciativy. Znakem komunitního projektu je jeho snaha o roz-

¹⁸ Termín objektové učení vznikl překladem z angličtiny. V anglické literatuře se nalézá mnoho opisných názvů jako např. „learning from objects“ (Durbin, G. a kol., 1990), „working with objects“, „using objects in learning“ (Hooper-Greenhill, E., 1991), „teaching with objects“ (Shuh, J. H., 1994), „object-based learning“ (Museum Learning Initiative (USA), 2002), „object analysis“ (Museum Magnet Schools (Australia), 2004). Více viz František Parkán a kol., *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka*. Praha 2008, s. 21–26.

vinutí schopností a možností komunity o rozvoj vztahů mezi komunitou a dalšími subjekty v rámci místního společenství. Komunita je chápána různě. Zde budeme uvažovat o tom, že se jedná o společenství lidí žijících v určitém ohraničeném prostoru, majících společnou minulost, přítomnost a budoucnost. Mající také společné kulturní hodnoty, které se snaží výchovou předávat mladší generaci. Snaží se o to, aby mládeži vštíplila společné hodnoty, závazky ke společnosti a naučila je hodnoty a tradice uchovávat. Cílem tzv. komunitního učení je posílení společenské i mravní odpovědnosti a rozvoj politické gramotnosti.

Postup:

- 1/ pečlivá příprava
- 2/ akce
- 3/ představení výsledků komunitě
- 4/ oslava výsledků v komunitě

Pozorování, mapování chování i strukturované dotazování spoluobčanů může být nejen vítaným zpestřením např. školního vyučování. Mohou vzniknout „expertní“ skupiny, které se pokusí vyjednat nějaké změny k lepšímu např. na obecním úřadě. (veřejná prostranství, zeleň, parky, zastávky, naučné stezky apod.). Jedná se vždy o projekty řešící tzv. věci veřejné (Parkán, 2008. s. 21–26).

Orální historie

Metoda orální historie vytváří příhodný prostor pro setkání odborných zájmů paměťových institucí (muzeí a archivů) a výchovně vzdělávacích cílů škol. Orální historie je metoda, jejímž prostřednictvím badatelé hledají nové informace a poznatky během rozhovoru s osobami, které byly účastníky či svědky určité události nebo procesu. Primární nejsou fakta, ale individuální prožitky, postoje a názory respondentů. V nich je patrné, jak vnímali danou situaci, osoby apod. Metoda orální historie zprostředkovává základní antropologickou zkušenost mezigeneračního vyprávění tváří v tvář, která je vlivem moderní civilizace oslabována a jejíž absence se negativně projevuje v životě společnosti.

Musíme počítat s tím, že výsledky práce mohou být zveřejněny, archivovány a využívány dalšími badateli, a proto je nezbytný písemný souhlas vypravěčů, kteří se podíleli na výzkumu, a autorizace písemné podoby rozhovorů. V případě kontroverzních témat je dobré zajistit, aby mezi tazateli a informátory nebyly osobní vazby. Co se týče témat, která lze považovat za nevhodná, je jejich společným jmenovatelem skutečnost, že jsou traumatizující buď pro tazatele nebo pro informátora. Rozhovor by neměl nikdy nabýt podobu rozhovoru terapeutického! V případě „citlivých“ témat na úrovni společenských tabu (např. násilí, víra) je proto na místě zvýšená opatrnost.

Postup:

- 1/ volba tématu
- 2/ dle tématu volba podoby metody (etnograficky, historicky)
- 3/ lze metodu vyzkoušet nanečisto – kladení otázek, naslouchání
- 4/ po ukončení rozhovoru by měla následovat reflexe slyšeného ve vztahu ke „známému“. To, co znají posluchači sami, nebo jak to popisuje literatura. Otázky, které se během reflexe vynoří, mají být podkladem dalšího rozhovoru s pamětníkem, důvodem k dohledání odpovědi v pramenech či v odborné literatuře, k odbornému posouzení konzultantem.
- 5/ Podaří-li se dobře vyvážit cíle projektu a možnosti tazatelů, zbývá dobře zvládnout závěrečnou fázi projektu. Zpracování a interpretace dat následované prezentací výsledků jsou neméně náročné než získání kvalitních rozhovorů. Už proto platí, že méně je někdy více. Například doslovný přepis hodinového záznamu rozhovoru trvá obvykle 4–5 hodin čistého času, v případě dětských badatelů pochopitelně déle.

Zážitkové metody¹⁹

Zážitkové metody jsou zaměřeny na emoce, hodnotovou orientaci a vnitřní motivaci. Při přípravě programu touto metodou je třeba pamatovat na to, že nevšední zážitky vytváří silný motivační potenciál, ale nelze je ztotožňovat s poznáním. Zkušenost prožitkového typu je potřeba ještě přetavit v poznání. Příklady práce se zážitky jako východisky poznání a učení nabízí například oživená historie, výchova uměním či dramatická výchova. Z jejich fondu lze Výchovu ke vztahu ke kulturně historickému dědictví obohatit nejen ve smyslu konkrétních aktivit, ale především metodicky, např. metodou artefiletiky – obohacováním kulturního kapitálu žáků, rozvíjením jejich sociálních kompetencí a prevencí psycho-sociálních selhávání prostřednictvím uměleckých aktivit reflektovaných v žákovské skupině (Parkán, 2008, s. 21–26).

Důležitou podmínkou zážitkové pedagogiky je osobnost organizátora příslušné aktivity. Nadchnout žáky je již samo o sobě velmi náročné. Zkušení organizátoři zážitkových programů kladou velký důraz na vyjasnění rolí všech dospělých účastníků programu. Má-li být program plnohodnotnou součástí školního vzdělávání, nelze z něj učitele doprovázejícího žáky vyloučit. Nelze se ani spokojit s tím, že nebude přítomen. Jeho role je nezastupitelná. Jednak představuje pro žáky nezbytnou (alespoň zpočátku) oporu a jistotu známého, jednak bude jeho úkolem propojit poznatky nabyté v rámci programu s dalšími aktivitami ve škole. V ideálním případě je tedy učitel nejen schopen „jít příkladem“ a zapojit se do zážitkových aktivit i reflexivního dialogu, ale zároveň dovede zůstat „stranou“ a účinně spolupracovat s organizátorem programu na vytvá-

¹⁹ Původně otištěno v: František Parkán a kol., *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka*. Praha 2008, s. 16–20.

ření podnětného, ale zároveň bezpečného prostředí pro své žáky. Také v případě, že učitel přijme roli „neviditelného“ pozorovatele, případně taktně odstraňuje komunikační bariéry mezi žáky a pro ně zpočátku neznámým organizátorem, může jeho působení velmi napomoci úspěchu programu. Navíc tato role obvykle přináší i jemu samému nečekané zážitky a mnoho podnětů pro pedagogickou reflexi.

Obrovské možnosti rozvoje tvořivosti, emoční inteligence, hodnotové orientace či vnitřní motivace, k nimž vede cesta přes příhodné zážitky, jsou dobrým důvodem pro profesionální zvládnutí metod, jež zážitková pedagogika nabízí. Výchově ke vztahu ke kulturně historickému dědictví budou v tomto směru jistě dobrým zázemím také učitelé výtvarné, hudební i dramatické výchovy.

Příklad z praxe

Muzejní projekt: Regionální muzeum a galerie v Jičíně

Muzeum dokumentuje vývoj a historii celého širšího regionu Jičínska a jižní části Geoparku Český ráj. Muzeu má díky tomu regionální funkci, která je obsažena ve všech vědních oborech zastoupených v muzeu. Muzeum se silně orientuje na návštěvníka, pro kterého zde vytvořili takové prostředí, ve kterém se cítí dobře a vstřebává informace zábavnou formou, nevšedním a neobyčejným zážitkem. Muzeum se profiluje jako „Muzeum hry“, což je chápáno tak, že návštěva muzea má být pro návštěvníka hrou. Hrou objevování informací, hrou vnímání, hrou poznání... Za takto směřovanou muzejní expozici bylo Regionální muzeum a galerie v Jičíně oceněno nejprestižnější tuzemskou muzejní cenou – prvním místem v soutěži Gloria Musealis v roce 2003. Regionální muzeum a galerie v Jičíně je členem komise pro muzejní pedagogiku a práci s veřejností Asociace muzeí a galerií ČR.

V muzeu pracuje Edukátorské pracoviště, úzce propojené na pracoviště pro práci s veřejností. Edukátorské pracoviště má určeno tři hlavní programové proudy: „Muzeum a škola“, „Muzeum na dotek“ a „Muzeum hry“.²⁰

1. Program „Muzeum a škola“

Organizátoři programu na webových stránkách muzea uvádí: Zajišťuje spolupráci RMaG v Jičíně se školami všech stupňů a dalšími vzdělávacími zařízeními. Na rozvoji muzejní pedagogiky v ČR pracujeme těmito činnostmi:

- pro mateřské školy realizujeme celoroční program **Cesty Človíčka do minulosti**
- pro základní školy realizujeme celoroční program **Poznej muzeum z jiné strany**
- dále pro základní školy nabízíme **Historicko-archeologický kroužek** a projekt **Jičínské náměstí kdysi a dnes**

²⁰ Viz <http://www.muzeumhry.cz/cs/muzeum-a-skola/edukatorske-pracoviste>, přístup dne 10. 4. 2014.

- pro základní a střední školy vyřizujeme **předplatné pro školy**
- tvoříme doplňkové edukační programy k většině výstav, které muzeum pořádá
- spolupracujeme se školami a Státním okresním archivem v Jičíně na společných projektech, např. Cestička do školy (2004), „Zpátky ni krok!“ (2009), Zachytit zmizelé (2010), jsme vždy jedním z iniciátorů těchto projektů
- pokračujeme v tvorbě programu strukturovaných návštěv školních tříd v muzeu; navazujeme na program pro MŠ „Cesty človíčka do minulosti“ a pokoušíme se vytvořit propojený systém pro všechny stupně škol; usilujeme o to, aby muzejní program byl vytvořen ve spolupráci s učiteli jednotlivých tříd
- propagujeme jednorázové dílny k výstavám a koordinujeme jejich návštěvnost
- pravidelně prezentujeme používané metody a výsledky své práce v odborných kruzích především prostřednictvím konferencí či publikací

2. Program „Muzeum na dotek“

Program vznikl na základě dobré zkušenosti z praxe: interaktivní expozici Muzea hry, která obsahuje i objekty k hmatovému prozkoumání, rádi navštěvují také nevidomí a slabozrací návštěvníci. Expozice nabízí dostatečné množství vypovídajících informací a podnětů i pro tuto skupinu návštěvníků. Muzeum dlouhodobě spolupracuje s místním pracovištěm Tyflocentra, zajišťuje speciální průvodcovské služby pro nevidomé a slabozraké ve stálé expozici i během krátkodobých výstav. Podle možností zařazuje hmatové prvky do standardních výstav. Zároveň tak „zdravé“ populaci představuje svět nevidomých a pokoušíme se obě skupiny návštěvníků přirozeně integrovat. Muzejníci o sobě tvrdí, že chtějí fungovat jako „**blind friendly**“ muzeum. To znamená:

- součástí stálé expozice je tzv. **haptická skříň**: za 12 dvířky se skrývá 12 muzejních předmětů, které je možné prozkoumat pouze pomocí hmatu. Prostor je vybaven dalšími prvky pro nevidomé (naváděcí lišta, označení předmětů v Braillově písmu, popisy předmětů a návod pro nevidomé v Braillově písmu i v černotisku).
- Muzejní noc 2011 – **Muzejní noc potmě** – nabídla široké veřejnosti program připravený s ohledem na nevidomé a slabozraké (hmatové výstavy, nášlapná stezka, koncert, psaní na Pichtově psacím stroji, asistence při komentovaných prohlídkách muzea, apod.)
- příležitostně připravujeme **nášlapnou stezku** (např. dílna při festivalu Jičín – město pohádky)
- jsme v kontaktu s organizacemi: *Tyflocentrum Hradec Králové, o.p.s., Sdružení rodičů a přátel dětí nevidomých a slabozrakých*, s pracovníky ZŠ a MŠ při nemocnici Liberec, o našich aktivitách informujeme *Metodické centrum pro odstraňování bariér Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých*.
- při sestavování výstavního plánu vyhledáváme tipy na výstavy s hmatovými prvky.

- plánujeme obohatit osmý sál vlastivědné expozice, který prezentuje přírodu jičínska, o hmatovou mapu krajiny.
- plánujeme uspořádání krátkodobých hmatových výstav a dílen za asistence studentů z oborů pedagogických, zdravotnických, aj. škol.
- jsme otevření dalším aktivitám, které náš program „blind friendly“ muzea naplní.

3. Program „Muzeum hry“

Zabývá se hrou jako kulturním a komunikačním fenoménem. Využívá hru jako prezentačního prostředku v muzeu. K jeho konkrétním činnostem patří:

- zpracování pracovních listů k jednotlivým výstavám

Školní projekt: Brno: Cesta za poznáním města²¹

ZŠ a MŠ Brno, Husova 17

Autoři:

Mgr. Ludmila Fidlerová, Ph.D. a Mgr. Lukáš Bajer, ZŠ a MŠ Husova Brno, Mgr. et MgA. Barbora Svátková, Ph.D. a Mgr. Alena Najbertová, Muzeum města Brna (dále MuMB) se sídlem na Špilberku

Spolupráce:

Miloš Strnad (fotograf, MuMB Špilberk), Eva Picmausová (archeoložka, keramička a lektorka MuMB Špilberk), Radim Dufek (vedoucí skupiny historického šermu a konzervátor MuMB Špilberk), Dana Švestková (brněnská výtvarnice), Aleš Navrátil (archeolog, MuMB Špilberk), Štěpán Foretník (správce kostela sv. Jakuba), Jiří Novák (kostel sv. Jakuba), Ondřej Múčka (varhaník), Bratr Bohdan Heczko (Konvent minoritů v Brně), Bratr Robert Mayer (Konvent minoritů v Brně), Vilém Kalod (pedagog SŠ umění a designu, ateliér malby), Michal Žižka (pedagog SŠ umění a designu, ateliér grafického designu), Jiří Závodník (pedagog SŠ umění a designu, ateliér grafiky), Tomáš Vrána (pedagog ZUŠ J. Kvapila, ateliér na Studánce), Petra Štolcová (průvodkyně TIC), Aleš Svoboda (znalec brněnského podzemí), Petr Špunar (správce Židovského hřbitova), Vlastimila Mlejnková (kreslířka, MuMB Špilberk). Studenti Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně (dále PdF MU): Ladislava Břízová, Stanislav Havlík, Radka Vejrychová, Katarína Tuřáková, Lenka Oberreiterová, Petra Forstová, Ludmila Dařinová, Jiří Liška, Jitka Karlišová, Eva Žáková, Hana Svobodová, Alena Janků, Petra Buchtová, Jarka Hubrová, Eva Tajovská, Vít Špatný, Julia Zorkovská, Jitka Semotamová a Tomáš Rybníček.

²¹ Viz <http://elearning.historickededictvi.com/zobraz/materialy/priklady-dobre-praxe/brno>.
Přístup dne 10. 4. 2014.

Anotace

Historicko-výtvarný projekt, jehož podstatnou část tvořily výtvarné činnosti, měl umožnit dětem poznávání vybraných brněnských památek – jak prostřednictvím náročnějších výtvarných technik, vlastní zkušenosti a prožitku společného pohybu ve vybraném (často běžné veřejnosti neznámém) prostoru, tak setkáním s inspirativními odborníky a charismatickými osobnostmi, kteří se různými způsoby zasazují o kulturně historické dědictví města Brna.

Naším cílem bylo přivést děti k přirozenému aktivnímu zájmu o své město, v jehož srdci většina z nich žije a také chodí do školy. Ve spolupráci s Muzeem města Brna se sídlem na Špilberku vznikl unikátní tvůrčí projekt, který kombinoval potenciál historických faktů, síly prožitku a setkání se zajímavými brněnskými osobnostmi „rádci“ z různých odvětví (archeolog, znalec podzemí, správce židovského hřbitova, duchovní, pedagogové tradičních výtvarných ateliérů, šermíř, profesionální fotograf MuMB, keramička apod.)

Společně sdílené prožitky posílí do budoucna vztah dětí ke svému městu a také zájem o něj pečovat, mít ho rád, zajímat se o jeho minulost, vnímat přítomnost a přemýšlet nad jeho budoucím osudem. Vlastní stránky školního projektu: <http://brno-cestazapoznanim.webnode.cz>.

Popis projektu

Kontext

ZŠ a MŠ Brno, Husova 17 se nachází bezprostředně v historickém centru Brna na úpatí špilberského kopce. Škola má tři budovy: na Husově ulici se nachází II. stupeň, I. stupeň na Rašínově a MŠ na Jánské. Většina žáků bydlí v přímo centru města, znají tedy dobře oblast, ve které se v rámci projektu pohybovali. Přesto jim byla většina míst zčásti neznámá, neboť tato (záměrně z tohoto důvodu vybraná) místa nejsou běžně veřejně přístupná. Sociální skladba žáků je různorodá. Určitý podíl žáků tvoří děti cizinců (Vietnamci, Ukrajinci, Arméni). Škola patří do sítě daltonských škol (výuka s prvky Daltonu) a její vedení je velice vstřícné k inovativním a mezioborovým aktivitám, přispívajícím k autentickému a aktivnímu učení. V předchozím roce byla navázána úzká spolupráce s Muzeem města Brna, sídlícím na hradě Špilberku a společný projekt se stal vyústěním této spolupráce. Uskutečnil se díky iniciativě a podpoře pana ředitele ZŠ a MŠ Husova Brno, Mgr. Romana Tlustoše, jehož myšlenka výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví zaujala a školu k projektu přihlásil.

Východiska a hlavní cíle

Výtvarně historický projekt Brno: cesta za poznáním města vznikl ve spolupráci s geograficky blízkým Muzeem města Brna se sídlem na Špilberku (i na základě předchozí

intenzivní spolupráce) jako jeden z pilotních projektů využívajících kulturně historické dědictví jako východisko pro rozvoj žákovských kompetencí ve vzdělávání pro udržitelný rozvoj místních komunit. V jeho rámci se po dobu půl roku pravidelně setkávalo 47 žáků sedmého ročníku Základní školy a mateřské školy Brno, Husova 17 s historií a duchem města Brna.

Projekt byl postaven na osobním setkání s duchem místa a nejrůznějšími odborníky. Žáci se každý týden osobně setkávali s historickými památkami a kulturním dědictvím vybraných lokalit v srdci Brna, a také s lidmi – tzv. „rádci“, kteří o ně zapáleně pečují, pohybují se zde, pracují a jsou nositeli specifických znalostí a zkušeností dané lokality. Klíčem k minulosti bylo právě ono osobní setkání s živou historií města a lidmi. Každý kulturně historický okruh byl animován speciální výtvarnou technikou, historickým pracovním sešitem (jehož řešení bylo možné pouze pohybem a bádáním na dané lokalitě) a umocněn osobním setkáním s některým z „rádců“. Výtvarnými pracemi se do projektu zapojil celý druhý stupeň ZŠ Husova (dalších asi 150 žáků). Vyvrcholením půlroční práce byla výstava v Křížové chodbě Nové radnice.

Naším cílem bylo jednak

ZAŽÍT kulturně historické dědictví jako kolektiv a sdílet společnou zkušenost.

NAVŠTÍVIT lokality, které nejsou běžně přístupné (podívat se na střechu Lorety, vystoupat dvojitým schodištěm ke zvonu Marie a moci jej rozeznít nebo sestoupit do podzemního labyrintu pod Zelným trhem, zahrát na historické varhany a prožít akustiku chrámu, pracovat v tradičním výtvarném ateliéru, připomenout si některá řemesla apod.).

SETKAT SE s lidmi – odborníky, kteří pečují o kulturně historické dědictví našeho města, jako například archeolog, šermíř, fotograf, znalec podzemí, keramička, duchovní, průvodce... a zejména

POZNAT a spřátelit se se svou minulostí, památkami a svým městem i poznat a spřátelit se více mezi sebou.

Co si konkrétně děti ze vzdělávacího projektu odnesly? (ze zpětné vazby)

Město Brno mýma očima... není pouze město. Je to spousta věcí, mezi nimiž vyniká historie, i když spousta budov či věcí zde již nestojí – například z bran se zachovala pouze Měniňská – ostatní nádherné památky tu přetrvávají. Je to volba nás, lidí, co zde ponecháme a co zbouráme jen kvůli třeba novému nákupnímu centru. My jsme v tomto projektu měli možnost navštívit různá taková místa, a co více, také jsme se mohli setkat se zajímavými lidmi z rozličných profesí. Doufám, že si výstavu a knihu užijete a zachytíte aspoň kousek z našeho celkového zážitku. (Anička)

Kdybych se zamyslel nad Brnem před půl rokem, napadl by mě leda tak erb Brna nebo náměstí Svobody. Ale teď mě napadnou kostel sv. Jakuba, Špilberk, kostel u Minoritů,

brněnské podzemí a další věci, které jsme podnikli ve výpravách za Brnem. Na všech těch místech jsme si podle mě užili. Těmito místy nás mohli provést i experti na určitou památku. Teď mám na Brno prostě úplně jiný pohled. Víím o Brně víc věcí než předtím, což se mi hodí i do budoucího života. Rád bych si to někdy zopakoval. (Šimon)

Poznání o minoritském řádu, Loretě a o náboženství... Kostel byl hezký, prostorný a chladný. Zdi byly popraskané, ale to se k minoritům hodí, protože to byl řád zasvěcený chudobě. Loreta byla temná ale celkem to ušlo, ale kámen úrazu byl, když jsme šli na střechu, tak ty schody byly moc úzké... že jsem si málem zničil bundu. Střecha byla v naprosto dezolátním stavu. Svaté schody byly hezké a nahoře se mi líbily ostatky Justiniána. Moc se mi to líbilo. Bratr Bohdan se mi líbil, protože se s ním dobře mluvilo a diskutovalo. Všem vyšel vsříc, jak ve focení, tak v objasňování různých znaků a symbolů. Bylo vidět, že je velice oddán Bohu. Pro ty, kteří tam nebyli, musím říct, že to bylo velmi zajímavé (dostali jsme se na místa kam se jinak nemáte šanci dostat) a lituju ty, kteří tam s námi nebyli, protože to bylo nesmírně zajímavé. Celý tenhle projekt se mi moc líbil a moc rád bych si ho někdy zopakoval... Poděkování pro pana kněze Bohdana, lektorky Barboru a Alenu a paní učitelce Ludmile. (Tomáš P.)

U Sv. Jakuba mě nejvíc nadchlo, že jsme mohli jít až ke zvonu na věži a také ten kvíz nakonec. Byl jsem překvapený z toho, že nás vůbec pustili na věž (ke zvonu). Historický pracovní sešit byl dobře udělaný, zábavný a chytře vymyšlený. Bavili jsme se u toho! Dozvěděl jsem se nové a zajímavé věci o vnitřku kostela. Také sochy byly zajímavé... Myslel jsem si, že zevnitř je to jako normální kostel, ale mylil jsem se. Je to tam o hodně hezčí. (Jeník)

K uskutečnění projektu přispěly velkou měrou osobní kontakty autorů, velká ochota a pochopení oslovených odborníků a správců vybraných míst, kteří ve svém nabitém čase a bez nároku na odměnu věnovali své zkušenosti, schopnosti a znalosti našim žákům. Zásahu na realizaci projektu pak mají oba ředitelé výchovně vzdělávací a paměťové instituce, kteří podpořili uskutečnění této mezioborové spolupráce muzea a školy.

Určitým omezením se ukázala být časová dotace (2 hodiny týdně), daná rámcem předmětu Výtvarná výchova, v němž se kulturně historický projekt primárně realizoval (rozšířil se dále na předměty informatika, dějepis, český jazyk a výchova k občanství).

Cílové skupiny

Projekt byl primárně určen pro dvě sedmé třídy ZŠ Husova (tj. celkem 47 žáků), v dílčích aktivitách se zapojil celý druhý stupeň v počtu cca 150 žáků z 5.–9. ročníků. Závěrečnou výstavu v Křížové chodbě Nové radnice shlédlo, případně zde pracovalo 491 lidí (z toho 447 dětí a studentů a 44 dospělých, 16 skupin se objednalo na program ve výstavě) + neevidovaní návštěvníci vernisáže v počtu cca 60 lidí. Výstavou s programem prošel

také první stupeň ZŠ a MŠ Husova Brno. V některých částech projektu spolupracovala řada studentů výtvarného oboru PdF MU pod vedením Barbory Svátkové, jedné z autorek projektu. Pro tyto studenty se projekt stal zajímavou praxí.

Postup a metody realizace

Harmonogram projektu

Září 2010 Úvodní motivační setkání: Moje Brno (skupinová práce ve výtvarné učebně, asociace a diskuse). Paměť předmětů (tvorba a dramatizace se studenty PdF MU ve škole a nejbližším okolí). Dioráma (skupinová práce na trojrozměrných historických obrazech) a Špilberk – hrad a pevnost (práce v terénu, seznámení s pevností Špilberk a předvedení výsledných dioramat, aktivity v kasematech a bastionu s průvodcem – šermířem Radimem Dufkem, s jednotlivými žákovskými skupinami („malíři“, „fotografové“ a „specialisté“) spolupracovali studenti PdF MU, závěrečný výstřel z historické pistole).

Říjen 2010 Staré Brno: Talisman poutníka časem (symboly a jejich významy – výklad archeoložky a historičky PhDr. Evy Picmausové a práce s keramickou hlinou – návrhy vlastních talismanů a jejich realizace, výtvarně spolupracovali studenti PdF MU, tvorba ve výtvarné učebně a keramickém ateliéru); Bazilika Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně aktivity v terénu, hra Život v klášteře, dramatizace, hra na ticho inspirovaná znakovou řečí cisterciáček a výtvarné aktivity v zahradě kláštera); Remesla: výtvarná dílna Kov a šperk s rádcem – výtvarnicí Danou Švestkovou.

Listopad 2010 Světlo na Špilberku – fotogram (práce s historickými předměty a speciálními fotografickými technikami, rádcem fotograf MuMB Miloš Strnad, v jednotlivých částech hradu – gotický sál, zrcadlová síň, středověký sklep – pracovali se skupinami žáků studenti PdF MU); Kostel svatého Jakuba – chronogram a výstup ke zvonu Marie ve věži kostela (historické pracovní listy v terénu, rádci pan správce Štěpán Foretník a pan varhaník Ondřej Múčka); Tradiční ateliéry výtvarných škol (Střední škola umění a designu, ZUŠ J. Kvapila, prohlídka ateliérů a výtvarná práce v autentickém tvůrčím prostředí, setkání s pedagogy a žáky).

Prosinec – leden 2010/11 Labyrint pod Zelným trhem s odborníkem na brněnské podzemí ing. Alešem Svobodou, tvorba komiksů zpracovávajících brněnské pověsti (zapojení dalších ročníků).

Únor 2011 exkurze u minoritů s rádcí Bratrem Bohdanem a Bratrem Robertem, Kostel sv. Janů, Loreta a Svaté schody. Židovský hřbitov s rádcem – panem správcem Petrem Špunarem. Přípravy na výstavu v Křížové chodbě Nové radnice. Po každé exkurzi či práci v terénu následovala zpětná vazba, zachycující prožitky a postřehy žáků, historické pracovní listy a sešity pak dokumentují zjištěná fakta a poznatky.

Výsledky projektu

- Výstava s doprovodným programem pro veřejnost v Křížové chodbě Nové radnice 26. 2. – 4. 3. 2011, vernisáž 25. 2.
- Publikace Brno: cesta za poznáním města. Vydala ZŠ a MŠ Husova Brno 2011 díky finančnímu příspěvku Statutárního města Brna, městské části Brno-střed a Klubu rodičů a přátel školy při ZŠ a MŠ Husova Brno v roce 2011
- Udělen 60. tisícový grant TESCO na vybavení počítačové střížny (pokračování projektu v předmětech anglický jazyk a mediální výchova)
- Zájem o projekt projevila Knihovna Jiřího Mahena se záměrem prezentovat jej v Poznani (léto a podzim 2011)
- Stálá výstava panelů s fotografiemi a výtvarnými pracemi z projektu v chodbách školy
- Prezentace projektu na mezinárodní konferenci daltonských škol na ZŠ Husova, 3. května 2011
- Článek ve školním periodiku Husnoviny 8. 11. 2010 a 12. 4. 2011
- Interview s žáky v Mladá fronta DNES 26. února 2011
- Článek ve Zpravodaji městské části Brno-střed, číslo 4. duben 2011

Shrnutí a zhodnocení

Projekt Brno: cesta za poznáním města přispěl k proniknutí žáků do srdce brněnského historického a kulturního dědictví. S pomocí různých odborníků a na podkladu nejrůznějších tvůrčích výtvarných a výzkumných činností postupně zaujal všechny žáky obou ročníků. Vedlejším efektem bylo značné zlepšení atmosféry tříd z hlediska spolupráce, vzájemné zodpovědnosti a tolerance, což potvrdila na základě dlouhodobého sledování i paní školní psycholožka Mgr. Kateřina Bartošová. Ze zpětných vazeb žáků lze usuzovat zvyšující se citlivost k minulosti i budoucnosti města, což bylo jedním ze záměrů projektu, rovněž i osvojení faktů a poznatků nad rámec běžné školní výuky. Žáci se setkali s různými typy komunit (židovská tradice, studenti Masarykovy univerzity, historikové, duchovní apod.) a tyto se zase „dozvěděly“ o dětech. Toto osobní setkání se nám jeví jako vynikající způsob poznání principů péče o kulturně historické dědictví. Výsledná publikace přispěla k prezentaci práce školy (výtisky budou rozeslány do info-center) i jako metodický materiál pro pedagogy a muzejníky, kteří se mohou inspirovat tímto způsobem dlouhodobější projektové práce (v září 2011 bude možno stáhnout si publikaci elektronicky z webových stránek školy). Publikaci si vyžádala i Knihovna Jiřího Mahena, která ji bude i s naší výstavou dále prezentovat v polské Poznani. Dále škola získala grant Tesco 60 000 Kč na vybavení filmové střížny pro pokračování projektu kulturně historického dědictví v předmětech anglický jazyk a mediální výchova. Dá se říci, že projekt odstartoval další aktivity, které využívají strategické polohy školy v historickém centru Brna a žije svůj život i v paměti dětí, které dále sdílí fotografie

a společné zážitky z terénních výprav. Finanční prostředky byly využity na pomůcky s maximální efektivitou a zakoupené předměty nadále slouží škole ve výuce, kterou tímto obohacují (desky do terénu, kleště na práci s kovem apod.) a bez projektu by nebylo možno tyto nadstandardní věci pořídit. Další materiál (papíry, barvy, pořízené fotografie) je nyní v putovní výstavě též využit s maximální efektivitou.

Kontrolní otázky:

Co to je muzeopedagogika?

Muzejní předmět – jak jej lze využívat v muzejních činnostech?

Jaké postupy využívá objektové učení?

3.6. MUZEOLOGICKO-METODOLOGICKÁ CENTRA

Pro obor muzejnictví je v České republice zřízeno osm specializovaných muzeologicko-metodických pracovišť, která poskytují informace a služby vlastníkům a správcům sbírek muzejní povahy a dalším zájemcům, vydávají metodické pokyny a texty, poskytují konzultace.

Metodickým pracovištěm pro otázky evidence a inventarizace sbírek muzejní povahy, centrální evidence sbírek (CES) a vývozu sbírkových předmětů do zahraničí je oddělení muzeí a galerií odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií Ministerstva kultury. Toto pracoviště vydává metodické pokyny a poskytuje metodické konzultace.

Adresa: Maltézské náměstí 1, 118 11 Praha 1 Sídlo: Milady Horákové 139, Praha 7
Tel.: 257 085 446
ces@mkcr.cz

Metodickým pracovištěm konzervování a restaurování sbírkových předmětů českých muzeí je Metodické centrum konzervace zřízené u Technického muzea v Brně. Poskytuje komplexní servis v oblasti preventivní konzervace, sanační konzervace a restaurování (průzkum, metodiku zásahu, ošetření předmětů, poradenství, ověřování, případně vývoj nových technologií konzervace a restaurování, vzdělávání muzejních pracovníků a vysokoškolských studentů).

Adresa: Purkyňova 105, 612 00 Brno
Telefon: 541 421 452 Fax: 541 214 418
mck@technicalmuseum.cz <http://mck.technicalmuseum.cz>

Metodické centrum pro muzea výtvarného umění je metodickým pracovištěm zaměřeným na specializovanou část muzeí – sbírkotvorné galerie. Cílem centra je vytváření informačního zázemí pro oborovou a mezioborovou diskusi galerií o aktuálních trendech ve správě, interpretaci a prezentaci výtvarných sbírek a vytváření podmínek pro výměnu zkušeností (best practices). Poskytuje metodické materiály zejména v oblasti mobility sbírek (zde zprostředkovává i dokumenty Evropské komise a jejich specializovaných pracovních skupin) a bezpečnosti muzejních sbírek. Věnuje se také standardizaci odborné práce v galeriích.

Adresa: Staroměstské náměstí 12, 110 15 Praha 1
Telefon: 224 301 812 Fax: 224 301 194
mcgalerie@ngprague.cz <http://www.mc-galerie.cz>

Metodickým pracovištěm pro informační technologie v muzejnictví, zejména v oblasti odborné dokumentace a správy sbírek, pro poradenství v oblasti digitalizace a prezentace sbírkových předmětů, standardizace, interoperability paměťových institucí a vzdě-

lávání muzejních pracovníků v těchto oblastech je Metodické centrum pro informační technologie v muzejnictví (CITeM) při Moravském zemském muzeu.

Adresa: Zelný trh 6, 659 37 Brno
Telefon: 533 435 267 Fax: 533 435 325
citem@citem.cz <http://www.citem.cz>

Metodickým pracovištěm pro zprostředkování sbírek dětem, mládeži, zdravotně postiženým a dalším znevýhodněným skupinám obyvatel, pro muzejní pedagogiku, rozvoj vzdělávacích a výchovných funkcí muzea, hledání nových způsobů muzejní práce v oblasti celoživotního vzdělávání, pro rozvoj kreativity, podporu návštěvnosti muzeí, pro spolupráci s ostatními centry a institucemi je Metodické centrum muzejní pedagogiky v Moravském zemském muzeu.

Adresa: Zelný trh 6, 659 37 Brno
Telefon: 533 435 371 Fax: 533 435 271
mcmp@mzm.cz <http://www.mcmp.cz>

Metodickým pracovištěm pro komunikaci muzeí s publikem s přihlédnutím ke specifickým různým cílovým skupinám, zprostředkování sbírek, aplikace nových technologií a metod prezentace sbírek, pro virtuální prezentaci sbírek je Centrum pro prezentaci kulturního dědictví při Národním muzeu. Centrum provozuje specializovanou oborovou muzeologickou knihovnu a oborový informační portál www.emuzeum.cz.

Adresa: Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1
Telefon: 224 497 373 Fax: 224 497 177
centrum@nm.cz <http://www.emuzeum.cz>

Metodickým pracovištěm pro oblasti nových strategií prezentace a recepce vizuální a výtvarné kultury v muzejním kontextu je Centrum nových strategií při Moravské galerii v Brně.

Adresa: Husova 18, 662 26 Brno
Telefon: 5321 69 131
info@moravska-galerie.cz www.moravska-galerie.cz

Metodické centrum pro muzea v přírodě se zaměřuje na metodicko-muzeologickou pomoc, poradenství, vzdělávání a výzkumnou činnost pro muzea v přírodě a přispívá tak ke zkvalitnění ochrany, prezentace a interpretace lidového kulturního dědictví v prostředí muzeí v přírodě.

Adresa: Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm
Telefon, fax: 571 757 111
info@mcmuzeavprirode.cz www.mcmuzeavprirode.cz

Informace převzata z <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/muzea-galerie-a-ochrana-moviteho-kulturniho-dedictvi/muzejni-centra-7169>. Přístup 18.7.2014.

4. ARCHIVNICTVÍ

Kulturní sektor se zabývá hmotnými i nehmotnými doklady lidské kultury. Zvláštní druhy hmotných dokladů jsou uchovávány v archivech, které jsou spravovány nebo metodicky řízeny Ministerstvem vnitra České republiky. Práce badatele v archivu je jednou z častých činností etnografa, ať již působícího v muzejní instituci, na univerzitním pracovišti, v neziskovém sektoru či v jiné další oblasti. Pro etnologa je práce v archivu doplňujícím studiem problematiky. Zvláště pokud se jedná o kompletní průzkum problematiky z pohledu dějinného vývoje. Práce v archivu má své zákonitosti vyplývající jednak z archivního zákona a jednak z vlastních požadavků vědy (např. citace, přepis pramene apod.).

Činnost archivu je usměrňována zákonem č. 499/2004 o archivnictví a spisové službě. Tento zákon upravuje výběr, evidenci a kategorizaci archiválií; ochranu archiválií; práva a povinnosti vlastníků archiválií; práva a povinnosti držitelů a správců archiválií; využívání archiválií; zpracování osobních údajů pro účely archivnictví; soustavu archivů; práva a povinnosti zřizovatelů archivů; spisovou službu; působnost Ministerstva vnitra a dalších správních úřadů na úseku archivnictví a výkonu spisové služby a správní delikty.

Podle zákona mají povinnost uchovávat dokumenty a umožnit pracovníkům archivu výběr archiválií při skartačním řízení (paragraf 3 zákona č. 499/2004) organizační složky státu, statni příspěvkové organizace, statni podniky, uzemni samosprávné celky, organizační složky a právnické osoby založené nebo zřízené územními samosprávnými celky, pokud vykonávají veřejnou správu nebo zaměstnávají více než 25 zaměstnanců, školy a vysoké školy, právnické osoby zřízené zákonem, zdravotnická zařízení. Dále také podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku, politické strany, politická hnutí, občanská sdružení, odborové organizace, organizace zaměstnavatelů, církve a náboženské společnosti, profesní komory, členové profesních komor jen v případech, pokud dokumenty vzniklé z jejich činnosti jsou veřejnými listinami, nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, likvidátoři v případě dokumentů původce, který je v likvidaci, a správci konkursní podstaty v případě dokumentů původce, na kterého byl prohlášen konkurs.

Kritéria pro dělení archiválií stanoví archivní zákon:

- 1/ doba vzniku – před rokem 1850 vždy, a po průmyslových, technických a jiných výrobcích, do r. 1900 hospodářské materiály
- 2/ obsah
- 3/ původ – původce (k významu funkci a působení původce)
- 4/ vnější znaky – výtvarná hodnota, písmo, psací látka

Kritériem výběru archiválie je trvalá hodnota dokumentu vzhledem k a) době vzniku, b) obsahu, c) původu, d) vnějším znakům. Podle doby vzniku budou příslušným archivem za archiválie vždy vybrány a) dokumenty vzniklé do roku 1850, b) dokumenty z oborů průmyslové a zemědělské výroby, úvěrové soustavy a pojišťovnictví, finančního a důlního podnikání včetně patentů na významné vynálezy vzniklé do roku 1900, c) fotografické, filmové a zvukové záznamy vzniklé do roku 1920.

Výběr archiválií z dokumentů původců provádí příslušný archiv ve skartačním řízení nebo mimo skartační řízení. Skartační směrnice si určuje každá instituce sama.

Archiválie tedy vzniká ze systematické činnosti nějakého původce (instituce, rodiny, osoby). Nebo se jedná o záznam, který byl určen za archiválii vzhledem k době, hodnotě, nebo byl vybrán ve veřejném zájmu k uchování. Na základě zákona č. 499/2004 Sb. archiválie vzniká v kanceláři – spisy, písemnosti zůstávají po určitou dobu pro její činnost, pak se přesouvají do spisovny (registratury) kde leží 5–30 let, skartační řízení vybírá věci do skupiny A a B. Ve skupině A tvoří archiválie 5–20% původního rozsahu registratury, zaevidované se předají do archivu k trvalému uložení. Věci ve skupině B jsou určeny k fyzické likvidaci do papíren. Archiválie se ukládají ve veřejných a soukromých archivech, jimž byla pro jejich činnost udělena Ministerstvem vnitra akreditace. K nahlížení v archivech jsou přístupné archiválie starší třiceti let, pokud není zveřejnění údajů chráněno zvláštními právními předpisy. Ke studiu se předkládají i archiválie vzniklé před 1. lednem 1990 z činnosti bývalé státní bezpečnosti, společenských organizací a politických stran sdružených v Národní frontě a archiválie, které byly jako dokumenty před převzetím do evidence archiválií veřejně přístupné.

Síť archivů – archivní správa Ministerstva vnitra

- 1/ Národní archiv v Praze (Státní ústřední archiv – centrální instituce)
- 2/ Státní oblastní archiv (Moravský zemský archiv v Brně a Zemský archiv v Opavě atd.)
- 3/ Okresní archiv
- 4/ Městský archiv – města Praha, Brno, Ostrava, atd.
- 5/ Archivy zvláštního významu (PH hrad, ministerstva, podniky)

Některé archivy mohou být vedeny v rámci jiných zřizovatelů – archivy v muzeích, archivy podniků, archivy škol, archivy v nemocnicích, soukromé archivy.

Uspořádání archivu – podle abecedního pořádku (v malých archivech) a podle osobních hledisek, pertinenční – podle věcných, místních a osobních hledisek (při větším množství je nepřehledné)

Evidence archiválií

primární – základní (z průvodce), předávací seznam, přírůstková kniha, evidenční karta Národního kulturního dědictví, lokační přehled, evidenční karta.

Podle hledisek diplomatiky jsou archiválie členěny na listiny (středověk, právní listiny), knihy, spisy (složky o určitých záležitostech), účty (finanční a hospodářské) a ostatní (fotomateriál a mapy)

Slovníček vybraných pojmů

Dekret – písemnost, jíž byla jménem panovníka, ale bez jeho osobní účasti, tj. kanceláří či jiným představeným, příkazována určitá věc. Objevuje se i v řadě specializovaných druhů písemností (dvorský, prezidentský).

Edice – diplomatický materiál je badatelům zpřístupňován v několika typech publikací – edice v plném znění s kompletním diplomatickým materiálem, který upozorňuje na charakter a genezi písemností. Většina edic je dělána bez tohoto aspektu. Regestář – podává znění pouze ve výtahu.

Katastr – soupis půdy podrobené dani, vznikající jako podklad pro její vybrání. Též soupis osob, věcí či práv v určitém konkrétním kontextu.

Knihy pozemkové (gruntovní) – obsahují zápisy, týkající se majetkových otázek v poddanských záležitostech. Byly vedeny patrimoniální kanceláři.

Matrika – úřední kniha, do níž byla za určitým účelem zapisována jména osob, splňujících požadavky evidence příslušné instituce. Ještě ve středověku to byly např. matriky členů jednotlivých univerzit nebo skupiny novoměšťanů. Od 16. století pak matriky snoubenců a jejich svědků, které Tridentský koncil přikázal vést katolickým farářům a kde bývaly i další záznamy vedené případně i samostatně (matriky narozených a úmrtí). Vedle toho byly později zřízeny ještě matriky vojenské, židovské a od 16. století pochopitelně i matriky protestantské.

Patent (mandát) – písemnost s obsahem pomíjivé platnosti, které bylo užíváno od pozdního středověku především ve správních záležitostech a která byla ověřována na rubu či pod textem přitíštěnou pečetí, jež ji v protikladu k listům uzavřeným neuzavírala. Mandáty mají často příjemce odlišného od toho, v jehož prospěch znějí.

Rejstřík – vedle běžného významu znamená abecedně dle jmen či věcí uspořádanou evidenční pomůcku určité kanceláře.

Reskript – rozhodnutí či příkaz panovníkův stylizovaný v subjektivní formě a jím vlastnoručně podepisovaný

Urbář (salbuch) – zpravidla v knižní formě sestavený systematický soupis důchodů nebo platů odváděných z venkovského hospodářství vrchnosti. Dělí se podle zevrubnosti i způsobu vedení.

4.1. ARCHIVNÍ POMŮCKY

Pro badatele slouží tzv. archivní pomůcky, které mu umožní se lépe zorientovat v obsahu celého archivu a správně si vybrat vhodný fond ke studiu. Archivní pomůcky mohou být různé a každá má svoji speciální podobu a obsahovou strukturu.²²

Archivní pomůcka se vytváří při archivním zpracování a slouží pro evidenci a orientaci o obsahu a časovém rozsahu archivního souboru nebo jeho částí. Vytváří se a zpřístupňuje se badatelům v listinné i v digitální podobě. Archiv nebo kulturně vědecké instituce, která popisované archiválie vede v základní, druhotné nebo ústřední evidenci Národního archivního dědictví, vždy uchovává příslušnou archivní pomůcku v listinné podobě.

Pro badatele je velmi důležitým údajem informace o tom, zda jsou archiválie zpracovány či nikoliv. U jednotlivých archivních fondů a sbírek se proto vyžaduje metráž v podobě nezpracovaného, zpracovaného, a tedy inventarizovaného. Zpracované archiválie jsou opatřené alespoň prozatímním inventárním seznamem a již inventarizované archiválie jsou vybaveny dílčím inventářem, inventářem, sdruženým a skupinovým inventářem, katalogem, rejstříkem, tematickým katalogem, soupisem dokumentů a tematickým rejstříkem.

Archivní pomůcky jsou:

Základní: prozatímní inventární seznam, dílčí inventář, inventář, sdružený a skupinový inventář a katalog

Speciální: rejstřík, tematický katalog, soupis dokumentů a tematický rejstřík

Referenční: soupis fondů, popis fondu, průvodce a edice

Prozatímní inventární seznam – základní seznam všech inventárních jednotek archivního souboru nebo jeho částí v pořadí vycházejícím z původního uspořádání inventarizovaných písemností nebo v pořadí vytvořeném na základě jiných vnitřních vazeb mezi inventárními jednotkami uvnitř archivního souboru s uvedením evidenčních jednotek, pořízený pro evidenci archivního materiálu a k orientaci v jeho obsahu. Má titulní list a tiráž.

Dílčí inventář – archivní pomůcka k části archivního souboru, která má stejné náležitosti jako inventář. Pořizuje se k uspořádané uzavřené části archivního souboru. Inventární čísla jednotlivých dílčích inventářů na sebe musejí navazovat.

²² Viz <http://www.mvcr.cz/clanek/archivni-pomucky.aspx>, přístup dne 10. 4. 2014.

Inventář – základní seznam všech inventárních jednotek uzavřeného archivního souboru v pořadí vycházejícím z původního uspořádání inventarizovaných písemností nebo v pořadí vytvořeném na základě jiných vnitřních vazeb mezi inventárními jednotkami uvnitř archivního souboru s uvedením evidenčních jednotek. Pořizuje se pro evidenci archiválií a jejich uložení a k orientaci o obsahu, časovém rozmezí a množství archiválií. Obsahuje titulní list, úvod se seznamem použitých pramenů a literatury, inventární seznam, rejstříky (pokud jsou účelné) a tiráž. Součástí je i obsah a přílohy k úvodu (registraturní plány, schéma archivní struktury fondu nebo sbírky, konkordanční tabulky starých a nových signatur, seznamy používaných zkratk, převody starších a cizojazyčných místních názvů na současné tvary atd.). Inventář – k jednomu původci, podrobné informace o archiválii + údaje pro nalezení, má odborný úvod a přesný popis

Sdružený a skupinový inventář – dříve vyhotovovaná archivní pomůcka k více archivním souborům, jejichž původci měli totožné, příbuzné či podobné kompetence působení nebo společné místo činnosti. Obsahuje společný titulní list, společný úvod, případně dílčí úvody k jednotlivým inventárním seznamům, inventární seznamy fondů, případně rejstříky a společnou tiráž. Tento typ pomůcek se nadále nebude vyhotovovat.

Katalog – archivní pomůcka k archivnímu souboru či jeho částem, poskytující informace o obsahu a formě archiválií. Má titulní list, obsah, úvod, seznam použité literatury, katalogové záznamy, rejstříky a tiráž rozšířenou o počet katalogových záznamů. Katalog – podrobnější informace, jednotlivé položky rozepsány podrobně, všechny archiválie z různých fondů

Rejstřík – abecedně uspořádaný jmenný (osobní, geografický nebo názvový) a věcný ukazatel, sloužící k podrobné orientaci po obsahu archivního souboru nebo jeho částí. Musí mít titulní list, úvod, obsah, seznam použité literatury, rejstříkové záznamy a tiráž. Jako samostatná archivní pomůcka je odlišný od rejstříků k archivním pomůckám nebo jejich částem. Archivní rejstřík – vychází z před daného schématu Rejstřík abecední – podle jmen nebo signatury (pro jednotlivý fond)

Tematický katalog – soupis jednotlivých archiválií, tvořený katalogizačními záznamy k vymezenému tématu z jednoho nebo více archivních souborů s přesnými údaji o jejich uložení. Tematický katalog má všechny náležitosti katalogu. Tematický katalog – z více fondů a více archivů rozepsané položky

Soupis dokumentů – soupis jednotlivých archiválií, tvořený obsahovými záznamy k vymezenému tématu z jednoho nebo více archivních souborů s přesnými údaji o jejich uložení.

Tematický rejstřík – abecedně uspořádaný jmenný (osobní, geografický nebo názvový) a věcný ukazatel, vypracovaný k vymezenému tématu z jednoho nebo více archivních souborů s údaji o jejich uložení. Tematický rejstřík má všechny náležitosti rejstříku.

Soupis fondů (sbírek) – soupis archivních souborů z jednoho nebo více archivů s údaji o jejich uložení.

Popis fondu (sbírky) – písemná informace o obsahu, původci, časovém a kvantitativním rozsahu, stavu dochování, zpracování a možnostech využití archivního souboru.

Průvodce – soubor popisů fondů (sbírek) archivu (případně jeho oddělení). Obsahuje úvod se stručnou charakteristikou oblasti, v níž archiv působí, informaci o vývoji a organizaci archivu, popisy archivních souborů, informace o knihovně a pomocný aparát (seznam zkratk, osobní, zeměpisný a věcný rejstřík, soupis použité literatury), případně obrazovou přílohu.

Edice – textová či obrazová reprodukce dokumentu podle stanovených pravidel. Za archivní pomůcku je považována pouze v případě, že jsou v ní publikovány výhradně archiválie uložené v archivu, který ji pořídil. Edice – nejvyšší stupeň archivní pomůcky, doslovný přepis. Může do jisté míry nahrazovat pramen. Pak je citován jako literatura.

Elektronické zdroje archivních dokumentů přístupné na internetu – výběr

Základní orientace v archivních fondech České republiky: <http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/default.aspx>

Matriky náboženských společenství: <http://actapublica.eu/>

Acta Publica slouží jako platforma, která překračuje hranice jednotlivých zemí i jednotlivé archivy, a to k zveřejnění matrik z Rakouska a České republiky. Projekt chce přispět k intenzivní přeshraniční spolupráci mezi archivy obou zemí a také k vytvoření základny pro moderní přístup k historickým pramenům tohoto prostoru. Finanční bázi pro Acta Publica poskytly obě zúčastněné instituce a program Evropské unie „European Territorial Cooperation – Austria-Czech Republic 2007–2013“.

Stabilní katastr – Indikační skici: <http://www.mza.cz/indikacniskici/>

Listiny Střední Evropy: <http://www.monasterium.net/>

Veduty v českých a moravských archivech vzniklé do roku 1850: <http://veduty.bach.cz/veduty/>

Kroniky v Zemském archivu v Opavě: <http://vademecum.archives.cz/vademecum/searchlink?fcAr=217000010-0&fcAr=217000010-1&fcDb=10041>

Evropská digitální knihovna rukopisů: <http://www.manuscriptorium.com/index.php?q=cs>

Archiv v Zámrsku: naskenované dokumenty ve formátu PDF: viz <http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/archivni-pomucky-v-pdf/archivni-pomucky-v-pdf-razeno-tematicky/>
Obsahuje položky: Církevní instituce, Četnictvo, Justice, Německá (protektorátní) správa, Podnikové fondy, Politické strany, Revoluční odborové hnutí, Rodinné archivy, Sbírky, Státní správa období 1948–1990, Státní statky, Věda a výzkum, Velkostatky.

Virtuální mapová knihovna (Virtual Map Library) : <http://www.chartae-antiquae.cz/?-name=&view=49.99714673955337,14.353637695312498,8&year=1200,2000&scale=100,1000000>

SBÍRKA MATRIK VÝCHODOČESKÉHO KRAJE: <https://familysearch.org/search/image/index#uri=https://familysearch.org/records/collection/1804263/waypoints>

4.2. BADATEL V ARCHIVU

Každý badatel v archivu musí respektovat badatelský řád a vyplnit tzv. badatelský list, na jeho základě mu mohou archiváři listiny vyhledat a předložit. Archivy neposkytují k nahlížení dokumenty, které jsou ještě nezpracovány nebo které obsahují citlivé osobní údaje případně jsou mladší než 50 let. O námitkách žadatele, jemuž bylo odepřeno nahlížení do archiválií, rozhodne na základě jeho podání, příslušný správní úřad na úseku archivnictví a spisové služby. Před zahájením studia v badatelně archivu je třeba vyplnit badatelský list a prokázat pracovníkovi pověřenému dozorem v badatelně svou totožnost občanským průkazem, cestovním pasem, nebo jiným osobním dokladem.

Dosud jsou archiválie předkládány k nahlížení bez poplatků, správní úkony jsou zpoplatňovány podle zákona o správních poplatcích. Služby poskytované veřejnými archivy (xerokopie, fotografování vlastním fotoaparátem, scenování, vypracování ověřené kopie, vypracování rešerše apod.) jsou účtovány podle Ceníku služeb, který je přílohou č. 4 k vyhlášce č. 645/2004 Sb.

Vzor

Vzorový badatelský list – dle vyhlášky č. 645/2004 Sb.

Název archivu

Rok, čj.

Poř. č.

BADATELSKÝ LIST

Jméno, popřípadě jména a příjmení rodné příjmení

Den, měsíc, rok a místo narození (nepovinné)

Místo trvalého pobytu telefon

(nepovinné)

Adresa pro doručení telefon

(nepovinné)

Státní občanství

Občanský průkaz, cestovní pas (jiný osobní doklad) č.

Přesné označení tématu studia s časovým vymezením:

.....

.....

Účel nahlížení:*)

Úřední (služební)

soukromý

Zaměření nahlížení:

- vědecké (studie, monografie, studentská, diplomová či disertační práce apod.)
- vědecké edice dokumentů
- genealogické účely
- soukromé zájmové vzdělávání
- publicistické účely
- výstavní účely
- pro potřeby úřadů
- kronikářské

*) *Hodící se označte křížkem v poli čtverce.*

V případě úředního (služebního) účelu nahlížení:

Název a sídlo právnické osoby, pro kterou badatel téma zpracovává

.....

Prohlašuji, že jsem si v souladu s příslušnou právní úpravou plně vědom své osobní odpovědnosti za nakládání s informacemi, jež jsem získal nahlížením do archiválií.

Prohlašuji, že jsem se seznámil s ustanoveními badatelského řádu a beru na vědomí, že při porušení základních povinností mi může být další nahlížení do archiválií odepřeno, případně udělení souhlas odvolán.

V dne Čitelný podpis

Údaje přezkoumal dne

Podpis odpovědného zaměstnance pověřeného dozorem v badatelně:

Nahlížení povoleno dne

Vzor

Žádost o souhlas s použitím vlastního reprodukčního zařízení dle vyhlášky č. 645/200 Sb.

Jméno a příjmení:

Fond, sbírka, karton, signatura, inventární číslo, folio:

Předpokládaný počet snímků:

Žádám o použití vlastního reprodukčního zařízení (druh:))

Prohlašuji, že mnou pořízené reprodukce s pomocí vlastního reprodukčního zařízení budu využívat pouze pro svou vlastní studijní potřebu a nebudu je publikovat. Současně prohlašuji, že v případě zájmu o publikování mnou pořízených reprodukcí jsem povinen archivu zaplatit reprodukční poplatek podle Ceníku služeb poskytovaných archi-

vem, popř. požádat archiv o jeho prominutí. Současně jsem si vědom nezbytnosti vyrovnání případných autorských práv a práv souvisejících.

Datum:

Podpis badatele:

Schválil:

Kontrolní otázky:

Co je archiválie?

Jaká kritéria je možné použít při dělení archiválií?

Co je skartace?

Jaké pomůcky může badatel využít v archivu?

Úkol pro posluchače:

V domácím studiu se seznámí s formou písma zvaného kurent a na následující hodině přečte učitelem zadaný text.

5. PAMÁTKOVÁ PÉČE

Památková péče má ochránit kulturní dědictví a zachránit ho pro další generace. U nás památková péče vzniká v 19. století – konzervátoři, muzejníci, archeologové. Zákon č. 20/1987 Sb. Určuje, na které věci se vztahuje, kdo se o tyto věci má starat (památková péče, archivy), stanovuje kritéria výběru věcí a postup pro zařazení do seznamů kulturních památek. Dále vymezuje jejich kategorizaci na památky movité a nemovité, jednotlivosti nebo soubory. Stanoví, kdo smí podávat návrhy na vyhlášení Kulturních památek. Dále zákon ošetřuje archeologický výzkum – kdo jej smí provádět.

Památky jsou vyhlášovány zákonem a evidovány na Ústředním seznamu kulturních památek České republiky, který vede ústřední pracoviště Národního památkového ústavu.

Principem památkové péče je preventivní péče, tedy průběžná údržba památek. Dále je realizována rekonstrukční činnost, renovace. Součástí preventivní péče je vypracování dobrého územního plánu, který přízná místo pro památkové objekty. Dále se provádí průzkum, dokumentace a objektivní posuzování hodnot památky jakožto podklad pro kvalitní a osvědčené rozhodování o způsobu péče o památku a prezentaci. Při obnově památky je dbáno na to, aby výsledek vedl k uchování jejich hodnot a živých funkcí, jakožto záruk její trvalé existence. Památková péče se snaží o poznání starých technologií, kterými byly památky stavěny a zdobeny, o historické postupy a tradiční materiály. Technologie jsou následně využívány při obnovách památek. Památková péče chrání nejen objekty, ale také krajinu, prostředí a urbanistický či krajinný kontext. V urbanistickém pojetí jde o ochranu historického půdorysu města nebo vesnice, stanovení poměru zastavěných ploch a volných ploch včetně zeleně a určení historické skladby dominant místa.

Památky jsou:

movité a nemovité

jednotlivina nebo soubor

Národní kulturní památka – věc významem dokladu historie státu často s mezinárodním významem, významné zhotovením nebo materiálem. Vyhláší se zákonem a seznam NKP je uložen na ministerstvu kultury. Ochranu a péči zajišťuje ministerstvo kultury nebo pověřená instituce.

Kulturní památka – seznam veden na ministerstvu kultury a odboru památkové péče, vyhláší se zákonem s přesnou specifikací, jedná se o památky s regionální působností a přesahem mimo region

Památková zóna

Památková rezervace

Krajinná památková zóna

Památkové ochranné pásmo

Národní parky

Chráněné krajinné oblasti

Přírodní parky

Stavebně historický průzkum

Má za úkol zjistit stav objektu na místě za použití destruktivních a nedestruktivních metod – co je pod omítkou, průzkum podlah, stropů apod., fotografická dokumentace aj. Stavebně historický průzkum dle metodiky NPU obsahuje tyto části:

- Dějiny objektu – historická rešerše
- Prameny, ikonografii, edici pramenů, literaturu, archivní prameny, plány
- Rozbor objektu – urbanistické vztahy, dispozice objektu, konstrukční systémy, architektonická kompozice, určení a popis všech nedestruktivně zjistitelných historických konstrukcí, určení užitých materiálů
- Stavební historie – hodnocení objektu, uměleckohistorické a kulturně historické hodnocení, hodnotné detaily a jejich soubory
- Fotodokumentace současného stavu
- Závady a náměty na obnovu

5.1. FORMY PAMÁTKOVÉ OCHRANY SÍDEL

Památkově chráněná sídla

Historie památkové ochrany nejcennějších historických jader českých měst leží v roce 1950. Tehdy vláda rozhodla o programu obnovy vybraných památek a poprvé definovaných **městských památkových rezervací**. Od té doby se ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody zpracovávala kategorizace historických měst na památkové rezervace a městské památkové zóny. Kategorie **památkové zóny** byla zakotvena až v zákoně č. 20/1987 Sb. Od sedmdesátých let se připravoval výběr památkově hodnotných vesnic. Až v roce 1995 byly vyhlášeny první **vesnické památkové rezervace** a **vesnické památkové zóny**. Památková péče vyhláší také ochranná pásma rezervací a zón, ochranná pásma souborů památek či historických jader, která jako celek chráněna nejsou. Dále jsou vyhlášovány krajinné památkové zóny.

Památková rezervace

Památková rezervace je území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, případně archeologických nálezů. Podle typu sídla se rozlišují – městské památkové rezervace, vesnické památkové rezervace, technické památkové rezervace, archeologické památkové rezervace. Tyto kategorie ochrany památkově hodnotného sídla jsou používány kontinuálně od padesátých let 20. století. Představuje nejvyšší kategorii ochrany. Jedná se o území homogenní, kde jsou zachovány takřka všechny stavby. Vyžaduje přísnou ochranu. Stavby mají zachovány původní objem, tvar střechy a původní průčelí včetně architektonických detailů, oken, dveří apod. Většinou mají zachovány i vnitřní dispozice a prvky interiéru.

Památková zóna

Jedná se o území s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo krajinný celek. Vykazují významné kulturní hodnoty. Mělo by se jednat o takové území, které má zachovanou půdorysnou a hmotovou strukturu, ale menší podíl architektonicky intaktně dochovaných staveb. Z hlediska památkové ochrany se území dělí na několik částí, z hlediska památkového pohledu se diferencuje. U většiny objektů lze uvažovat o památkové rehabilitaci, zejména průčelí.

Krajinná památková zóna

Jedná se o výsek krajiny, jejíž podoba je z velké části formována historickou činností člověka. Může to být krajina záměrně esteticky komponovaná (barokní krajinné kom-

pozice s alejemi), krajina jako doklad sídelních aktivit – typické sídelní formy, krajina ovlivněná nebo přetvořená těžbou nerostných surovin. Obvykle krajinná památková zóna na svém území zahrnuje několik sídelních útvarů (obvykle vesnic), které mohou být samy o sobě památkově hodnotné celky.

Památkové ochranné pásmo

Toto pásmo navazuje na území památkové rezervace nebo zóny, v rozsahu potřebném pro splnění svého účelu. V případě Památkového ochranného pásma jsou sedována jiná hlediska než u rezervací nebo zón. Je zde jiný předmět ochrany, ochranný režim je mírnější a reguluje rozsah určitých činností v okolí kulturní památky či rezervace, zóny. Zejména se ovlivňuje nová výstavba, aby hmotově a měřítkově nenarušila chráněné území, zabezpečují se dominanty a významné průhledy (volné průhledy, průhledy zvenčí).

Památkový rozbor území

Urbanistická struktura sídla

Jedním ze základních úkolů památkové péče je ochrana urbanistické struktury sídla. Zjednodušeně řečeno se jedná o ochranu prostorového členění města či vesnice. Mezi urbanistickou strukturu sídla je řazeno:

- půdorysná struktura sídla
- parcelace
- půdorysná skladba zástavby
- hmotová skladba zástavby
- dominanty
- kompoziční vztahy prostorů

Pro chráněná sídla jsou od devadesátých let zpracovávány Plány zásad památkové ochrany. Jedná se o komplexně pojaté materiály, které mají mít maximální množství údajů jednak mapových, textových a fotografických. Tento materiál slučuje průzkum existujících hodnot sídla a určení konkrétních postupů vedoucích k jejich uchování a vyloučení nebo eliminování negativních prvků. Má to být pomůcka usnadňující rozhodování o asanacích či nových stavbách, zeleni a drobné architektuře.

Cíle památkového rozboru území (Kuča – Kučová, 2000, s. 52):

- 1/ vyznačení stupně památkové hodnoty jednotlivých staveb na řešeném území a požadavky na jejich konzervaci, rehabilitaci apod.
- 2/ přehledně zdokumentovat rušivé jevy v území
- 3/ porovnat současný stav půdorysné struktury sídla se starší mapovou dokumentací

a vyjádřit možnost rehabilitace urbanistické struktury zakreslením zaniklých historických objektů, vodních ploch, alejí, navazujících komunikací směřujících do krajiny apod.

- 4/ vytvořit aktuální kvalitní výchozí podklady pro výkon památkového dohledu nad sídlem a obecně i pro jeho urbanistické i architektonické dotváření a vývoj
- 5/ získat mapové zachycení reálného stavu území z hlediska památkové péče, které bude průběžně aktualizováno a doplňováno (s tím, že budou zajištěny exempláře k periodické trvalé archivaci, vždy s datem aktuálnosti údajů).

Základem zpracování Památkového rozboru území je terénní výzkum, výzkum archivních památek, historická ikonografie, stavebně historické průzkumy a starší mapy chráněných sídel. Památkový rozbor území se skládá z textové části, výkresové části (mapa popisných a parcelních čísel, mapa kulturních památek, mapa památkového památkového hodnocení území, mapa památkového hodnocení interiéru, další mapy) a katalogu objektů.

5.2. LIDOVÁ ARCHITEKTURA V PERSPEKTIVĚ PAMÁTKOVÉ PÉČE

Národní památkový ústav je místem, kde odborně působí etnografové, historici, architekti, inženýři a další zástupci profesí podílejících se na záchraně, výzkumu a ochraně památek stavební kultury. Jedná se také o oblast lidového stavitelství v širším kontextu – exteriér, interiér obydlí, hospodářské provozy, vesnické sídlo a jeho funkce, kulturní krajina, výtvarné projevy – plastiky, malby. Prioritou památkářů je záchrana památek lidového stavitelství v jejich původním prostředí, se zachováním alespoň části složitých vztahů, které se v průběhu staletí v historických vesnických sídlech zformovaly a jež společně vytvářejí jejich nenapodobitelnou atmosféru (Genius loci). Jde tedy o autenticitu staveb samých i konkrétního místa, lokality.²³

Etnografové jsou pověřováni o památky tradičního lidového stavitelství. Jedná se o soustavnou práci v terénu (výzkum, dokumentace fotografická i kresebná), evidenci a srovnávací studium. Pro každou památku jsou následně zpracovávány a vedeny evidenční listy, kde jsou výsledky dokumentace i průzkumu a výzkumu zaznamenávány.

První kroky v na poli výzkumu lidové architektury na našem území učinili badatelé pod Výzvou Umělecké besedy z roku 1880. Tehdejší výtvarný odbor vypracoval znění Výzvy z podnětu prof. Soběslava Pinkase, prof. Jana Kouly a arch. Antonína Wiehla. Výzkum architektury se postupně stával cílenou dokumentací a studiem lidové architektury. První odborné články pochází z pera Jana Kouly, Aloise Jiráska a Jana Prouška. Studium lidové architektury bylo motivováno také politickými vlivy. Hledaly se důkazy o existenci vlastní národní kultury, neboť lidová kultura byla považována za hlavní důkaz existence národa. Výsledky vědeckých i politických snah vedly k vybudování České chalupy na Všeobecné zemské jubilejní výstavě v Praze v roce 1891 a výstavní vesnice na Národopisné výstavě československé v Praze roku 1895. Na přelomu 19. a 20. století dochází k útlumu badatelského úsilí.

Po čase navázal výzkum lidové architektury na předchůdce. Postupně se prohlubuje metodika terénního výzkumu a dokumentace lidových staveb (zejména zásluhou doc. Drahomíry Stránské). První souborná práce o lidovém stavitelství v Českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi byla kapitola sepsaná Karlem Chotkem pro Československou vlastivědu z roku 1936. V roce 1942 byl proveden výzkum lidové architektury žáky profesora Jana Kouly a prof. J. Sokola. Bylo zaměřeno 282 objektů na 1420 listech. Po druhé světové válce uskutečnil podobný výzkum na Moravě prof. Antonín Kurial se svými žáky. Formou katalogů byly

²³ Viz Bureš, Pavel: Národopis a památková péče. Národopisný věstník, 2009, č. 1, s. 221–222.

postupně vydány kresby pro okresy Zlín, Brno venkov, Brno-město, Blansko, Uherské Hradiště, Vyškov.

Vedle dokumentace se rozvíjel také základní výzkum architektury. Metody dějin umění aplikoval na studium lidového domu Václav Mencl, národopisnou metodologii založenou na terénním výzkumu vyznával Vilém Pražák, historicko-srovnávací metodu využíval Václav Frolec. Dále pokračoval Jiří Langer, A. Plessingerová, Lidie Petráňová. Stále se však naráželo na nejednotnou a rozkolísanou odbornou terminologii. Pokus o sjednocení terminologie představuje encyklopedie lidové architektury z pera Václava Frolce a Josefa Vařeky. Od sedmdesátých let 20. století se úspěšně prosazuje stavebně-historický průzkum jako metoda vedoucí k odhalení historického jádra objektu. Propagátorem této metody je arch. Jiří Škabrada. Etnokartografický výzkum propagovala již doc. Drahomíra Stránská. Nové metody přinesla lexikografická (L. a J. Petráňovi) a sémantická (Macek) metoda, zejména ve spojitosti se středověkým domem.²⁴

Dnešní památková péče v procesu záchrany památky lidového stavitelství může vyústit ve vznik muzeí v přírodě – skanzen. Mezi muzea v přírodě, která vznikla na původních místech, tedy budovy byly ponechány in situ a byly expozičně využity jako památky lidového stavitelství, patří například Soubor lidových staveb východní Hané v Rymicích (okr. Kroměříž, 1977), Soubor lidových staveb Vysočina a Hlinsko-Betlém (okr. Chrudim, 1972), Hanácké skansen – Soubor staveb lidové architektury v Příkazích (okr. Olomouc, 1990). Druhým typem muzeí v přírodě jsou muzea budovaná na zelené louce. Památky jsou na místo svázeny a opět vystavěny. Nebo jsou na místě budovány kopie staveb z nového materiálu, budované na základě podrobné etnografické a technické plánové dokumentace staveb v terénu. Budovy postrádají původní kontexty. Tato muzea jsou budována na základě vědeckého výzkumu jako názorná rekonstrukce života a hmotné i duchovní kultury venkovských obyvatel. Jednotlivé části expozic jsou koncipovány jako celky s ohledem na historické období, regionální přírodní typy, sociální a profesní skupiny. Příkladem těchto muzeí v přírodě je např. Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (okr. Vsetín, 1925), Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici (okr. Hodonín, 1981).

Vedle muzeí v přírodě jsou památky lidového stavitelství ponechávány jako solitéry ve svém původním prostředí. Bývají expozičně či kulturně využívány. Zřizují je nejčastěji muzea, obce, státní i soukromé organizace, spolky i jednotlivci. Např. Senná (okr. Vsetín), Komňa (okr. Uherské Hradiště), Senetářov (okr. Blansko), Topolná (okr. Hodonín), Velké Karlovice (okr. Vsetín) atd.

Úlohou muzeí v přírodě je nejen poskytovat návštěvníkům informace o lidovém sta-

24 Viz Vařeka, Josef: Osmdesát let základního a aplikovaného výzkumu lidové architektury v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: S. 13–19. Lidová kultura v kulturním vývoji České republiky (1918–1998). Sborník příspěvků. Ústav lidové kultury ve Strážnici. 1999. ISBN 80–86156–30–3.

vitelství způsobech života ale také poskytovat zájemcům (obcím, spolkům, soukromým vlastníkům) informace o metodách a technikách údržby a oprav tradičních stavebních konstrukcí. Muzea mohou vydávat praktické příručky zaměřené na tuto problematiku. Podrobně se tímto směrem orientuje Národní ústav lidové kultury ve Strážnici v úzké spolupráci s NPÚ, v zastoupení PhDr. Věrou Kovářů. Vydávají tematickou řadu Technologie lidového stavitelství v audiovizuální podobě s výkladovým textem. Vyšly díly věnované roubenému, hliněnému a kamennému stavitelství. Muzea pořádají tematické dny s ukázkami konkrétních stavebních postupů. Zájem veřejnosti svědčí o tom, že tento druh programů je velmi oblíben i potřebný. Názorně jsou prezentovány a zprostředkovány znalosti, schopnosti řemeslné i technické dovednosti předcházejících generací.

Úkol pro posluchače:

- 1/ Najít v seznamu památkově chráněných objektů příslušné stavby, plastiky apod. z vámi sledovaného území. Viz www.monumnet.npu.cz. Seznam nalezených objektů do příští hodiny doručit v elektronické formě přednášejícímu.
- 2/ Najít nejbližší muzeum v přírodě nebo památku lidového stavitelství přístupnou veřejnosti. Kdo památku provozuje? Jaké programy pro veřejnost nabízí? Jaké publikace nabízí? Navrhnout novou aktivitu pro návštěvníky nebo audiovizuální projekt, v nichž by mohlo muzeum představit stavební technologie či postupy oprav.

Kontrolní otázky:

Jaké je hlavní poslání památkové péče?

Kdo metodicky řídí památkovou péči?

Jaké zákony ovlivňují provádění památkové péče?

Jaký je rozdíl mezi národní kulturní památkou, kulturní památkou, památkovou rezervací, vesnickou památkovou zónou a krajinnou památkovou zónou?

6. NEZISKOVÝ SEKTOR

Pro pochopení postavení tzv. neziskového sektoru musíme nastínit celé prostředí národního hospodářství. V odborných učebnicích věnovaných ekonomice najdeme mnoho kritérií, pro naše potřeby však vyjdeme z členění, které zohledňuje princip financování (Rektořík a kol., 2001, s. 13–14.)

Národní hospodářství

1. ziskový (tržní) sektor
2. neziskový (netržní) sektor
 - 2a. veřejný sektor
 - 2b. soukromý sektor
 - 2c. sektor domácností

V ziskovém (tržním) sektoru jsou prostředky získávány z prodeje zboží, které sektor sám vytváří nebo distribuuje. Prodej se uskutečňuje za tržní ceny, která se vytváří na základě vztahu nabídky a poptávky. Tržní sektor je financován z prostředků, které subjekty pohybující se v tomto segmentu hospodářství vytváří. Cílem celého sektoru je podnikání za účelem dosažení zisku.

V neziskovém (netržním) sektoru jsou prostředky pro fungování subjektů získávány v přerozdělovacím procesu (z veřejných financí). Cílem neziskového sektoru není zisk ve finančním vyjádření, ale dosažení užitku, který má zpravidla podobu veřejné služby.

Neziskový veřejný sektor je financován z veřejných financí, je řízen a spravován veřejnou správou, rozhoduje se v ní veřejnou volbou a podléhá veřejné kontrole. Cílem tohoto sektoru je poskytování veřejné služby. Tento sektor zabezpečuje zejména výkon státní správy na úrovni státu, regionu, obce prostřednictvím tzv. organizačních složek státu a územních celků včetně některých příspěvkových organizací.

Neziskový soukromý sektor (též někdy označovaný jako sektor nevládních neziskových organizací nebo také jako tzv. třetí sektor) nemá za cíl zisk, ale přímý užitek. Je financován soukromými financemi (ale i příspěvky z veřejných financí) od fyzických i právnických osob, které za své soukromé peníze nedostávají finančně vyjádřený zisk. Neziskový soukromý sektor stojí mimo dosah veřejné správy. Veřejná správa však tvoří okolí tohoto sektoru. Posláním neziskových organizací je podílení se na veřejné politice v rámci občanské společnosti, což vychází ze základního práva občana demokratické společnosti – práva na svobodu sdružování.

Sektor domácností vstupuje na trh produktů a trh výrobních faktorů a zasahuje tak do koloběhu financí. Tento sektor má význam pro formování společnosti, což zpětně ovlivňuje kvalitu i chod neziskových organizací.

Znaky neziskové organizace

Dosud není nezisková organizace jednoznačně definována odbornou literaturou.

Proto většina definic vychází ze zákona č. 586/1992 Sb. O daních z příjmu. Za neziskovou organizaci se považuje taková, která je organizována jako právnická osoba, která nebyla zřízena za účelem podnikání.

Společnými znaky neziskových organizací jsou (Šimková, 2012, s. 10):

- jedná se o právnické osoby
- není založena za účelem podnikání
- není založena za účelem tvorby zisku
- uspokojuje konkrétní potřeby občanů a komunit
- mohou, ale nemusí být financovány z veřejných rozpočtů.

Soukromé neziskové organizace se vyznačují ještě společnými znaky:

- mají ze zákona povolenou svoji autonomii, tj. nejsou řízeny z vnějšího okolí
- členství v těchto organizacích je realizováno výhradně na principu dobrovolnosti
- vytváří neformální členské struktury, ale vždy v rámci legislativy, podle které byly založeny a podle které realizují svoji činnost.

Vize a mise neziskových organizací

Při zakládání neziskové společnosti je prvním krokem formulace představy = vize, která je předpokladem úspěšného uplatnění jejího poslání i vypracování strategického plánu. Vize definuje základní orientaci společnosti, to znamená, čím chce být, kam chce ve své činnosti směřovat, kam se chce dostat, pro koho je její činnost určena atd. Vize by měla hledět do budoucnosti, měla by být krátká, srozumitelná pro každého a může být společná pro více společností (v místě, ve státě atd.), například: Chceme pomáhat udržovat tradice v Brně Líšni.

Dalším krokem při zakládání neziskové společnosti je formulace její mise = poslání. Poslání vymezuje důvod existence ekonomického subjektu, má konkrétní charakter, je výstižná a formulovaná tak, aby společnost odlišovala od jiných podobně orientovaných společností. Tento je orientačním vodítkem při rozhodování o dlouhodobých cílech a strategiích organizace. V případě neziskových organizací je poslání definováno souborem potřeb, která daná společnost uspokojuje prostřednictvím užitečných hodnot produkovaných statků a služeb (Strecková – Malý a kol., 1998, s. 167).

Finanční zdroje neziskových organizací

Neziskové organizace pro své působení využívají dva toky financí. Jednak jsou to tzv. výnosy a dále zvláštní finanční zdroje.

Výnosy:

- z vlastní činnosti
- z doplňkové činnosti
- z prodeje či pronájmu
- z reklam
- z darů, dědictví, sponzoringu
- od pojišťoven a fondů
- z úroků svých vkladů a půjček
- ze sbírek, tombol, loterií
- ze zdrojů vzniklých organizací zákonnými daňovými úlevami
- z příspěvků z veřejných rozpočtů ve formě např. příspěvků, dotací

Zvláštní finanční zdroje (pro některé neziskové organizace):

- členské příspěvky (např. profesní komory, politické strany apod.)
- příspěvky věřících občanů (některé náboženské společnosti)
- výnosy z daní a poplatků stanovaných zákony (obce, kraje)
- vklady zakladatelů (nadace, nadační fondy)
- výnosy z obchodování s cennými papíry ve vlastnictví organizace na kapitálovém trhu
- úvěry

Hledání nových zdrojů prostředků pro fungování neziskových organizací se nazývá **fundraising**. Jedná se o různé metody a postupy, jak je možné získat finanční i jiné prostředky.

Hospodaření neziskových organizací

Každá organizace, ať zisková či nezisková, musí důsledně vést účetní evidenci výnosů a nákladů, aktiv a pasiv, toku finančních prostředků, zdanění příjmů, majetku a služeb. Z toho důvodu musí každá nezisková organizace:

- znát účetní a daňové předpisy
- být schopna připravit účetní doklady a vstupy do těchto dokladů, včetně oběhu účetních dokladů a přesného vymezení kompetencí pro jejich schvalování a evidenci
- zavést dokonalý systém zpracování kalkulací nákladů na jednotlivé činnosti za účelem tvorby cen a především pro zjišťování efektivnosti vynaložených nákladů (zejména hrazených z prostředků veřejných rozpočtů a podléhajících veřejné kontrole)

- vést účetnictví neziskových organizací na základě stejných principů jako účetnictví v ziskových organizacích. Stále však platí určité rozdíly, např. rozdílné zdanění neziskových organizací, daňové úlevy např. u daně z příjmu či daně z nemovitostí apod.

Kontrolní otázky:

Jaký je rozdíl mezi ziskovým a neziskovým sektorem?

Jaké jsou hlavní znaky neziskové organizace?

Jaké mohou být zdroje financování neziskové organizace?

7. ZISKOVÝ SEKTOR – VENKOVSKÁ TURISTIKA²⁵

Venkov se stává v posledních desetiletích žádanou turistickou destinací, místem trávení volného času. Postupně se tak vyvinul nový směr turistického ruchu, tzv. venkovská turistika. Pro etnografy se tak otvírá další pole působnosti, místo, kde mohou pomoci budovat vize, cíle i konkrétní programy firem. Statistická data uvádí, že venkovská turistika pokrývá přibližně 10 až 20 % veškerých turistických aktivit. Obvykle se tímto sektorem zabývají malé (rodinné) firmy. V našem prostředí je venkovská turistika snadnou činností. Není zde komplikovaný přístup do přírody, který by omezovali soukromí majitelé pozemků. Tuto výhodu si zdejší občané neuvědomují a berou ji jako samozřejmou, protože se s jinou právní úpravou stavu dosud nesetkali.

Venkovská turistika je spojena s venkovem, který je charakterizován jako místo, kde jsou ve zvýšené míře využívány půda a lesy. Venkov je v představách návštěvníků spojen s tradičními sociálními strukturami a hodnotami, jež v moderním městském prostředí absentují. Hledají zde pocit pospolitosti, pomalejší způsob života, existenci místní kultury atd. Tyto romantické představy však ne vždy odpovídají současné realitě. I venkovské společenství prochází vývojem a mění se.

Mezi formy venkovské turistiky patří agroturistika, zelená turistika a ekoturistika. Venkovská turistika je často uváděna jako příklad trvale udržitelné ekonomické aktivity na venkově. Ovšem dnes se objevuje změna v poptávce zákazníků, kdy se provozuje turistika spíše ve formě turistiky na venkově než tzv. venkovská turistika. Volnočasové aktivity nabízené návštěvníkům jsou spíše moderní a význam krajiny a přírody se zmenšuje.

Tradiční aktivity:

Projíždky
Procházky
Návštěvy historických památek
Pikniky
Pozorování přírody
Výlety
Návštěvy statků

Moderní aktivity:

Sjezdové lyžování
Jízda na horských kolech
Jízda terénními auty
Trénink přežití
Windsurfing
Vytrvalostní formy
Jízda na sněžném skútru

Venkovskou turistiku preferují různí zákazníci. Významnou skupinou jsou rodiny s dětmi ale stále více také senioři, kteří tvoří významnou skupinu v evropské populaci. Jsou v dobré fyzické kondici a většinou mají dobré finanční zázemí. Chtějí cestovat a poznávat.

²⁵ Kapitola zpracována za použití materiálů z knihy Venkovská turistika (příručka pro provozovatele objektů venkovské turistiky). Praha 2010. 138 s.

Zákazníci preferující venkovskou turistiku by se dali rozdělit do čtyř skupin:

- *chci všechno*

Zajímá se o všechny druhy volnočasových aktivit a všechny příležitosti, které nabízí venkovské prostředí. Obvykle cestuje ve skupinách, často tvořené mladými lidmi.

- *nezávislý cestovatel*

Hledá možnost cestování v klidné a čisté krajině. Cestuje často pěšky, jí venku, objevuje zajímavosti.

- *venkovský romantik*

Oceňuje kulturu, tradici a krajinu více než nabízené aktivity. Zajímá se o ochranu přírody a přirozené fungování venkovské společnosti.

- *příznivec outdoorových aktivit*

Preferuje outdoorové aktivity více než o jízdu na koni nebo cyklistiku.

Pro podnikatele ve venkovské turistice je nezbytná důkladná znalost požadavků cílové skupiny. Venkovští návštěvníci se dají rozdělit do několika cílových skupin klientů:

1. rodiny s dětmi
2. děti s pedagogickým dozorem
3. milovníci přírody
4. sportovně založení lidé
5. starší lidé
6. důchodci
7. tělesně postižení
8. absolventi kurzů
9. kluby a spolky.

Podnikatel v turistice, také v tzv. venkovské turistice, je podnikatel, který má ovládat alespoň základy managementu a green marketingu. O základních principech managementu a marketingu v další kapitole.

Úkoly pro posluchače:

Najděte ve vašem regionu příklad nabídky tzv. venkovské turistiky. Jaké zde vidíte klady a jaké rezervy? Navrhněte novou nabídku pro turisty, pro jednu konkrétní cílovou skupinu.

Kontrolní otázky:

Jaký je rozdíl mezi venkovskou turistikou a turistikou na venkově?

Jaké cílové skupiny využívají venkovskou turistiku?

8. MANAGEMENT A MARKETING V KOSTCE

Každý manažer, ředitel i podnikatel, např. podnikatel v kulturním sektoru či ve venkovské turistice, má ovládat základy managementu a marketingu. Dnešní společnost klade na manažery požadavek ovládnutí kreativního marketingového myšlení a znalosti nových marketingových směrů.

8.1. MANAGEMENT

Jedná se o soubor schopností a dovedností vedoucích k úspěšnému řízení podniku, projektu prostřednictvím vedení lidí. Management je také proces plánování, organizování a kontroly činností zaměřených na dosažení cílů a užití všech zdrojů organizace ke stanovení a dosažení jejich cílů. Prostředkem k výkonu manažerských funkcí je komunikace. Rozhodování je součástí každé řídicí funkce. Management rozhoduje o: předmětu podnikání – čím se budeme zabývat; cílech, kterých chceme dosáhnout; způsobu, jak k tomu cíli dospět.

Manažer

Je člověk odpovědný za dosahování cílů.

Má vymezeny kompetence: úkoly, pravomocí, odpovědností.

Manažerské předpoklady a dovednosti:

Výkonnost = schopnost dělat věci správně.

Efektivnost = schopnost dělat věci efektivně.

Skupiny manažerů:

Vrcholový management

Střední management

Nejnižší management

Manažerské funkce:

Plánování

Organizování

Personalistika

Vedení a motivace lidí

Kontrolování

Styl řízení lidí:

Autokratický – veškeré rozhodování je v rukou vedoucího.

Demokratický – vedoucí deleguje část svých pravomocí na podřízené. Předpokládá se spoluúčast na rozhodování.

Liberální – většina pravomocí je delegována na podřízené, účast na rozhodování je potřebná u všech.

Řízení podniku

VIZE

Vize je jasnou představou společnosti o budoucím stavu organizace. Je potřeba s ní seznámit všechny pracovníky společnosti a společně ji sdílet.

CÍLE

Pro splnění vize společnosti je potřeba rozpracovat obecné (strategické, dlouhodobé) a konkrétní (krátkodobé, formou úkolů) cíle. Vždy je vypracován i systém vazeb – kdo je bude plnit, kdo za to bude zodpovědný, kdo bude kontrolovat atd.

SWOT analýza

Hledá maximální využití příležitostí vnějšího prostředí a vyzdvižení těch silných stránek, které mají pro organizaci zásadní význam. Pozornost mají i slabiny, které je třeba eliminovat, případně je chápat jako výzvu a podnět k řešení. Výstupy ze SWOT analýzy jsou důležité pro formulaci vize a výběr strategie organizace. Viz tabulka na následující straně.

STRATEGICKÉ PLÁNOVÁNÍ – týká se všech činností celého podniku

marketingové plánování

- Vychází ze sběru informací – činnost stále trvající, probíhající
- Systematický proces
- Činnost zaměřená na budoucnost
- Stále probíhající proces
- Koordinační proces – zainteresování veškerého oddělení (ti, co s tím mají co dočinení)
- Shromažďování výhod – lepší stanovení úkolů, cílů, určení zodpovědnosti
- Výsledkem je písemný dokument – strategický plán

	Interní faktory	
	Externí faktory	Silné stránky S • Kapitálová síla • Finanční zdroje • Vysoký tržní podíl • Moderní technologie • Vysoká kvalifikace pracovníků • Kvalitní management
Příležitosti trhu O • Růst trhu, růst poptávky • Možnosti diferenciaci • Exportní možnosti • Možnosti integrace • Chyby konkurence • Politická situace	Přístup SO • Ofenzivní podnikatelský přístup z pozice síly • Využívá silné stránky ke zhodnocení příležitostí • Snaha o vedoucí či útočnou pozici	Přístup WO • Snaha o využití příležitostí z okolí • Pomalé posilování pozic • Snaha o nalezení spolehlivého spojence • Různé formy integrace
Nebezpečí trhu T • Silná konkurence • Vstup zahraniční konkurence • Malá možnost diferenciaci • Riziko nestability trhu • Nepříznivá daňová situace	Přístup ST • Využití silných stránek k blokování nebezpečí • Oslabení konkurence • Diverzifikace výrobního sortimentu • Distribuční spojení	Přístup WT • Obranné strategie • Spojení se silnou firmou i za cenu úpravy programu • Snaha o přežití či opuštění trhu

Tabulka převzata z knihy: Šimková, Eva: *Management a marketing v praxi neziskových organizací*. Hradec Králové 2012.

Typy plánování

Časové hledisko

- krátkodobé 1–2 roky – vychází z dlouhodobého, řeší operativní problémy daného období
- střednědobé 3–5 let
- dlouhodobé 5–10 let – investiční náklady, rozbor, vývoj nových výrobků

Podle stylu plánování

- plánování shora dolů – vedení podniku stanoví cíle i plány
- plánování zdola nahoru – nižší úrovně formulují své vlastní cíle a překládají uvedení ke schválení
- plánování smíšené – vrcholové vedení stanoví plány a cíle – střední management

Podle typu rozhodování

- Strategické plánování
- Operativní plánování – to, co slouží k naplnění velkých strategických plánů

Plány pro jednotlivé výrobky – zodpovědný plán jednotlivého výrobků

Plány jednotlivých podniků – plán celého oboru (trhu)

Podle úrovně

- Plánování produktu
- Plánování v rámci podniku
- Plánování v rámci oboru

Funkce plánu

- Prostředek delegování pravomoci – plán může sloužit jako pomůcka pravomocí – kdo za co zodpovídá – finanční rozpočet, prostředky, ...
- Prostředek koordinace – marketingová komunikace – pokud ji zajišťuje jedna agentura, aby jednotlivé nástroje marketingové komunikace byly plánovány jednotně
- Prostředek rozdělování

Vedení výzkumu

více modelů řízení projektu či nějaké činnosti, např. SWOT analýza, Brainstorming, řízení podle cílů MBO (Management by objects), SMART – specifikace cílů instituce vůči dalším 16 otázkám, metoda efektivní porady, time management a jiné.

Vedení výzkumu – projektový management:

zjistit: co je cílem,
 co je všechno už vyzkoumáno, co se nyní děje
 jaké metody
 jaké finanční prostředky
 personál
 prostor, zdroje
 cíle projektu
 způsob řízení
 termíny zahájení a ukončení
 plánování projektu

Kontrolní otázky:

Co je management?

Jaké jsou styly řízení?

Jaké jsou typy plánování?

Co mají obsahovat vize podniku a cíle podniku?

Co je SWOT analýza?

8.2. MARKETING

Marketing je podnikatelský přístup, který dává do souladu zájmy jednotlivých aktérů tržního vztahu. Pro venkovskou turistiku jde o aplikovaný marketing tzv. green marketing, neboli zelený či ekologický marketing.

Marketing má:

- zjistit, co si zákazníci přejí
- přizpůsobit nabízené služby a produkty těmto představám
- respektovat, že zákazníci očekávají za své peníze kvalitní služby
- využívat všechny dostupné informace a shromažďovat další informace k poznání našich zákazníků a jejich potřeb
- provádět segmentaci trhu, tzv. zaměřit se na takové zákazníky, kterým můžeme jejich potřeby uspokojit
- uvědomit si, že nabídka služeb a výrobků zastarává, tj. prochází životním cyklem, a proto je nutné provádět jejich inovaci
- vhodně kombinovat marketingové nástroje – tzv. marketingový mix, tak aby si zákazník nabízenou službu nebo výrobek koupil

Marketingový mix

Jedná se o soubor nástrojů, jejichž kombinace má vést k tomu, aby bylo dosaženo žádané rekce na cílovém trhu. Soubor nástrojů je označován jako čtyři P z anglických slov Product (výrobek, služba), Price (cena), Place (místo, distribuce) a Promotion (propagace, komunikace). Kombinace marketingových nástrojů má pomoci: vyrobit správný výrobek či službu, nabídnout je správným kupujícím, nabízet vše v pravý čas a na správném místě, nabízet produkty za správnou cenu odpovídající platebním možnostem kupujících a zajišťující přiměřený zisk podnikateli. Mezi položky marketingového mixu patří:

Produkt – výrobek či služba, sortiment, kvalita, obal, image výrobce, značka, záruka, služby

Cena – hodnota vyjádřená v penězích, za kterou se produkt prodává. Patří sem i slevy, termíny, podmínky placení, náhrady, úvěry

Místo – kde a jak se bude produkt prodávat, distribuční cesty, dostupnost distribuční sítě, prodejní sortiment, zásobování, doprava

Propagace – jak se zákazník o produktu dozví = přímý prodej, public relation, reklama, podpora prodeje

8P marketingového mixu u tzv. green-marketingu

Základní marketingové nástroje u venkovské turistiky nestačí, proto jsou rozšířeny o další body na tzv. 8P.

People (lidé) – podnikání lidí (zaměstnance) pro lidi (zákazníky)

Packing (sestavování komplexních balíků služeb) – sestavování nabídky služeb pro různé zákazníky

Programming (programová specifikace package) – tvoření balíků služeb pro zvýšení atraktivity nabídky

Partnership (spolupráce, kooperace) – vzájemná spolupráce mezi doplňujícími se organizacemi podnikajícími v cestovním ruchu (spolupráce s muzei, skanzeny apod.)

Marketingové zásady

Zjištění konkurenční výhody – může jít např. o design, nižší cenu, doprovodné služby apod.

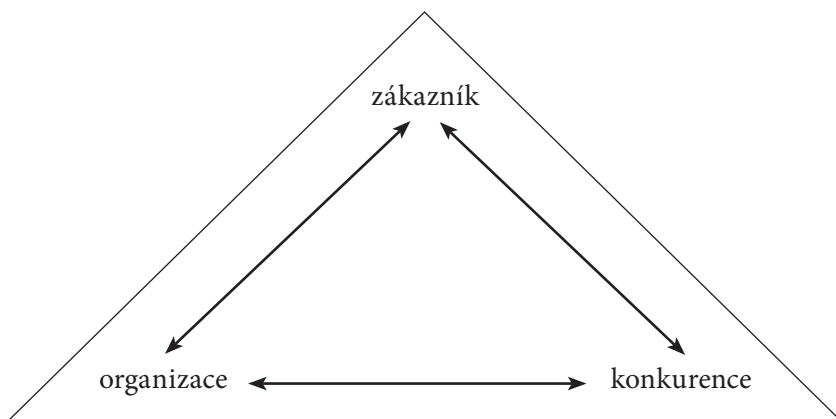
Aktivní využívání tržních příležitostí – vyžaduje aktivní přístup firmy

Zaměření se na jednotlivé tržní segmenty – raději služby či produkty pro menší skupinu zákazníků než trochu pro všechny

Koncentrované použití sil – má vést ke zlepšení výkonnosti organizace a zlepšení tržních pozic.

Marketingový trojúhelník

Marketingově orientovaná organizace posuzuje chování zákazníků a konkurence, aby hledala faktory vedoucí k úspěchu.

Marketing služeb

Předmětem obchodu není výrobek ale služba. Je zde větší kontakt poskytovatele (prodejce) a zákazníka (klienta). Organizace se musí zajímat o to, co chce zákazník a jeho přáním vycházet vstříc. Vzhledem k silné konkurenci je potřeba využívat podporu prodeje zvyšováním poptávky.

Marketingový mix u služeb

Produkt – výrobek či služba, sortiment, kvalita, obal, image výrobce, značka, záruka, služby

Cena – hodnota vyjádřená v penězích, za kterou se produkt prodává. Patří sem i slevy, termíny, podmínky placení, náhrady, úvěry

Místo – kde a jak se bude produkt prodávat, distribuční cesty, dostupnost distribuční sítě, prodejní sortiment, zásobování, doprava

Propagace – jak se zákazník o produktu dozví = přímý prodej, public relation, reklama, podpora prodeje

Lidé – důležitý je výběr správných lidí, komunikativních, vstřícných, schopných řešit krizové situace

Balík služeb – sestavovat služby na přání zákazníka

Programová specifikace – balík služeb má zvýšit zájem o další službu

Spolupráce – v neziskovém sektoru má velký význam spolupráce více organizací, mohou se tak snížit náklady a zvýšit možnosti nabídek

Proces marketingového výzkumu

- Cíl výzkumu
- Metody výzkumu
- Příprava výzkumného projektu
- Sběr dat
- Statistické zpracování
- Interpretace výsledků výzkumu a doporučení

Cíle:

- Co výzkumem chceme zjistit
- Posouzení formy výzkumu (ovlivní metody, sběr dat)
- Situační analýza – slouží jako podklad pro další analýzy
- Určen pomoci hypotézy či domněnky – potvrzení X vyvrácení Y

Metody:

- **Předběžný výzkum**
 - ☐ velmi široký cíl, obecný – **předběžný výzkum**
 - ☐ informace sbíráme především v odborné literatuře
 - ☐ seznámení s danými problémy – pomáhá k upřesnění cíle
- **Popisný výzkum**
 - ☐ má poskytnout informace o konkrétních aspektech daného prostředí
 - ☐ označuje se také jako „deskriptivní“
 - ☐ má podat informace o skupině zákazníků, která má o výrobek zájem
 - ☐ dotazování se
- **Kauzální výzkum**
 - ☐ popis příčiny vazeb
 - ☐ jsou nám dány informace o vztahu např. reklama a cena
 - ☐ jak se odráží obal výrobku a umístění v regále
 - ☐ využití – experiment
 - ☐ jak vysoká by měla být cena, aby firma dosáhla zisk

Příprava výzkumného projektu

- Vytvoření podrobného plánu sběru: kde, kdy, kdo se bude dotazovat, jaká bude velikost vzorku
- U větších výzkumů nemůžeme počítat s tím, že výsledek bude odpovídat 100 % uživatelů

Výběr vzorku:

Náhodný výběr

- je nám jedno, koho se budeme dotazovat, každý má možnost být dotazován – náhodně vybraní lidé

Záměrný výběr

- mám základní informace o vzorku, vybíráme záměrně z toho vzorku respondentů, právě ty typické respondenty, které potřebuji

Typický výběr

- dává dohromady 1 + 2, využívá informací o základním vzorku

Panelový výzkum

- kladou se opakovaně stále stejné otázky, stále stejné skupině respondentů, př. peoplemetry – zařízení, které opakovaně zjišťuje, kdy lidé koukají na Tv a na jaký program

Omnibusový výzkum

- různí zadavatelé si zadají výzkum 1 agentuře, ta sestaví 1 výzkum (anketu) – provedou ho
- **výhoda:** zadavatel platí pouze za otázky, které souvisí s jeho problémem, výsledky získává z celého výzkumu; úspora finančních prostředků

Skupinové rozhovory

- výzkum, který je prováděn na skupině 10–12 lidí na daný problém – komunikace mezi lidmi, záznam, reakce skupiny

Plošné výzkumy

Kontrolní otázky:

Co je marketing?

Co je marketingový mix?

Vysvětli marketingový trojúhelník.

9. PŘÍPRAVA A REALIZACE TERÉNNÍHO VÝZKUMU

Terénní etnografický výzkum je jedním ze způsobů získávání dat, postavený na specifických metodách práce mimo laboratoř. Data jsou shromážděna za účelem vědeckého posouzení teorií a hypotéz. Data jsou zpracována do vědecky koncipovaného výstupu (článku, zprávy, publikace apod.). Cílem každého vědeckého poznání je nejen získání faktů, ale také ověření teorie a vytvoření teorie nové. K těmto cílům můžeme použít řadu metod, pro které jsou příznačné systematičnost a organizovanost.

Formy výzkumu:

orientačně rekognoskační = předvýzkum

stacionární = dlouhodobý pobyt

přerušovaný = krátkodobá návštěva v terénu

návratný = snaha o zachycení změn za určitou dobu

experimentální = např. pro ověření nějakého technologického postupu

pilotovaný výzkum = využívá více informátorů

Metody a cíle vědeckého poznání

Vědecký postup výzkumu se uskutečňuje ve třech krocích: **popis – predikce – explance**. V prvním kroku musíme zjistit, jaké prvky k výzkumu náleží a čím jsou charakteristické. Druhý krok (predikce) je vlastně předpověď či odhad. Zajímáme se o to, jak spolu dva či více jevů souvisí. Třetím krokem je již vysvětlení. Odpovídáme na otázky, jak, proč, kdy atd. spolu dva jevy/okolnosti souvisí apod.

Design výzkumu

Design výzkumu znamená rámcové uspořádání nebo plán výzkumu. Navrhujeme-li design našeho výzkumu, znamená to, že přemýšlíme o základních podmínkách, ve kterých se bude realizovat. Design tedy není totožný ani s metodami sběru dat ani s analýzou dat. V logice výzkumného postupu má volba designu místo hned za volbou výzkumného problému. Nejprve zvolíme, co a proč budeme zkoumat, a následně plánujeme, jak to uděláme.

V sociálních vědách existuje řada designů, které jsou svým způsobem zavedené – to znamená, že se pro ně užívá určité ustálené označení, hlásí se k nim určitý okruh autorů a existují metodologické publikace, které je popisují. Mezi tyto designy patří například

etnografie, biografie, zakotvená teorie, případová studie, akční výzkum, evaluační studie. Kromě toho si řada výzkumníků pro účely svého šetření vytváří ad hoc vlastní výzkumný design, nepoužije tedy žádný z předem připravených balíčků postupů, ačkoli se jimi může inspirovat. Takový přístup, spočívající v autorském zkombinování metod sběru dat a analytických technik, bývá označován jako pragmatický.

Sociologický výzkum se snaží popsat, vysvětlit či předpovědět sociální život jedinců, skupin a společností. K tomu je užívána celá řada metod, které můžeme zjednodušeně rozdělit na kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní výzkum se zaměřuje na populaci. Snaží se o reprezentativnost, má vypovídat o tom, jak je nějaký znak zastoupen v populaci, nebo jaký postoj je možné u populace najít. Nejčastěji, ne však nutně, užívá metody dotazníkového šetření či standardizovaných rozhovorů a kvantitativní analýzy textů. Kvalitativní výzkum se zaměřuje na objekt. Nepopisuje zákonitosti, ale snaží se nacházet vztahy mezi kategoriemi. Nejčastěji, ale ne nutně, užívá metody focus groups, nestandardizované pozorování, hloubkový rozhovor a analýzu textů.

Antropologie je věda zabývající se člověkem, lidskými společnostmi, kulturami a lidstvem vůbec. Patří mezi vědy holistické – snaží se vytvořit celkový obraz člověka, zabývá se všemi lidmi ve všech dobách a zároveň také všemi rozměry lidství. Od anatomie se liší důrazem na funkční souvislosti a vývoj, od sociologie důrazem na jednotlivého člověka a snahou porozumět jeho náhledům, od etnografie snahou o zobecnění a postižení společného.

Antropologie se tradičně dělí na dvě základní oblasti bádání se stejným předmětem, ale odlišnými metodami: fyzická antropologie a kulturní a sociální antropologie. Podle dělení inspirované Franzem Boasem patří do obecné antropologie fyzická či biologická antropologie, jež studuje lidské tělo, jeho vývoj a genetiku; Kulturní a sociální antropologie zkoumá lidské společnosti a kultury a jejich rozmanité projevy s důrazem na přímé pozorování a terénní výzkumy; Lingvistická antropologie či sociolingvistika, čili studium vývoje jazyka a jeho společenských rolí; Archeologie, která zkoumá hmotné pozůstatky starých kultur.

Kulturní a sociální antropologie chce zkoumat člověka v jeho kultuře a společnosti. Kulturu i společnost však pokládá za historický výtvar jisté lidské skupiny a snaží se je tudíž nejen popsat, ale také pochopit pokud možno tak, jak ji chápou členové zkoumané skupiny. Základem antropologického zkoumání je proto terénní výzkum: dlouhodobý pobyt ve zkoumaném prostředí, rozhovory s místními lidmi (pokud možno bez tlumočníka), zúčastněné pozorování, které se snaží vyhnout vlastním předsudkům a pochopit zkoumané prostředí v jeho odlišnosti.

Tuto snahu rozumět a chápat lidi jiných kultur vyvinuli nejprve misionáři, kteří se sice snažili domorodce obrátit na křesťanství a změnit jejich zvyky, potřebovali se však s nimi domluvit a pobývali mezi nimi mnoho let. Na jejich zkušenosti navázali další cestovatelé a badatelé. Přitom dále vyvíjeli metody, které se ukázaly velmi užitečnými i pro zkoumání společností současných, zejména pro studium menšin, okrajových skupin, ale i pro výzkum chování nebo lidských preferencí v současných rozvinutých společnostech vůbec. Dnes se proto používají pro výzkum v oblasti migrace, integrace menšin a přistěhovalců, i pro prevenci různých nebezpečných společenských tendencí, jako je xenofobie, fundamentalismus nebo rasismus.

Etnografie (starší pojem národopis) je společenská věda zkoumající a popisující modely chování, sociální organizaci, zvyky, hudbu a umění v jednotlivých lidských kulturách a společnostech. Termín **etnologie** se někdy chápe jako synonymum, jindy jako označení pro srovnávací vědu. Oba pojmy se dodnes užívají v německé jazykové oblasti, u nás pozvolna převládá označení kulturní a sociální antropologie. Etnografie vznikla z romantického zájmu o „přirozená“, zejména venkovská společenství v Evropě, o malé národy, o lidové umění a literaturu, o folklor. Většinou se etnografové orientují na tradiční společnosti s dochovaným životním stylem z doby před nástupem industriální epochy. V Čechách byly a jsou hlavní oblastí zájmu lidové zvyky, kroje, hudba, pověsti a pohádky. Od poloviny 20. století se však i etnografové zabývají studiem a popisem subkultur různých dílčích společenství v soudobé společnosti, například dělníků, imigrantů nebo školních žáků.

Slovníček pojmů:

Metodologie – teorie metod, souhrn určité vědy, nauka o metodách

Metodika výzkumu – souhrn metod v daném oboru

Metoda – plánovitý postup pro dosažení cíle, způsob zkoumání, uspořádaná činnost

Technika – konkrétní způsob, jakým probíhá sběr dat. Je to tedy to, co vkládá badatel mezi sebe a objekt zájmu.

Výzkum – obecnější způsob zkoumání s vyšším stupněm abstrakce a s vědeckými cíli

Průzkum – zaměřen na vyřešení aktuálního úkolu a bezprostřední aplikaci získaných poznatků

Šetření – výzkum za pomoci matematicko-statistických metod

9.1. VOLBA VÝZKUMU – KVANTITATIVNÍ NEBO KVALITATIVNÍ VÝZKUM

K výzkumu ve všech vědách lze přistupovat v zásadě dvěma způsoby, kvantitativním či kvalitativním. Oba přístupy jsou založeny na jiném paradigmatu. Jím se rozumí jednak specifický pohled na určité jevy, výklad vyjádřený specifickým jazykem, jenž plyne ze specifické metodologie, nebo tuto metodologii zakládá. Tedy paradigma je optika, teorie, jazyk a metoda (Olecká – Ivanová, 2010, s.10).

A / Kvantitativní výzkum

Vychází z pozitivistického paradigmatu. Opírá se o empiricky získaná data (prostřednictvím pozorování) a ověřování. Vědecká fakta jsou neosobní, empiricky určena a rigorózně testována. Výhodou kvantitativních výzkumů je relativně rychlý sběr dat, rychlá analýza, přesná numerická čísla a jistota, že výsledek je nezávislý na výzkumníkovi. Nevýhodou je, že nemusí být zachycena lokální odlišnosti

Kdy kvalitativní výzkum použít?

Kvantitativní výzkum by měl být použit tehdy, jestliže potřebujeme generalizovat naše nálezy na populaci, jestliže s jistotou jsme schopni odhadnout, které proměnné jsou podstatné pro studovaný problém a jestliže jsme schopni pro každou proměnnou navrhnout dostatečně validní operační definici. (Olecká – Ivanová, 2010, s.18).

Techniky sběru dat u kvantitativního výzkumu v etnologii:

STANDARDIZOVANÉ POZOROVÁNÍ

Technika sběru informací, která spočívá v záměrném, cílevědomém a plánovitém sledování smyslově vnímatelných jevů. Pozorovatel se snaží, aby do pozorovatelných jevů nezasahoval, o pozorovaných jevech se vede protokol. Hlavním rysem pozorování je, že sleduje elementární jevy, které jsou přímo dostupné smyslovému vnímání a které nebyly vyvolány zásahem výzkumného pracovníka přímo v průběhu pozorování.

Příprava na pozorování – vypracujeme tabulku s poznámkami o tom, co máme pozorovat a jaké vlastnosti daný jev může mít. Pozorovatel pak jev poznačí i s kódem, který rozliší intenzitu pozorovaného jevu. Při pozorování může dojít ke zkreslení zejména tehdy, vědí-li pozorované osoby o svém pozorování. Mohou se začít chovat nepřírozeně, zaujímat postoje, které pro ně nejsou typické apod. Podle zainteresovanosti a utajení pozorovatele rozeznáváme pozorování – neúčastné skryté; neúčastněně

zjevné; zúčastněné utajené, zúčastněné neutajené. Pozorování je hodné zaznamenat písemně, kresebně, fotograficky, zvukově a nejlépe filmově.

Při vyhodnocování ověřuje informace z literatury. Systematická pozorování by se měla odehrávat při stejné příležitosti. Pozorování jeví se odehrává v přirozeném prostředí, můžeme tedy studovat jevy, o nichž se nemluví.

DOTAZNÍK

Potřebné informace jsou získávány písemně prostřednictvím předtištěných otázek na formuláři. Nedochozí k přímé konfrontaci mezi výzkumníkem a zkoumanými osobami. Tato forma může v respondentovi prohloubit důvěru ve výzkum. Nechává respondentovi čas na odpovědi, což však může přinést i zkreslení, např. když dotazník vyplní někdo jiný. Lze tak získat za poměrně rychlý čas velké množství odpovědí, ovšem často se vrací malé procento rozeslaných dotazníků. Dotazník má být jednoznačný, vyčerpávající. Nesmí být dlouhý a nudit, maximálně 40–50 otázek, což je cca 20 min pro vyplnění. Úvodní formule má předat informaci respondentovi o výzkumu, získat jej pro spolupráci. Otázky nemají vzbuzovat v respondentovi pocit ješitnosti, trapnosti, studu. Nejdůležitější otázky klademe doprostřed, choulostivé na závěr. Otázka proč? je vyloučena. Otázky zjišťující sociodemografické údaje se dávají na konec dotazníku (věk, pohlaví, plat, bydliště apod.), nejprve se kladou obecné otázky a pak zvláštní.

typy dotazníkového šetření:

- osobně rozdávané a sbírané dotazníky
- panelové šetření – některé typy rozdělování a sbírání dotazníků poštou
- ankety – novinová, poštovní, telefonní; neosobní rozdělování dotazníků skupinám osob

typy otázek:

Pro správnou volbu otázek se doporučuje provést předvýzkum.

- otevřené – volba odpovědi je volná
- polozavřená otázka – je ponechána možnost vyjádřit se, případné jiné možnosti odpovědi
- uzavřené otázky – odpověď je určena vybráním alternativy ze seznamu předem definovaných odpovědí

výhody	nevýhody
• ulehčují zpracování • usnadňují pochopení otázky, a tím zvyšují validitu • usnadňují odpověď na nepříjemné otázky • ulehčují rozpomínání • umožňují vyhnout se nepříjemné verbalizaci usnadňují měření intenzity postojů a kvantifikaci	• dochází ke ztrátě části informace • schematizace může neurotizovat respondenta • mohou sugestivně zkreslovat odpověď • častěji vedou ke konfabulaci • jejich příprava bývá dosti náročná

ROZHOVOR / INTERVIEW

Technika sběru informací od zkoumaných osob získaných prostřednictvím záměrně cílených otázek, kladených dotazovanému v rozhovoru tváří v tvář. Důležitý je výběr informátora, který má být objektivní. V případě více osob má být vzorek dostatečný a reprezentativní.

V rozhovoru nesledujeme přímo elementární jevy ale jejich ukazatele. O elementárních jevech se dozvíme pouze zprostředkovaně, ve výpovědi dotazovaného. Výpověď musíme považovat za indikátor. Předmětem vlastního sledování je verbální chování, které bylo vyvoláno aplikací samotné výzkumné techniky – položením otázky. Pro rozhovor je důležitý další rys – potřebné informace jsou získány v sociální interakci. Role jsou vlastně umělé – důležité je získat informace. U tazatele dochází ke stylizaci chování a dotazovaný také často více než v běžném rozhovoru podléhá autocenzuře.

- otázky musí dotazovaná osoba pochopit
- otázky nesmí pochopit v jiném smyslu, než byly položeny

Typy rozhovoru

- 1/ standardizovaný rozhovor = otázky jsou předem dané i chování respondenta, užívá se v případech zkoumání širší populace
- 2/ nestandardizovaný rozhovor (typický pro kvalitativní výzkum) = je stanoven okruh témat, a jednotlivé otázky klade tazatel sám, vždy se jedná o připravený rozhovor, je možnost klást doplňkové otázky
- 3/ polostandardizovaný rozhovor = – některé otázky jsou připraveny, jiné ne
- 4/ hloubkový rozhovor (typický pro kvalitativní výzkum) = užívá se jako nástroj zkoumání motivace jedince, velmi náročně na čas a schopnosti tazatele a jeho připravenost

- 5/ skupinový rozhovor = vedený formou diskuse v rodině nebo ve skupině; je zde vyloučeno respektování anonymity, respondenti reagují na otázky kladené dalšími členy skupiny; ideální je počet do 6 až 10 osob
- 6/ panelové šetření = na předem vybrané skupině se zkoumá vývoj názorů, forma standardizovaného rozhovoru

Konstrukce otázek – v odpovědi musí být určitá validita – indikuje elementární jevy. Problematika sugestivnosti otázky! Již dopředu naznačuje odpověď, než ji respondent řekne sám.

Vedení rozhovoru

Řízený rozhovor = předem vypracované otázky, stručné odpovědi. První otázka má být příjemná, aby nevyvolala pochybnosti o tazateli a často se ani nevyhodnocuje. Jedná se o úvodní formuli. Výzkumník se má přesně držet otázek a nesmí dávat najevo nedůvěru (To se mi nezdá... apod.). Rozhovor má být opět ukončen zdvořilostní frází.

Rámcový rozhovor = vedený rozhovor, necháváme informátora vyprávět, snažíme se udržet okruh otázek, záleží na přípravě, ovzduší nenucenosti, časové náročnosti, klademe doplňující otázky – reagujeme na situaci, možnost konfrontace informátorů.

B / Kvalitativní výzkum

Paradigma kvalitativního výzkumu vychází z interperativních směrů, které si kladou za cíl porozumět sociální realitě. Užívá tzv. chápací metodu, která vychází z předpokladu, že lidské jednání je specifické a je do něj vkládán smysl, bez jehož poznání tomuto jednání neporozumíme. (Olecká – Ivanová, 2010, s. 11). Pro kvalitativní výzkum je typické, že zkoumá zvláštní, jedinečné a neopakovatelné jevy (idiografický přístup).

Kvalitativní výzkum má za cíl porozumět sociální realitě, kterou zkoumáme. Účelem není popis reality, kterou zkoumáme, ale její vysvětlení. Zkoumání jde do hloubky, provádí se delší čas. Výhodou kvalitativního výzkumu je podrobný popis a vhled do zkoumané problematiky, jemný cit pro místní odlišnosti, lze studovat procesy a navrhnout teorie. Nevýhodou je, že výsledek nemusí být zobecnitelný na celou populaci a pro jiné prostředí. Sběr dat je dlouhodobý, výsledek je často ovlivněn osobou výzkumníka, výzkum není hodnotově neutrální.

Kvalitativní výzkum se snaží interpretovat pohledy subjektů na zkoumaný předmět tím, že výzkumník přejímá jejich perspektivu. Využívá se podrobný popis každodenních situací. Jde o porozumění akcím a významům v jejich sociálním kontextu. Při kvalitativním výzkumu se neredukuje počet proměnných ani vztahy mezi nimi, o jejich redukci rozhodují samy zkoumané subjekty. Jsou upřednostňovány otevřené a nestruk-

turované výzkumné plány, analýza vychází z velkého množství informací o malém počtu jedinců. Převažuje zájem o reálné celky, interakce mezi aktéry a individuální osudy. Úkolem kvalitativního výzkumu je vytvoření holistického obrazu zkoumaného předmětu, zachycení toho, jak účastníci procesů situace interpretují a zachycení interpretací těchto interpretací.

Kvalitativní výzkum se může zabývat

- popisem procesů, vztahů, okolností, situací, systémů nebo lidí
- interpretací, explanací a explorací
- verifikací předpokladů, teorií nebo zobecněním
- evaluací a komparací praktik, inovací programů

Teoretické postupy v kvalitativním výzkumu (Olecká – Ivanová, 2010s. 34):

- Etnometodologie (etnografie) – popis životních poměrů a zvyků primitivních národů a jednoduchých společností.
- Fenomenologické pojetí – hluboké porozumění zkoumanému jevu, popis je získán přesným pozorováním toho, jak je vnímán.
- Životní historie – zkoumaná osoba popisuje vlastní životní dráhu.
- Metoda zakotvené teorie – metoda pro vytvoření teorie z existujících dat bez použití předem připravených kritérií, proto, která data mají být vybrána, užíváno ve zdravotnictví.
- Symbolický interakcionalismus – cílem je porozumět komunikačním symbolům.
- Metoda analýzy diskursu – výzkum jazykových forem. Vychází z předpokladu, že jazyk vzniká v procesu sociální interakce a je tedy sociálním fenoménem i procesem.
- Metoda sémantického diferenciálu – kombinace psycholingvistiky, fenomenologie a kognitivní psychologie. Vychází z předpokladu, že jednání lidí je spojeno s emocemi, které jsou v myšlení jedince asociovány s konkrétním pojmem a skutečnostmi, mají tzv. kognitivní význam. Systém využívá k hodnocení hodnotící škály.

Kdy kvalitativní výzkum použít?

Kvantitativní výzkum by měl být použit tehdy, jestliže je po nás důležité porozumět lidem v sociálních situacích; jestliže není důležité, jak jsou jednotlivé jevy rozloženy v populaci; jestliže studujeme problém, o němž nemáme předběžnou spolehlivou znalost; jestliže se jedná o předvýzkum pro kvantitativní výzkum; jestliže studujeme jevy, které vylučují apriorní operacionalizaci.

Techniky sběru dat u kvalitativního výzkumu:

NARATIVNÍ ROZHOVOR / INTERVIEW

Jedná se o tzv. hloubkový či otevřený rozhovor, kdy zkoumaná osoba vypráví svou verzi životního příběhu. Výzkumník musí vybrat takové téma, které v sobě bude mít vyprávěcí apel. Narativní rozhovor je podobný důvěrnému rozhovoru mezi známými či přáteli. Tato forma nese velké nároky na dotazovatele, který musí být empatický a taktní. Má klást jasné a srozumitelné otázky. Před vlastním rozhovorem je vhodné respondentovi předestřít otázky, které respondentu zajímají, a tím jej naladit vstřícně vůči tazateli. Ptát se v momentě, kdy vyprávěč dojde na konec a neví, jak dál. Rozhovor je vhodné zaznamenávat na diktafon, kameru apod. S respondentem je vhodné uzavřít smlouvu o tom, že data budou použita pro vědecké účely, publikování, prezentaci.

NESTANDARDIZOVANÉ POZOROVÁNÍ

Sledujeme objekt zájmu a vedeme si poznámky. Pro záznam je vhodné použít videonahrávky, které lze dodatečně rozebrat. Záznam z pozorování je v podstatě popis pozorovaného jevu včetně našich pocitů z pozorovaného a pozorování.

ANALÝZA OBSAHU

Lze analyzovat obsah dat z pozorování, rozhovoru a textu. V případě analýzy dat, která jsme sami nezískali, musíme pamatovat na to, že se jedná o již sekundární data, která mohou být zkreslena přepisem nebo výzkumníkem samotným, který již vytřídil data na základě svého vidění reality a stanovení důležitosti či nedůležitosti některých jevů. Zde se projevují limity přenosu informace od zkoumané osoby přes dokument k výzkumníkovi.

Vyhodnocování výzkumu = Kategorizace a interpretace dat

Při vyhodnocování dat získaných během rozhovoru či pozorování nejprve přečteme záznam a hledáme pojmy, které označují určité události. V tzv. procesu kódování stanovujeme kategorie neboli třídy pojmů. Při seskupování zaznamenaných pojmů se samy pojmy roztřídí do tříd. Pro každou kategorii stanovíme vlastnosti neboli znaky nebo charakteristiky té které kategorie. Každá vlastnost má dimenzi, kterou můžeme rozložit ve škále. Každá kategorie má obecné vlastnosti a každá vlastnost se mění v rozsahu škály (pěkné – ošklivé, milé – nepřijemné).

Metoda zakotvené teorie – výzkumník hledá v textu výskyt relevantního materiálu. Hlavní je nalézt vztahy, které jsou doloženy pravidelností a kde se jednotlivé kategorie vyskytují společně. Výzkumník tvoří hypotézy během toho, jak se pohybuje v textu.

Hermeneutická analýza – interpretace textu, hlubinné porozumění významu textu. Proces interpretace má podobu kruhu – částem můžeme porozumět jen ve vztahu k celku a celek pochopíme jen ve vztahu k částem. Výzkum je časově náročný. Výzkumník hledá význam slov a hodnotí jejich výběr. Interpretuje nejprve části textu vůči celému textu a pak opačně. Důležité je, že text je potřeba pochopit z jeho vlastního kontextu a ne kontextu výzkumníka.

Kontrolní otázky:

Jaký je rozdíl mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem?

Jaké techniky jsou nejčastěji využívány v kvantitativním výzkumu?

Jaké techniky jsou nejčastěji využívány v kvalitativním výzkumu?

Kdy je vhodné použít kvantitativní výzkum a kdy kvalitativní výzkum?

9.2. PROJEKT – TERÉNNÍ VÝZKUM

A / Příprava projektu

Formulování vědeckého problému

Abychom správně vyřešili problém, musíme nejprve správně formulovat otázku – problém. Je nutno zjistit, v čem problém tkví. Problémem je otázka – na ni hledáme odpověď. Správná formulace otázky je velmi důležitá vzhledem k tomu, že ovlivňuje další práci s projektem. Otázka má několik funkcí: (Punch, 2008, s. 44)

1. organizuje projekt a dává mu směr a koherenci
2. vymezuje projekt a určuje jeho hranice
3. udržuje zaměření výzkumníka na vlastní cíle projektu
4. poskytuje rámec pro sepsání zprávy o projektu
5. poukazuje na data, která budou pro projekt zapotřebí, propojuje zvláště empirické operace na úrovni konkrétních dat a datových indikátorů s více abstraktními koncepty
6. řídí sběr dat a analýzu dat

Správná formulace otázky by měla pamatovat na tři kritéria, která pomohou s její vhodnou podobou:

1. problém by měl vyjadřovat vztah mezi dvěma nebo více proměnnými. U kvantitativního výzkumu je potřeba dodržet formulaci proměnných typu: Je A ve vztahu k B? U kvalitativního výzkumu se ptáme na jednu proměnnou, další můžeme teprve hledat.
2. problém formulujeme jasně a stručně v tázací větě.
3. problém a jeho vytýčení má obsahovat již možnost empirického ověření.

B / Plánování

Plánování výzkumu je možné po **sestavení výzkumného problému a výzkumných otázek**. Příprava projektu by měla zohlednit odpovědi na otázky:

- A) Co budeme zkoumat – cíle, úkoly, formulace hypotéz
- B) Kde budeme výzkum provádět – jaké území, jak velká populace či jednotlivec
- C) Kdy budeme výzkum provádět – časový interval výzkumu
- D) Jak budeme výzkum provádět – jaké metody a techniky použijeme, jaké zvolíme kontrolní mechanismy
- E) Kdo se bude podílet na výzkumu – lidské zdroje, seznam spolupracovníků a jaké formy spolupráce budou mít
- F) Proč je téma důležité – upřesnit účel výzkumu
- G) Rozpočet výzkumu – jaké budeme potřebovat finance

Cíl výzkumu – stanovení konkrétních cílů výzkumu. Čeho chceme dosáhnout a co chceme zjistit. Platí, že obecně formulované cíle kladou vysoké nároky na přípravu a organizaci výzkumu a menší naděje na úspěch. Je třeba pamatovat na to, kolik máme času, kolik osob je v týmu a jaké máme finanční možnosti. Je vhodné cíle konzultovat s dalšími odborníky. Cíle lze rozdělit do čtyř skupin:

- Orientační –
- Deskriptivní –
- Exploatační –
- Sociotechnické –

Ke každému cíli náleží **hypotéza** neboli předpokládaná odpověď na stanovaný problém. Hypotéza je formulována ve větě oznamovací a uvádí do vztahů proměnné, které jsou již měřitelné. Hypotézy se dělí na výchozí (hlavní) a pracovní (vedlejší). Stanovení hypotéz je nástrojem k ověření toho, zda je výzkum možné provést. Obsahují informace usnadňující rozhodnutí o použití výzkumných technik a pro odhad rozsahu výzkumu. O tom, jaké hledisko budeme zkoumat, můžeme rozhodnou až na základě dosavadních poznatků. Sám terénní výzkum nemůže nic víc, než jen shromáždit fakta, která byla vybrána na základě zobecněných předchozích poznatků, tedy na základě teorie, a pomocí těchto faktorů vyvrátit nebo potvrdit platnost hypotéz, které teorie zformovala. Pracovní hypotéza je vlastně předpověď výsledku výzkumu, ke kterému by došel, kdyby hypotéza platila. Výrok pracovní hypotézy určuje, jaké informace budeme shromažďovat a jak s nimi budeme zacházet při vyhodnocování. Stanovení hypotézy je důležité také proto, abychom se vyhnuli shromažďování zbytečných a nadměrných informací, které třeba ani nebudou využity.

Operacionalizace slouží k tomu, aby každý výzkumník, který by chtěl výzkum opakovat a bude chtít srovnávat naše a jeho výsledky, mohl výsledky interpretovat shodným postupem jako my. Musíme teda popsat, jakým způsobem budeme hypotézy potvrzovat či vyvracet. Jedná se o tzv. desagregaci tedy rozklad pojmů na nižší a nižší komponenty (indikátory) a znaky (stavy). Zde se používají tzv. indikátory, v sociální oblasti se jedná o znaky, které umožní kvantitativně a exaktně porovnat stav jedné společnosti s druhou, např. životní úroveň, kriminalita, průměrný plat, průměrný počet dětí v rodinách apod. (Olecká – Ivanová, 2010, s.21)

Volba techniky terénního sběru

Volba techniky terénního sběru dat je důležitým rozhodnutím každého výzkumníka. Důležitým momentem je charakter výzkumné akce – aplikovaný výzkum, jednorázová sonda, dlouhodobý etapový výzkum atd. Charakter zkoumaných jevů – obsah zkoumaného jevu rozhoduje o metodě výzkumu:

jevy dostupné přímému pozorovateli
jevy sledovatelné jen nepřímě

jevy přirozené
jevy vyvolané k výzkumným účelům

jevy s relativně pomalou dynamikou
jevy rychle proměnné

jevy vázané na jedince
jevy vázané na strukturu

jevy vázané na člověka
jevy vázané na jeho výtvoř

technika	typ sledování	oblast reality
rozhovor	nepřímé	spíše společenské vědomí
dotazník	–”–	–”–
pozorování	přímé	spíše společenské bytí
studium dokum.	nepřímé	–”–

C / Plnění projektu

- 1/ teoretický rozbor problematiky – archivní průzkum, literární průzkum
- 2/ terénní sběr informací

D/ Vyhodnocení výzkumu

- 1/ vyhodnocování dat
- 2/ interpretace dat
- 3/ prezentace

4/ publikace výsledků

5/ ekonomické vyhodnocení výzkumu

6/ závěrečná nebo průběžná zpráva z výzkumu pro dodavatele finančního zabezpečení výzkumu (agenturu, zřizovatele apod.)

Kontrolní otázky:

K čemu slouží hypotéza?

Jak má být formulován výzkumný problém?

Jak mají znít výzkumné otázky?

Jaké otázky si máme klást při přípravě výzkumu?

POUŽITÉ ZDROJE

Internet

Národní památkový ústav:

<http://www.npu.cz/>

<http://monumnet.npu.cz/monumnet.php>

Ministerstvo kultury ČR:

<http://www.mkcr.cz/>

<http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/kulturni-politika-fresh.pdf>

<http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/muzea-galerie-a-ochrana-moviteho-kulturniho-dedictvi/koncepce-ucinnejsi-pece-o-movite-kulturni-dedictvi-v-ceske-republice-na-leta-2010-az-2014-78614/>

<http://www.mkcr.cz/kulturni-dedictvi/muzea-galerie-a-ochrana-moviteho-kulturniho-dedictvi/ces/default.html>

<http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/muzea-galerie-a-ochrana-moviteho-kulturniho-dedictvi/muzejni-centra-7169/>

<http://ces.mkcr.cz/cz/ces.php>

Ministerstvo vnitra ČR:

<http://www.mvcr.cz/>

<http://www.mvcr.cz/clanek/archivni-pomucky.aspx>

<http://elearning.historickededictvi.com/zobraz/materialy/metody/objektove-uceni>

<http://www.muzeumhry.cz/cs/muzeum-a-skola/edukatorske-pracoviste>

<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idseke=986>

<http://slovník.online-clanky.cz/m/strana-65/>

<http://www.bach.cz/o-spolecnosti.html>

LITERATURA

- Brabcová, A.(ed.): Objektové učení. In: Brána muzea otevřená. Průvodce na cestě muzea k lidem a lidi do muzea. Náchod: Nakladatelství Juko, 2002, s. 380–404.
- Bureš, Pavel: Národopis a památková péče. Národopisný věstník, 68, 2009, č. 1, s. 221–222. ISSN 0323-2492
- Čáp, Jan – Mareš, Jiří: Psychologie pro učitele. Praha: Portál 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X
- Fisher, Robert: Učíme děti myslet a učit se: Praktický průvodce strategiemi vyučování. Praha: Portál 1997. 172 s. ISBN 80-7178-120-7
- Hetová, Lenka: Škola muzejní pedagogiky 3. Specifika a metody práce s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta 2007. 84 s. ISBN 978-80-244-1868-1
- Jelínková, Eva – Poláková, Zdena: Děti, mládež a muzea: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference uspořádané v Moravském zemském muzeu ve dnech 28.–29. ledna 2003. V Brně: Moravské zemské muzeum 2003. 124 s. ISBN 80-7028-205-3
- Kol. autorů: Venkovská turistika. Praha 2010. 138 s. ISBN 978-80-21-2163-2
- Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu. Ministerstvo kultury České republiky. 2003. ISBN 80-86310-39-6.
- Kuča, Karel – Kučová, Věra: Principy památkového urbanismu. Příloha časopisu Zprávy památkové péče, roč. 60, 2000. 104 s. ISSN 1210-5538, ISBN 80-86234-15-0
- Metodika muzejní práce v terénu aneb Muzejník jako sběrač , lovec, objevitel: sborník přednášek ze semináře 22.–23. června 2000. Hodonín: Masarykovo muzeum v Hodoníně 2001. 77 s.
- Muzea a návštěvníci anebo Je výstava zábava nebo otrava? : sborník přednášek ze semináře (16.–17. května 1996 Hodonín). Hodonín: Masarykovo muzeum v Hodoníně 1997.
- Muzejní výstavní tvorba: sborník přednášek ze semináře 26.–27. 6. 2007. Hodonín: Masarykovo muzeum v Hodoníně 2008. 95 s. ISBN 978-80-903628-8-8 (brož.)
- Olecká, Ivana – Ivanová, Kateřina: Metodologie vědecko-výzkumné činnosti. Olomouc 2010. 42 s. ISBN 978-80-87240-33-5
- Parkan, František a kol.: Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka. Praha: Univerzita Karlova v Praze 2008. 168 s. ISBN 978-80-7290-287-3
- Punch, Keith: Úspěšný návrh výzkumu. Praha: Portál 2008. 230 s. ISBN 978-80-7367-468-7

- Rektořík, Jaroslav a kol.: *Ekonomika veřejného sektoru*. Brno: Masarykova univerzita 2001. 258 s. ISBN 80-210-2550-6
- Staňková, Anna: *podnikáme úspěšně s malou firmou*. V Praze: C.H.Beck 2007. 199 s. ISBN 978-80-7179-926-9
- Šimková, Eva: *Management a marketing v praxi neziskových organizací*. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta: Gaudeamus 2012. ISBN 978-80-7435-230-0
- Tittelbachová, Šárka: *Turismus a veřejná správa*. Grada: Praha 2007. 200 s. ISBN 978-80-247-3842-0
- Vařeka, Josef: *Osmdesát let základního a aplikovaného výzkumu lidové architektury v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. In. *Lidová kultura v kulturním vývoji České republiky (1918–1998)*. Sborník příspěvků. Ústav lidové kultury ve Strážnici. 1999. S. 13-19. ISBN 80-86156-30-3
- Žalman, Jiří a kol.: *Příručka muzejníková I. Tvorba, evidence, inventarizace a bezpečnost sbírek v muzeích a galeriích*. Praha-Brno 2002. 75 s.
- Žalman, Jiří: *Desatero správce sbírky muzejní povahy*. Ministerstvo kultury a Moravské zemské muzeum. Elektronický dokument. 2013.

PŘÍLOHY

Osnova seminární práce

Námět: Terénní výzkum v rodné obci

Osnova:

- 1/ titulní list – název práce, jméno studenta, ročník, IČO
- 2/ záměr výzkumu – terénní sběr informací o (o čem?)
- 3/ zhodnocení současného stavu řešené problematiky
- 4/ historie obce – první zmínka o obci a stručná historie, významné osoby, do jakého panství a velkostatku obec patřila, současný plán obce, případně historické plány obce, počet obyvatel a případně i zhodnocení vývoje počtu obyvatel v minulosti (maximálně 3 normostrany o velikosti A4)
- 5/ seznam památkově chráněných objektů v obci (včetně rejstříkových čísel NPÚ)
- 6/ základní údaje o nejbližším muzeu – zaměření, sbírky, expozice a výstavy (maximálně 2 normostrany o velikosti A4)
- 7/ popis zvolené výzkumné metody a zhodnocení jejich výhod a záporů (dotazník, rozhovor, zúčastněné pozorování apod.) – (maximálně 2 normostrany o velikosti A4)
- 8/ vyplněný grantový formulář
- 9/ výzkumná zpráva z terénního výzkumu (maximálně 5 normostran o velikosti A4)
- 10/ inventární karty pro 3 skutečné předměty
- 11/ návrhový list na konání (fiktivní) výstavy v nejbližším muzeu
- 12/ návrhový list na konání (fiktivního) semináře nebo konference
- 13/ obrazová příloha (maximálně 2 strany o velikosti A4)

Požadavky na seminární práci:

Vytvoření paspartu k vybranému tématu a zpracování v rámci všech nastíněných oddílů (muzejnictví, památková péče, archivy). Témata budou současně zpracovávána během semestru v jednotlivých cvičeních. Všechny části lze odevzdávat po celý semestr a následné zkouškové období.

Muzejnictví:

Posluchači vytvoří muzejní dokumentaci k vybraným předmětům charakterizujícím vybranou lokalitu. Ideální je jejich zapojí do plánované výstavy, což uvedou v návrhovém listu na konání výstavy nebo jiného projektu. Do návrhového listu připojí náměty

pro přiblížení tématu handikepovaným návštěvníkům či jiným menšinovým skupinám (malé děti, důchodci, cizinci apod.). Předmět nesmí pocházet z muzejních sbírek ! (Formuláře k oddílu muzejnictví jsou vyvěšeny ve studijních materiálech předmětu na e-learningu)

Památková péče:

Posluchač zjistí, zda jsou ve vybrané obci památkově chráněné nebo sledované objekty. Dále poznačí, od kdy jsou chráněny a jaké informace se k nim váží (datace, stavitel, účel apod.). Lze použít internetové stránky NPÚ a informace příslušného památkového úřadu.

Archivy:

Posluchač v archivních fondech příslušného archivu nalezne archivní pramen k historii vybraného jevu (např. satební smlouvy, křestní listy, pozůstalostní soupisy – inventáře, záznamy v kronikách, školní kroniky, cechovní listiny atd.). Pořídí jejich xerokopii (maximálně 1 stránka), přepíše dokument ve Wordovém editoru a připojí citační záznam (název archivu, název fondu, označení archiválie, inventární číslo).

Práce v terénu:

Posluchač vytvoří dotazník pro sběr informací k vybranému tématu v terénu (max. 3 strany formátu A4). Dotazník vyplní ve sledované obci s minimálně pěti respondenty a vyhodnotí (maximálně 3 normostrany textu).

Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na léta 2011 až 2015

Úvod

Kulturní dědictví je důležitou součástí materiálního a duchovního bohatství České republiky. Kulturní dědictví je zdrojem kulturní rozmanitosti, vzdělanosti, utváří základ kulturní identity obyvatel této země. Ukazuje se, že má velký podíl i při využívání volného času a tím přispívá ke kultivovanosti obyvatel a napomáhá v boji proti rozličným sociálně patologickým jevům ve společnosti. Kulturní dědictví přispívá výrazně též k rozvoji ekonomiky České republiky, protože je motivací a podnětem pro rozvoj cestovního ruchu a podnikatelských aktivit. Můžeme konstatovat, že významně napomáhá celkovému rozvoji nejen jednotlivých obcí, ale též celých regionů. Tato fakta lze bezpochyby vztáhnout i na tradiční lidovou kulturu, která tvoří nedílnou, avšak specifickou součást kulturního dědictví. Specifikem tradiční lidové kultury je, že je živá a na rozdíl od dědictví hmotného se stále vyvíjí. Toto dědictví je tedy zároveň součástí tzv. živé kultury. Na tento dynamický aspekt výslovně upozorňuje Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví.

Přístup ke kulturnímu bohatství zaručuje všem občanům České republiky zejména Listina základních práv a svobod. Z toho plyne i povinnost státu vytvářet podmínky k tomu, aby občan mohl využívat nejen toto právo, ale i práva související. Zde je třeba zdůraznit zvláště povinnost pečovat všestranně o kulturní dědictví země, protože jeho zachování je podmínkou nutnou pro to, aby občan mohl toto své ústavní právo realizovat. Ve vztahu k tradiční lidové kultuře to znamená, že stát má pečovat o uchování a rozvoj rozličných projevů tradiční lidové kultury.

Předmětem této Koncepce je ve shodě s Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví nemateriální složka tradiční lidové kultury. Jejimi jednotlivými prvky se rozumí především zkušenosti, znázornění, vyjádření, znalosti, dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související, které společenství, skupiny a v některých případech též jednotlivci považují za součást svého nemateriálního kulturního dědictví. Pro nemateriální složku tradiční lidové kultury se v České republice běžně používá zkrácený pojem „tradiční lidová kultura“.

Cílem tohoto koncepčního materiálu je definovat nástroje účinnější péče o tradiční lidovou kulturu jako soubor určitých koordinovaných opatření, jejichž účelem je přispět k efektivnější identifikaci, dokumentaci, ochraně, využívání a předávání nemateri-

ální složky tradiční lidové kultury nastupujícím generacím. Při dosahování tohoto cíle je třeba usilovat o uplatňování principu rovných příležitostí žen a mužů, jak ve vztahu k uchování rozličných forem tradiční lidové kultury, tak v přístupu všech jednotlivců k nim. Základní cíl vláda České republiky definovala a podpořila již v Koncepti účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice, schválené usnesením vlády č. 571 ze dne 11.6.2003 na léta 2003–2010, a ve Státní kulturní politice České republiky na léta 2009–2014, kterou schválila svým usnesením č. 1452 ze dne 19.11.2009. Základním záměrem dosavadní Konceptce bylo vytvořit do roku 2010 systém péče, do něhož se zapojí státní i nestátní organizace a jednotlivci tak, aby přispěli k identifikaci, dokumentaci a ochraně dochovaných projevů tradiční lidové kultury, k jejich využití při obohacení současné kultury a předání těchto projevů dalším pokolením.

Část A.

Stručná analýza současného stavu

Vysvětlení pojmu a historie

I v současnosti se můžeme v životě společnosti setkat s rozličnými projevy tradiční lidové kultury. Dochovaly se však značně nerovnoměrně jak v různých regionech, tak v různých společenských vrstvách. Někde tak život společnosti jen zvolna a občas ovlivňují, jinde jsou jeho nedílnou součástí. Dochovaly se jak ve své podobě hmotné (a to movité i nemovité), tak i jako nehmotné statky, které se předávají ústním podáním a napodobováním z generace na generaci. V tom druhém případě se tak děje převážně v rodinách a různých místních a kulturních společenstvích, někdy však i díky školnímu a mimoškolnímu vzdělávání. Je třeba zdůraznit, že jevy nemateriální tradiční lidové kultury musíme vnímat jako významné a výrazné prvky historické paměti národa. Patří sem zejména hudba, tanec, lidová slovesnost, lidové divadlo, hry, obřady, obyčeje, zvyky, rozličné technologické dovednosti a postupy, řemeslná, lidová řemeslná a lidová umělecká výroba. Ve všech těchto projevech se uchovávají a z generace na generaci tradují místně nebo regionálně vymezené vědomosti a zkušenosti každodenního materiálního a duchovního života lidí, povědomí sounáležitosti s obcí, regionem nebo státem. Řada těchto projevů je ještě nedostatečně zdokumentována a není zajištěno její mezigenerační předávání. Hrozí tak nebezpečí ztráty těchto významných kulturních hodnot a tradic.

Jevy tradiční lidové kultury se neustále proměňují. Tento vývoj je přirozený, avšak především nehmotná část tradiční lidové kultury podléhá – už s ohledem na svou povahu – rychlým proměnám a až příliš často i naprostému zániku. Děje se tak hlavně vinou narůstajícího tlaku standardizované mezinárodní masové kultury. Nezanedbatelnou roli zde hraje též velký pokrok v oblasti informačních technologií a systémů. Právě proto je nutno alespoň nemateriální fenomény tradiční lidové kultury dokumentovat a redokumentovat, aby nedocházelo ke ztrátě paměti národa a místních společenství, aby bylo zajištěno mezigenerační předávání a revitalizace, případně aby nedocházelo tímto vývojem k ochuzení tradic. Nový nános může naopak vést k nežádoucí unifikaci a ke ztrátě toho, co je pro tradiční lidovou kulturu typické – její rozmanitosti. Oslabení naší kulturní rozmanitosti je ve svém důsledku oslabením kulturní rozmanitosti evropského společenství se všemi důsledky, které z tohoto vyplývají: oslabení turistického ruchu, sebeidentifikace, reprezentace místních společenství, případná ztráta vědomí sounáležitosti atp. Nejúčinnějším způsobem uchovávání kulturního dědictví je, aby je nositelé těchto tradic postupně předávali svým pokračovatelům.

Jevy tradiční lidové kultury jsou předmětem studia etnologů (národopisců) a jsou zaznamenávány a zpřístupňovány veřejnosti jak v řadě odborných institucí, tak i v práci občanských sdružení a jednotlivců. Dříve se tak dělo v převážné míře výběrově a nesystematicky. Až končící Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na léta 2003–2010 se do tohoto procesu pokusila vnést jistou systematickosti. Lze konstatovat, že úspěšně. Předkládaný materiál by měl na tyto snahy navázat a prohloubit je.

Mezinárodní souvislosti a vývoj v posledních letech

Nutnost ochrany kulturního dědictví si uvědomují státy na celém světě. Velké úsilí vynakládá na tomto poli UNESCO. V roce 1989 schválilo 25. zasedání Generální konference UNESCO „Doporučení k ochraně tradiční a lidové kultury“. V naší zemi se v roce 1995 uskutečnila první mezinárodní porada expertů UNESCO ze zemí střední a východní Evropy o plnění Doporučení v zúčastněných zemích. Následovala série dalších regionálních porad nejen u nás, ale i v jiných částech světa. Vyvrcholením těchto odborných expertních porad bylo v roce 1999 celosvětové shromáždění ve Washingtonu, jež přijalo „Akční plán na ochranu a rozvoj nehmotného kulturního dědictví“, který naznačil nejdůležitější kroky k ochraně ohrožených fenoménů nehmotného kulturního dědictví, tedy i některých projevů lidové kultury.

V souladu s vládní „Kulturní politikou v České republice“ byla v roce 2002 zpracována „Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice“, která svým cílem implicitně navázala na posledně uvedený dokument z Washingtonu. Vláda ji projednala a schválila svým usnesením č. 571 ze dne 11.6.2003. Tímto aktem vláda vzala za svůj zájem odborné a laické veřejnosti i územních samospráv. Konkrétními opatřeními vyjádřila povinnosti státu, vyzvala rozličné nestátní organizace a občanská sdružení ke spolupráci na ochraně této části kulturního dědictví a dala v tomto směru doporučení dalším orgánům veřejné správy na nižších stupních. V souboru opatření jsou vyznačeny konkrétní kroky směřující k efektivnější identifikaci tradiční lidové kultury, její systematické dokumentaci, uchování a předávání dalším generacím, jakož i k její prezentaci veřejnosti u nás i v zahraničí. V návaznosti na tuto Koncepci vznikly i další zásadní materiály. Jedná se zejména o projekt „Identifikace a dokumentace jevů tradiční lidové kultury v České republice“, praktickou příručku „Problematika právní ochrany děl umělecké a řemeslné výroby“ a sborník „Problematika prezentace a medializace tradiční lidové kultury v České republice“.

32. zasedání Generální konference UNESCO přijalo dne 17.10.2003 „Úmluvu o zachování nemateriálního kulturního dědictví“, na jejíž přípravě se podíleli i čeští experti. Protože příprava Úmluvy se časově kryla s pracemi na naší Koncepci účinnější péče o tradiční lidovou kulturu, podařilo se do Koncepce zapracovat i podněty z pří-

pravných jednání k Úmluvě. Oba materiály se tak do značné míry překrývají. Ukázalo se to jako výhoda. Česká republika se stala smluvní stranou Úmluvy až v roce 2009, avšak díky zmíněné Koncepci měla již vytvořeny předpoklady pro její plnění.

Všechny tyto skutečnosti dokládají, že Česká republika v porovnání s ostatními státy stojí stále v popředí úsilí o zachovávání vlastních tradic lidové kultury. Toto její mezinárodní postavení bylo potvrzeno v červnu 2010 jejím zvolením do Mezivládního výboru pro zachování nemateriálního kulturního dědictví, který řídí provádění Úmluvy.

Po přijetí „Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice“ bylo třeba pověřit na národní úrovni a na regionální úrovni vybrané stávající odborné instituce funkcí informačních, školicích a metodologických pracovišť pro dokumentaci tradiční lidové kultury a péči o ni. Na celostátní úrovni pověřilo Ministerstvo kultury touto úlohou Národní ústav lidové kultury ve Strážnici (2004) a na regionální úrovni kraje a krajské úřady pověřily vybraná muzea (2004–2008). Regionálními odbornými pracovišti pověřenými péčí o tradiční lidovou kulturu v krajích (dále jen regionální pracoviště) se staly tyto instituce:

- Hlavní město Praha: Muzeum hl. m. Prahy
- Středočeský kraj: Regionální muzeum v Kolíně
- Jihočeský kraj: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích
- Plzeňský kraj: Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech
- Karlovarský kraj: Muzeum Cheb, p. o. Karlovarského kraje
- Ústecký kraj: Regionální muzeum v Teplicích
- Liberecký kraj: Muzeum Českého ráje Turnov
- Královéhradecký kraj: Muzeum východních Čech v Hradci Králové
- Pardubický kraj: Národní památkový ústav, ú. p. Pardubice, *detašované pracoviště Správa souboru lidových staveb Vysočina*
- Kraj Vysočina: Muzeum Vysočiny Třebíč
- Jihomoravský kraj: Masarykovo muzeum v Hodoníně
- Zlínský kraj: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti
- Olomoucký kraj: Vlastivědné muzeum v Olomouci
- Moravskoslezský kraj: Muzeum Těšínska (Český Těšín) a Muzeum Novojičínska (Nový Jičín)

Tato regionální pracoviště se stala odbornými garanty péče o tradiční lidovou kulturu v jednotlivých krajích. Od roku 2005 vyhlašuje Ministerstvo kultury výběrová dotační řízení, do nichž se mohou hlásit se svými projekty právě pověřená regionální pracoviště. Zřízení regionálních pracovišť orgány územních samospráv se projevilo jako velice prozřetelný a zásadní krok, protože vznik sítě těchto pracovišť, výsledky

jejich práce a spolupráce s orgány územní samosprávy, vzájemná spolupráce regionálních pracovišť s NÚLK a Ministerstvem kultury přináší trvale příznivé výsledky.

Mimo tuto síť se významně podílejí na plnění úkolů Konceptce muzea zřizovaná Ministerstvem kultury (zejména Národní muzeum, Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Moravské zemské muzeum) a další jím zřizované instituce (Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, Národní památkový ústav, Národní filmový archiv). Velmi přínosné jsou pro realizaci Konceptce mnohé projekty Etnologického ústavu Akademie věd, etnologických pracovišť vysokých škol, České národopisné společnosti, vybraných občanských iniciativ, měst a obcí.

Výsledky plnění úkolů Konceptce jsou každoročně zveřejňovány ve výročních zprávách výše uvedených institucí a také pomocí internetových domén www.nulk.cz, www.lidovakultura.cz a www.lidovaremesla.cz.

Na poli identifikace jevů tradiční lidové kultury probíhá od roku 2006 na celém území České republiky dotazníkový výzkum, na němž se podílejí pověřená regionální pracoviště. Výsledky tematicky zaměřených dotazníků jsou každoročně zpracovány jednak za celou Českou republiku, jednak za každý kraj samostatně. Takto je vytvořena obsáhlá databáze o současné podobě tradiční lidové kultury v České republice.

Pro potřeby úkolů Konceptce byl za podpory Ministerstva kultury v roce 2005 sestaven heslář pojmů, který byl o rok později vydán jako pracovní pomůcka pod názvem „Identifikace a dokumentace jevů tradiční lidové kultury v České republice“. V roce 2007 byla Etnologickým ústavem AV ČR, v. v. i., vydána třídílná publikace „Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska“ a ve sledovaném období řešeny projekty cíleného výzkumu: Nositelé tradic – Žijící a oživené lidské poklady (2000–2004) a Žijící lidské poklady – Nositelé tradic II (2005–2009). Ke stěžejním výstupům těchto projektů patří obsáhlá filmová dokumentace vybraných oblastí tradiční lidové kultury, která čítá 20 půlhodinových a jeden celovečerní etnologický dokumentární film. Dále byly Etnologickým ústavem AV ČR, v.v.i., uskutečněny významné dokumentační práce a publikovány dva svazky Národopisného atlasu Čech, Moravy a Slezska.. Národní ústav lidové kultury ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, v. v. i., uspořádal pracovní terminologický seminář „Etnologie – současnost a terminologické otázky“ (2008) a poté obě instituce zahájily přípravné práce na vydání Malého etnologického slovníku.

V roce 2008 byl s ohledem na Úmluvu Příkazem ministra kultury č. 41/2008 zřízen Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky, k němuž byl vydán metodický pokyn. V roce 2009 byly do seznamu zapsány první čtyři položky (Slovácký verbuňk, Vesnické masopustní obchůzky a masky na Hlinecku, Jízda králů na Slovácku a Sokolnictví – umění chovu dravců, jejich ochrany, výcviku a lovu s nimi).

Na webových stránkách www.lidovakultura.cz jsou veřejnosti zpřístupňovány rozmanité přehledy akcí zacílených na uchování, prezentaci a šíření projevů tradiční lidové kultury, jsou zde také informace o činnosti a složení Národní rady pro tradiční lidovou kulturu, která je poradním orgánem ministra kultury, a o Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky. Je tu i soupis institucí a organizací zabývajících se problematikou tradiční lidové kultury.

Na poli uchovávání tradiční lidové kultury se jako důležité jeví využívání vybraných projevů tradiční lidové kultury při výchovně vzdělávacím procesu ve školách. Zde hraje nezastupitelnou roli Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Národní ústav lidové kultury ve spolupráci s Národním informačním a poradenským střediskem pro kulturu a Folklorním sdružením ČR organizuje čtyřsemestrální rekvalifikační kurz s názvem Škola folklorních tradic, který je významnou aktivitou vedoucí k uchování tradic lidové kultury. Národní ústav lidové kultury dále připravuje pro školy všech stupňů specializované pořady v Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy. Obdobným způsobem postupují i další muzea v celé České republice.

Nezanedbatelnou roli v oblasti uchovávání a prezentace tradiční lidové kultury sehrává Ministerstvo obrany, které zřizuje Vojenský umělecký soubor Ondráš. Tento soubor se ve své činnosti zabývá uchováváním a rozvíjením vybraných prvků tradiční lidové kultury a kulturního dědictví. Zaměřuje se na zaznamenávání prvků a aspektů tradičních kulturních projevů, zejména souvisejících s vojenskou tematikou (písňové, hudební, taneční, popř. kombinované projevy apod.). Tento tematický okruh bude nově ve smyslu této koncepce systematicky a principiálně mapován, dokladován a prezentován s cílem obrodit a posílit osobnostní i národní vztah k těmto artefaktům pozitivního kulturního dědictví.

Mimořádný význam v uchovávání tradiční lidové kultury má udělování titulu „Nositel tradice lidových řemesel“ dle nařízení vlády č. 5/2003 Sb., o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění pozdějších předpisů. Je to zvláštní forma ocenění lidových řemeslníků, jejich dovedností, znalostí postupů a technologií tradičních lidových řemesel, zvláště těch, jimž hrozí zánik. Dosud tak ministr kultury ocenil 45 vybraných řemeslníků. Toto ocenění a následná možnost držitelů titulu ucházet se o dotaci Ministerstva kultury na prezentaci svého řemesla jsou zároveň podporou drobného podnikání. Český projekt Nositel tradice lidových řemesel je mezinárodně velmi ceněnou národní variantou světového programu UNESCO „Žijící lidské poklady“. K této formě veřejného oceňování lidových řemeslníků s výjimečnými rukodělnými hodnotami se v průběhu naplňování koncepce připojila některá města, která oceňují lidové tvůrce na místní či krajské úrovni (např. město Uherské Hradiště uděluje takovým řemeslníkům Cenu Vladimíra Boučka za zachování a rozvoj tradiční lidové výroby v regionu).

K šíření, prezentaci a předávání hodnot tradiční lidové kultury je možné uvést dlouhou řadu výstav s projevy lidové kultury v řadě muzeí a skanzenů, speciálních pořadů, výchovných koncertů, folklorních festivalů a slavností, předvádění lidových obřadů, obyčejů, zvyků, tradičních řemesel a technologií lidové umělecké výroby. Byla též vydána řada publikací, často s podporou Ministerstva kultury, krajů i měst a obcí. Šíření a prezentace projevů tradiční lidové kultury je významně podporováno grantovými systémy místní, krajské i centrální státní správy a samosprávy. Mimořádné místo mezi všemi počiny zaujímá výstava „HOMO FABER – člověk tvůrce“, realizovaná v únoru 2009 Národním ústavem lidové kultury v sídle UNESCO v Paříži u příležitosti předsednictví České republiky Radě Evropské unie. Výstava prezentovala na vysoké úrovni péči o tradice lidových řemesel v České republice.

Na prezentaci a předávání hodnot tradiční lidové kultury se nezastupitelnou měrou podílejí různé občanské iniciativy. Tyto iniciativy jsou v mnoha regionech pravidelně podporovány z veřejných rozpočtů. Výjimečné místo v oblasti prezentace lidové hudby a tance zaujímá Folklorní sdružení České republiky, které má celostátní působnost a sdružuje převážně folklorní soubory, pořadatele folklorních festivalů, ale i další zájemce o tradiční lidovou kulturu (www.folklornisdruzeni.cz), aktivně působí i v oblasti mezinárodní spolupráce.

Značné úsilí je věnováno také mezinárodní spolupráci při péči o projevy tradiční lidové kultury. Děje se tak především v rámci spolupráce s UNESCO, zeměmi Visegrádského seskupení a nevládními světovými organizacemi jako jsou CIOFF (International Council of Organizations of Folklore Festivals and Folk Arts – Mezinárodní rada organizátorů folklorních festivalů a lidového umění) či IOV (International Organization of Folk Art – Mezinárodní organizace pro lidové umění), IGF (International Union of Folklore Association – Mezinárodní unie folklorních sdružení), ale též ICOM (International Council of Museums – Mezinárodní rada muzeí), AEOM (Association of European Open Air Museums – Asociace evropských muzeí v přírodě) atd. Spolupráce však probíhá i na regionální a lokální úrovni.

Při plnění úkolů Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice se podařilo položit základy nového systému odborné práce při identifikaci, dokumentaci, uchování, šíření a prezentaci projevů tradiční lidové kultury a zároveň jej stabilizovat. Na tento systém navazuje svými opatřeními Koncepce na další léta. Systém se tím jednak prohloubí, jednak se podaří vytěžít maximum z již získaných dat a zúročit tak i finanční prostředky vložené do úkolů Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice za léta 2003–2010. Končící Koncepce je totiž výborným výchozím bodem k dalšímu úsilí při péči o uchování a další rozvoj tradic lidové kultury u nás. Česká republika je jednou z mnoha zemí, které pokládají své nemateriální kulturní dědictví za stejně důležité jako památky hmotné.

Vstupy pro novou koncepci, jak již bylo shora uvedeno, tvoří jednak Úmluva, jednak mezinárodní prováděcí pravidla, která k ní přijalo Valné shromáždění stran této Úmluvy, dále pak dosažené výsledky při realizaci dosavadní koncepce platné do roku 2010. K nové koncepci také významně přispěly v předstihu uspořádané dvě mezinárodní expertní pracovní porady zemí střední a východní Evropy, konané v České republice za podpory UNESCO. Porada v roce 2005 byla zacílena na tvorbu národních politik zaměřených na zachování a podporu tradiční lidové kultury jako důležité složky nemateriálního kulturního dědictví. Jejím základem byla výměna názorů, zkušeností poznatků o aktuálním stavu ochrany tradiční lidové kultury v jednotlivých účastnických státech. Porada v roce 2009 byla zaměřena na tzv. metodiku zpracování plánů péče o fenomény tradiční lidové kultury zapsané do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva. Obě tyto porady navázaly na sérii mezinárodních porad uskutečněných v České republice v období 1995–1999.

SWOT analýza – silné a slabé stránky péče o tradiční lidovou kulturu v České republice

Silné stránky

- v naší zemi nadále existuje obecně velké bohatství živé a dochované tradiční lidové kultury,
- v některých regionech je dosud nemateriální tradiční lidová kultura živá a je součástí každodenního života,
- péčí o tradiční lidovou kulturu je pověřen NÚLK a regionální pracoviště se sítí dobrovolných spolupracovníků a spolupracujících institucí, s jejichž pomocí se postupně buduje koordinovaný systém péče o tradiční lidovou kulturu,
- nadále se úspěšně realizuje národní projekt Nositel tradice lidových řemesel,
- je posílena návaznost na sféru materiálního kulturního dědictví,
- velkou pomocí je příznivé přijetí záměrů koncepce odbornou a širokou veřejností a veřejnou správou,
- aktivní podíl dobrovolných spolupracovníků, jimž je poskytována soustavná metodická pomoc,
- daří se získávat finanční prostředky pro podporu výzkumu, vývoje a inovací v oblasti péče o nemateriální kulturní dědictví,
- úspěšně se rozvíjí spolupráce s vědeckou sférou, zejména s Akademií věd České republiky,
- daří se hledat nové způsoby podpory činnosti fyzických osob prostřednictvím programu tvůrčích a studijních stipendií v oblasti ochrany tradiční lidové kultury,
- je zajištěna svoboda umělecké tvorby bez direktivních zásahů,

- díky aktivitám občanských sdružení dochází k bohaté prezentaci vybraných prvků tradiční lidové kultury v rámci folklorního hnutí; s tím souvisí, že Česká republika se může pyšnit světově ojedinělým systémem folklorních přehlídek a festivalů,
- je vytvořena právní garance péče o nemateriální tradiční lidovou kulturu přijetím Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví, která má v českém právním řádu povahu zákona.

Slabé stránky

- seznamování s tradiční lidovou kulturou a jejím významem je stále nedostatečně zahrnuto nejen do základního vzdělávání ve školách, ale i do organizované mimoškolní výchovy,
- špatný technický stav drobné lidové architektury, především sakrální movité předměty, náležející do okruhu tradiční lidové kultury, jsou dále ohroženy krádežemi a nelegálním vývozem,
- potřeba finančních prostředků přesahuje možnosti veřejných rozpočtů,
- výsledky výzkumů nejsou dosud v dostatečné míře zpřístupňovány široké veřejnosti,
- využití elektronických databází zatím neodpovídá možnostem dostupných informačních technologií,
- ohrožení tradičních lidových řemesel tlakem masové produkce tuzemského i cizozemského kůže,
- nekvalitní veřejná prezentace a případné zneužívání fenoménů tradiční lidové kultury vede k znevážení tradiční lidové kultury a k záměně těchto statků při jejich prezentaci za prázdnou nápodobu
- prezentace tradiční lidové kultury v českých médiích je stále nedostatečná, přestože státní instituce i občanská sdružení trvale vyvíjejí tlak na to, aby se tato situace změnila.

Příležitosti

- zájem cestovního ruchu o oblast tradiční lidové kultury,
- trvalý zájem veřejnosti o muzea v přírodě jako místa spojující prezentaci hmotné a nehmotné tradiční lidové kultury v regionech ve specifickém prostředí jejich objektů a areálů;
- zájem samospráv na využití tradiční lidové kultury pro vlastní prezentaci, reprezentaci a identifikaci,
- zájem místních společenství a občanské společnosti vůbec o tuto část kulturního dědictví,
- volný prostor na trhu s řemeslnými výrobky, který mohou zaplnit lidová řemesla a lidová umělecká výroba,

- možnost využití místních tradic lidové kultury pro školní vzdělávání dětí a mládeže (rámcové vzdělávací programy),
- zájem fakult vysokých škol, na nichž se nevyučuje etnologie/etnografie jako hlavní obor, o využití znalostí z oblasti péče o tradiční lidovou kulturu v učebním plánu.

Hrozby

- nedostatečný počet kvalifikovaných odborných pracovníků a dobrovolných spolupracovníků,
- nedostatečné ekonomické a materiální zázemí ve veřejné i soukromé sféře,
- šíření věcně nesprávných informací o jevech tradiční lidové kultury masovými, zejména elektronickými sdělovacími prostředky,
- pokles povědomí o tradiční lidové kultuře, regionálních a národních dějinách, identitě a kontinuitě českého kulturního prostředí,
- pokles obecné estetické úrovně.

Část B.

Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na období 2011 až 2015

1. Předmět péče

Ve shodě s Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví, která je platná pro Českou republiku od 18. května 2009, se v podmínkách České republiky nemateriálním dědictvím rozumí zejména nemateriální složka tradiční lidové kultury. Jejimi jednotlivými prvky se dle Úmluvy rozumí zkušenosti, znázornění, vyjádření, znalosti, dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související, které společenství, skupiny a v některých případech též jednotlivci považují za součást svého nemateriálního kulturního dědictví. Toto nemateriální kulturní dědictví, předávané z pokolení na pokolení, je společenstvími a skupinami lidí neustále přetvářeno v závislosti na jejich prostředí, na jejich interakci s přírodou a na jejich historii, je znakem jejich identity a kontinuity, podporuje takto úctu ke kulturní rozmanitosti a lidské tvořivosti.

Takto vymezená tradiční lidová kultura se projevuje zejména v těchto oblastech:

- ústní tradice a vyjádření;
- interpretační umění;
- společenské zvyklosti, obřady a slavnostní události;
- vědomosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru;
- dovednosti spojené s tradičními řemesly.

Pro účely této koncepce se berou v úvahu pouze prvky tradiční lidové kultury slučitelné s právními normami týkajícími se lidských práv, jakož i se zásadami vzájemné úcty mezi společenstvími, skupinami i jednotlivci, včetně rovného postavení žen a mužů, a trvale udržitelného rozvoje.

2. Cíl péče

Základním cílem je podpořit uchování dosud existujících projevů tradiční lidové kultury a předat je příštím generacím. K tomu budou směřovat opatření, jejichž plnění bylo započato v minulém období:

- pokračovat v identifikaci a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury a tento proces považovat za kontinuální vzhledem k proměnám tradiční lidové kultury;
- vést a doplňovat Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky jako nástroj péče o nejvýznamnější jevy tradiční lidové kultury České republiky

republiky; užívat ho jako nástroj záchrany pro ty z nich, které jsou ohroženy zánikem;

- zavést podobné seznamy regionálně nejvýznamnějších nemateriálních statků tradiční a lidové kultury i v krajích, vytvořit pro ně společnou metodiku²⁶;
- průběžně doplňovat vytvořené funkční elektronické databáze v oblasti tradiční lidové kultury; jejich obsah více popularizovat, využít při tom pomoci médií;
- popularizovat srozumitelnou formou výsledky výzkumů, aby byly přístupné odborné a široké veřejnosti a využitelné pro výuku ve školách;
- v zájmu uchování tradiční lidové kultury důsledně prosazovat tradiční lidovou kulturu do rámcových vzdělávacích programů a do ostatních výchovně vzdělávacích forem;
- nadále využívat formy veřejného oceňování v zájmu předávání tradiční lidové kultury;
- prohloubit prezentaci tradiční lidové kultury a nových poznatků prostřednictvím odborných institucí a médií;
- podporovat vznik tzv. profesních etických kodexů vypracovávaných nevládními organizacemi pro přístup a zacházení s dědictvím tradiční lidové kultury;
- inspirovat se mezinárodně doporučovanými osvědčenými postupy pro péči o tradiční lidovou kulturu a důsledně implementovat Úmluvu do praxe.

3. Nástroje

K naplnění těchto cílů budou využity zejména nástroje, které se v období plnění předchozí koncepce osvědčily jako efektivní, zajímavé a perspektivní. Jsou to zejména ekonomické nástroje ve formě programů v oblasti:

- a) grantové podpory tradiční lidové kultury na úrovni obcí, krajů a Ministerstva kultury – významně napomáhají plnění úkolů příspěvkových organizací Ministerstva kultury a regionálních pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu, projektům právnických a fyzických osob, s preferencí pro projekty týkající se statků zapsaných do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky;
- b) výzkumu a vývoje – dobíhající institucionální podpora řešení výzkumných záměrů státními příspěvkovými organizacemi zřizovanými MK a účelová programová podpora pro jiné odborné subjekty prostřednictvím Ministerstva kultury do roku 2011; od r. 2011 nový typ institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj

²⁶ Společná metodika bude vycházet z příkazu Ministra kultury č. 41/2008, kterým se zřizuje Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky, a z metodického pokynu Ministerstva kultury pro vedení tohoto seznamu č.j. 3161/2009 ze dne 18. března 2009.

výzkumných organizací zřizovaných MK a dalšími institucemi; zahájení účelové podpory výzkumu v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) na léta 2011–2017;

- c) poskytování tvůrčích a studijních stipendií Ministerstva kultury v oblasti tradiční lidové kultury pro fyzické osoby se zaměřením na podporu lepšího postavení na trhu (týká se zejména Nositelů tradice lidových řemesel a jejich následovníků) a pro fyzické osoby se zájmem podílet se svými osobními projekty na dokumentaci významných a ohrožených prvků tradiční lidové kultury;
- d) udělování cen Ministerstva kultury v oblasti tradiční lidové kultury dle nařízení vlády č. 5/2003 Sb., o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění pozdějších předpisů – udělování titulu Nositel tradice lidových řemesel a Ceny v oborech zájmových uměleckých aktivit – obor tradiční lidová kultura a folklor, případně i Ceny za přínos k rozvoji české kultury;

a další nástroje metodického a správního charakteru:

- periodické vyhodnocování plnění této Koncepce a zpracování mezinárodně požadovaných zpráv o plnění Úmluvy jako sebereflexe a základ její případné aktualizace;
- existence a činnost celostátního odborného pracoviště Národního ústavu lidové kultury a funkční síť regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu, jak požaduje čl. 13 Úmluvy;
- vytváření a realizace koncepcí, poskytování metodické péče státními a samosprávnými orgány;
- zabezpečení implementace dalších závazků vyplývajících z Úmluvy;
- využití Národní rady pro tradiční lidovou kulturu pro dialog o koncepčních otázkách péče o tradiční lidovou kulturu se zainteresovanými nevládními subjekty;
- zohlednění předávání tradiční lidové kultury v rámcových vzdělávacích programech škol s důrazem na zásadu „místní společenství – místní tradiční lidová kultura – místní škola“;
- existence a činnost vojenského uměleckého souboru zřízeného Ministerstvem obrany (Ondráš),
- trvale vyzývat orgány krajů a měst, zájmových společenství k oceňování významných počinů v této oblasti péče;
- usilovat o trvalou pozornost médií prezentaci a vysvětlování obsahu konkrétních jevů tradiční lidové kultury.

4. Konkrétní úkoly

4.1 Identifikace jevů tradiční lidové kultury

4.1.1 *Etnokartograficky zpracovávat výskyt žijících identifikovaných projevů tradiční lidové kultury na území České republiky. Zajistit cyklickou aktualizaci tohoto zpracování jedenkrát za deset let.*

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Akademií věd ČR

Doporučuje se: krajským orgánům podporovat kulturní instituce v jejich práci na etnokartografické identifikaci jevů tradiční lidové kultury na regionální, případně místní úrovni a využívat výsledků pro operativní a koncepční opatření na území v jejich působnosti

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.1.2 *Podporovat práce na vytváření standardního názvosloví projevů tradiční lidové kultury, upřesňování pracovních termínů, pojmů a kategorií jevů a reálií pro systém identifikace a dokumentace prvků tradiční lidové kultury postihnutelemých etnografickými metodami.*

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Akademií věd ČR

Doporučuje se: orgánům územní správy podporovat instituce při případné spolupráci na vytváření standardního názvosloví

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.1.3 *Průběžně evidovat materiální doklady související s jevy tradiční lidové kultury ve smyslu zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, v platném znění (CES).*

Zajistí: Ministerstvo kultury, NÚLK, krajské orgány prostřednictvím krajských muzeí, orgány obecních samospráv prostřednictvím jimi zřizovaných muzeí

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.1.4 Využívat a doplňovat na všech úrovních síť dobrovolných neprofesionálních dokumentátorů (zpravodajů) pro identifikaci a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury; poskytovat jim metodickou pomoc podle územní příslušnosti regionálních pracovišť. Na internetových stránkách NÚLK uveřejnit základní informaci pro tyto dokumentátory. Využít zkušenosti a stávající adresář dobrovolných neprofesionálních dokumentátorů České národopisné společnosti.

Zajistí: Ministerstvo kultury prostřednictvím NÚLK a ve spolupráci s regionálními odbornými pracovišti pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích, Českou národopisnou společností a dalšími kulturními institucemi na regionální a místní úrovni

Doporučuje se: orgánům územní správy podporovat instituce při vytváření sítě dobrovolných dokumentátorů jevů tradiční lidové kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2 Dokumentace jevů tradiční lidové kultury

4.2.1 Ve smyslu „Koncepte identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury“ zajišťovat periodicky dokumentaci jevů tradiční lidové kultury, zejména těch, které jsou bezprostředně ohroženy, tyto dokumentovat v pravidelných cyklech podle stupně ohrožení.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s NÚLK

Doporučuje se: orgánům krajů, aby pověřily svá regionální odborná pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu, a orgánům dotčených měst, aby pověřily organizace v jejich působnosti zabývající se tradiční lidovou kulturou prací na tomto úkolu

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.2 V muzeích, která mají etnografické sbírky, vytvářet odborné a ekonomické podmínky:

- a) pro systematické výzkumy a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury v terénu,
- b) pro archivní výzkumy a rešerše ve specializovaných fondech archivů, muzeí a knihoven.

Prioritně se věnovat jevům bezprostředně ohroženým zánikem.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Ministerstvem vnitra

Doporučuje se: krajským orgánům vytvořit jimi zřizovaným kulturním institucím vhodné

podmínky pro systematický výzkum a dokumentaci místní tradiční lidové kultury se zvláštním zaměřením na projevy právě zanikající

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.3 Budovat informační databáze archiválií a sbírkových předmětů z oblasti tradiční lidové kultury v muzeích, knihovnách, ústavech Akademie věd ČR a doporučit tuto činnost i ústavům vysokých škol. Zpřístupnit tyto databáze ve smyslu autorského zákona zdarma pro vědecké, výchovné a další účely ve veřejném zájmu.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Akademií věd ČR

Doporučuje se: vysokým školám, orgánům územní samosprávy podporovat budování databází dokumentačních fondů; orgánům územní samosprávy využívat těchto fondů pro jejich případné vlastní koncepce péče o tradiční lidovou kulturu na území v jejich správě

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.4 Finančně podporovat doplňování sbírkových fondů akvizicemi z oboru tradiční lidové kultury.

Zajistí: Ministerstvo kultury prostřednictvím výkupů a akvizic jím zřizovaných sbírkotvorných institucí

Doporučuje se: orgánům územní správy, aby podporovaly akviziční činnost jimi zřizovaných sbírkotvorných institucí s přihlédnutím k jejich sbírkotvorné činnosti v oblasti místní a regionální tradiční lidové kultury jako jevu typického pro dané území

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.5 Průběžně doplňovat Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky, vedený Ministerstvem kultury podle schválené metodiky, o nejvýznamnější prvky této části národního kulturního dědictví. Periodicky sledovat a dokumentovat proměny jeho částí a veřejného užití. Podle vzoru tohoto ústředního seznamu vytvořit v jednotlivých krajích krajské soupisy regionálně významných jevů tradiční lidové kultury.

Zajistí: Ministerstvo kultury po dohodě a ve spolupráci s orgány územní správy, na jejichž

území se vyskytuje navrhovaný projev, a případně se zástupci společnosti, které je nositelem tohoto projevu

Doporučuje se: krajským orgánům ve spolupráci s regionálními odbornými pracovišti pro péči o tradiční lidovou kulturu vytvořit v krajích krajské soupisy regionálně významných projevů tradiční lidové kultury.

Termín: průběžně, vytvoření krajských soupisů do konce roku 2013

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.6 Zpracovávat periodické zprávy podle mezinárodního zadání k implementaci Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví a zprávy o plnění této koncepce jako nástroj k aktualizaci postupů v oblasti péče o tradiční lidovou kulturu.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.7 Podporovat informační, školící a metodologickou činnost regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích, a to zejména:

- a) identifikaci a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury a péči o ně,
- b) pořádání specializovaných školení pro dobrovolné dokumentátory (zpravodajce), profesionální pracovníky dokumentace a sbírek,
- c) vytváření specializovaných databází,
- d) poskytování informací veřejnosti,
- e) poskytování metodické pomoci veřejné správě a odborným institucím v otázkách péče o tradiční lidovou kulturu,
- f) shromažďování informací o nejúspěšnějších postupech v uchovávání, prezentaci a předávání projevů tradiční lidové kultury
- g) průběžné dodávání informací do ústředních databází věnovaných tradiční lidové kultuře a do krajských soupisů.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Doporučuje se: krajským orgánům, aby v tomto ohledu nadále podporovaly jimi pověřená regionální odborná pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu

Termín: trvale

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.8 *Zajistit pravidelné zpracovávání přehledu regionálních akcí zacílených na uchování a prezentaci jevů tradiční lidové kultury široké veřejnosti. Koncipovat získávání údajů a formu jejich zveřejnění s ohledem na jejich využití i pro kulturní turismus.*

*Zajistí: Ministerstvo kultury prostřednictvím NÚLK, Folklorní sdružení ČR; Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s Českou centrálou cestovního ruchu CzechTourism
Doporučuje se: krajským orgánům prostřednictvím regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu*

Termín: pravidelně každý rok

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.9 *Provozovat a průběžně aktualizovat centrální elektronickou databázi věnující se tradiční lidové kultuře a její dokumentaci.*

Zajistí: NÚLK

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.10 *Podporovat projekty v oblasti výzkumu a vývoje naplňující cíle programu NAKI vymezené v tematické prioritě pro tradiční a lidovou kulturu; motivovat potenciální předkladatele projektů, aby věnovali při jejich zpracování zvláštní pozornost statkům zapsaným v Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky.*

Zajistí: Ministerstvo kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.2.11 *Využívat pro terénní výzkumy a dokumentaci tradiční lidové kultury studentských diplomových, ročníkových a seminárních prací a motivovat k tomu studenty mimo jiné specializovanými granty pro studentskou vědeckou činnost. Tím zároveň přispívat k lepší profesionální připravenosti mladých odborníků pro práci v muzeích a vědeckých ústavech.*

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Akademií věd ČR a vysokými školami

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3 Uchování, šíření, prezentace a předávání hodnot tradiční lidové kultury

4.3.1 Nadále podporovat využívání poznatků o tradiční lidové kultuře ve výchovně vzdělávacím procesu ve školách (v základních školách, základních uměleckých školách, středních a odborných školách, včetně umělecko-řemeslných škol). Zároveň tuto problematiku využívat jako možného prostředku výchovy k toleranci, proti rasismu a xenofobii (například v rámci multikulturní výchovy).

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy

Doporučuje se: orgánům územní správy, pokud jsou zřizovateli škol, aby podporovaly osvojování místních a regionálně typických projevů tradiční lidové kultury v rámci školní výuky a výchovy

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: 0

4.3.2 Zpracovávat a vydávat učební texty, obrazové a zvukové pomůcky pro školní a mimoškolní výchovu k poznávání a osvojování jevů tradiční lidové kultury tuzemských regionů se zvláštním zřetelem na jevy zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a krajských seznamů.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury, popř. dalších kapitol

4.3.3 Podporovat mimoškolní formy vzdělávání a školení prostřednictvím grantového systému a zvláštních stipendií zaměřených na uchování jevů tradiční lidové kultury.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3.4 Využívat a podle potřeby a vhodnosti veřejně prezentovat tradiční kulturní dědictví obsahující pozitivní prvky, zejména s vojenskou tematikou, na příslušných veřejných shromážděních a slavnostech, popř. ve vzdělávacích a výchovných zařízeních, pořádaných Ministerstvem obrany samostatně nebo ve spolupráci s Ministerstvem kultury, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, kraji, obcemi, vzdělávacími, výchovnými a dalšími institucemi a zařízeními.

Zajistí: Ministerstvo obrany v případné spolupráci s dalšími rezorty a institucemi

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva obrany

4.3.5 Využívat a podle potřeby doplňovat formy a způsoby veřejného oceňování²⁷ jednotlivců, kolektivů, těles a organizací, které významně přispívají k naplňování péče o tradiční lidovou kulturu a k její ochraně nebo šíření. Oceňovat nejlepší výsledky interpretace a prezentace prvků tradiční lidové kultury. Zejména

- a) nadále udělovat titul „Nositel tradice lidových řemesel“²⁸, jako zvláštní formu veřejného uznání mistrům lidových řemesel, kteří dokonale ovládají tradiční technologie a předávají je dalším následovníkům,
- b) navrhopvat ocenění za zásluhy v péči o tradiční lidovou kulturu Cenou Ministerstva kultury za přínos k rozvoji české kultury a Cenou Ministerstva kultury v oborech zájmových uměleckých aktivit,
- c) po dohodě se zainteresovanými občanskými iniciativami uvážít formu morálního oceňování nejlepších publicistických počinů v oblasti tradiční lidové kultury.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Doporučuje se: orgánům krajských samospráv, aby postupovaly obdobným způsobem a vytvářely vlastní systémy veřejného oceňování.

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3.6 Zaměřit činnost Národní rady pro tradiční lidovou kulturu, která působí jako poradní orgán ministra kultury, ve prospěch zachování a péče o nejvýznamnější jevy tradiční lidové kultury zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a dialogu Ministerstva kultury s odborníky z oboru

²⁷ Rozumí se pouze taková ocenění, která nejsou v rozporu s nařízením vlády č. 5/2003 Sb.

²⁸ Titul je udělován podle nařízení vlády č. 5/2003 Sb., o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění nařízení vlády č. 98/2006 Sb., vychází z projektu UNESCO „Žijící lidské poklady“

etnologie, sociologie, dějin umění, hudební, filmové a divadelní vědy, estetiky, architektury a techniky, školství a osvěty, médií, regionalistiky i relevantních občanských sdružení.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3.7 Prostřednictvím výběrových dotačních řízení vyhlášených Ministerstvem kultury napomoci nositelům jevů tradiční lidové kultury, zejména zapsaných do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a do krajských seznamů, s praktickým prováděním jevů, jsou-li spjaty se zvláště náročnými podmínkami.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3.8 Prostřednictvím výběrových dotačních řízení vyhlášených Ministerstvem kultury podporovat přípravu a realizaci plánů péče o zvláště významné jevy zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky. Zpracovat vzorovou osnovu takového plánu a projednat ji v Národní radě pro tradiční lidovou kulturu.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s NÚLK

Doporučuje se: orgánům krajů podporovat jím zřizované instituce, aby se mohly podílet na plnění tohoto úkolu

Termín: průběžně, vzorová osnova plánu bude zpracována do konce roku 2011

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3.9 Zpracovávat, publikovat a prezentovat výsledky dotazníkových šetření z let 2006 až 2010 v jednotlivých krajích; výsledky využít mimo jiné při plánování dokumentace, při popularizaci tradiční lidové kultury a identifikaci místního dědictví tradiční lidové kultury jako nástroje pro prezentaci měst a obcí, při zpracování nominací k zápisu do krajských seznamů významných statků tradiční lidové kultury.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s NÚLK

Doporučuje se: orgánům územní správy participovat na tomto úkolu prostřednictvím regionálních pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích

Termín: dle harmonogramu stanoveného Ministerstvem kultury

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3.10 Zabezpečit dostupnost informací o tradiční lidové kultuře široké veřejnosti především prostřednictvím regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích, ale i prostřednictvím sítě knihoven, muzeí, archivů, vědeckých a dalších odborných institucí.

NÚLK ve spolupráci s regionálními odbornými pracovišti pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích a s Českou národopisnou společností budou poskytovat konzultace ke zkvalitnění prezentace zvláště významných jevů tradiční lidové kultury.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s NÚLK a s Ministerstvem vnitra

Doporučuje se: orgánům krajů, České národopisné společnosti a Asociaci muzeí a galerií České republiky

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: 0

4.3.11 Podporovat úsilí profesních sdružení, přijmou-li záměr zpracovat svůj profesní etický kodex, a s tímto kodexem seznámit Národní radu pro tradiční lidovou kulturu a regionální odborná pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích, jakož i další zainteresované orgány, organizace a instituce.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: 0

4.3.12 Vystavovat ve sbírkových institucích, které spravují etnografické fondy, hmotné artefakty tradiční lidové kultury, předvádět různé další jevy tradiční lidové kultury, např. technologické postupy, obřady, obyčeje, zvyky, zpěv, hudbu a tance. Využívat přitom řemeslníků, interpretů a lektorů.

Ve výběrových dotačních řízeních podporovat tyto typy prezentačních projektů.

Zvláštní pozornost věnovat rozvoji prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s NÚLK a dalšími jím zřizovanými sbírkovými institucemi

Doporučuje se: orgánům územní správy vytvořit podmínky pro realizaci tohoto úkolu v krajích v rámci grantového systému

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3.13 Motivovat grantovými systémy k podpoře účinné péče o tradiční lidovou kulturu, její uchování a dokumentaci. Zejména

- a) podporovat prostřednictvím grantových systémů provádění a případně revitalizaci zvláště významných a ohrožených místních a regionálních obřadů, obyčejů a zvyků v místech jejich současné či nedávné existence,
- b) upřednostňovat při rozhodování o podpoře dokumentace a prezentace ty projevy, které jsou zahrnuty do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a projevy bezprostředně ohrožené,
- c) podporovat publikační a vydavatelskou činnost tématicky zaměřenou na tradiční lidovou kulturu, zejména na jevy zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a do krajských seznamů,
- d) podporovat prostřednictvím grantových systémů pořádání regionálních, národních a mezinárodních festivalů, přehlídek, soutěží a tvůrčích dílen.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Doporučuje se: orgánům krajů postupovat obdobně a prostřednictvím grantových systémů podporovat provádění místních tradic lidové kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.3.14 Zajišťovat statisticko-ekonomická data týkající se prezentace tradiční lidové kultury (např. data o návštěvnosti kulturních akcí pro veřejnost, výši výdajů veřejnoprávních rozpočtů na návštěvnost, počtu prezentačních akcí apod.).

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci Národním informačním a poradenských střediskem pro kulturu

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: 0

4.4 Mezinárodní spolupráce

4.4.1 Podporovat mezinárodní spolupráci v oblasti rozšiřování a ochrany tradiční lidové kultury, mimo jiné formou výměny koncepčních materiálů zaměřených na lepší péči o tradiční lidovou kulturu ve smyslu Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: 0

4.4.2 Podporovat formou příspěvku na provoz

a) realizaci dvoustranných a mnohostranných projektů v oblasti dokumentace, prezentace a ochrany jevů tradiční lidové kultury,

b) výměnu vědeckých a technických publikací, časopisů, audiovizuálních nosičů aj.,

c) mezinárodní setkání odborníků a jejich zahraniční studijní cesty.

Prioritně podporovat spolupráci se zeměmi Visegrádu, EU a s rozvojovými zeměmi ve smyslu Úmluvy o zachování a podpoře rozmanitosti kulturních projevů, jíž je Česká republika smluvní stranou.

Zajistí: zřizovatelé podle svých rozpočtových možností

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury, popř. dalších rozpočtových kapitol

4.4.3 Podporovat výměnu kulturních hodnot tradiční lidové kultury v rámci vyhlášených státních výběrových dotačních řízení. Využívat k tomu také prováděcích plánů k uzavřeným dohodám o kulturní spolupráci s jednotlivými státy.

Zajistí: Ministerstvo kultury

Doporučuje se: orgánům územní správy počítat při výměně kulturních hodnot s prezentací místních tradic lidové kultury v zahraničí

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

4.4.4 Podporovat participaci České republiky na speciálních programech a projektech mezinárodních organizací (UNESCO, Evropská unie, Visegrád a jiná regionální uskupení) v oblasti péče o tradiční lidovou kulturu.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury a Ministerstva zahraničních věcí

4.4.5 Pozorně posuzovat, případně předkládat zvláště odůvodněné návrhy k zápisu mezinárodně významných jevů tradiční lidové kultury České republiky do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva, zřízeného Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví, případně do Seznamu nejlepších praktických postupů při péči o zachování nemateriálního kulturního dědictví, zřízeného toutéž úmluvou. Tím posilovat mezinárodní prestiž České republiky a zviditelňovat její tradiční nemateriální kulturní dědictví ve světě.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí

Termín: průběžně

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury a Ministerstva zahraničních věcí

4.4.6 Zvážit vydání reprezentativní cizojazyčné publikace o nemateriální tradiční lidové kultuře jako nástroje prezentace České republiky a její kultury ve světě.

Zajistí: Ministerstvo kultury ve spolupráci s NÚLK

Termín: dle možností rozpočtu

Dopad na státní rozpočet: v rámci rozpočtu Ministerstva kultury

Část D.**NÁROKY NA STÁTNÍ ROZPOČET****1. Provoz a činnost příspěvkových organizací zřizovaných Ministerstvem kultury**

Bude zajišťován *v rámci předpokládaného vývoje státního rozpočtu a rozpočtové kapitoly 334-Ministerstvo kultury*. Nepředpokládají se zvýšené nároky na státní rozpočet.

2. Investiční akce příspěvkových organizací zřizovaných Ministerstvem kultury

Budou financovány *v rámci předpokládaného vývoje státního rozpočtu a rozpočtové kapitoly 334-Ministerstvo kultury* prostřednictvím registrovaných investičních programů. Nepředpokládají se zvýšené nároky na státní rozpočet.

3. Výdaje na výzkum a vývoj

Budou hrazeny z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity NAKI dle výsledků veřejné soutěže a možnosti schválených výdajů státního rozpočtu na výzkum a vývoj pro jednotlivé roky a tento program. Program obsahuje samostatnou prioritu 1.3. – Nehmotné kulturní dědictví.

Další prostředky v oblasti výzkumu a vývoje může každá výzkumná organizace získat v rámci institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na základě zhodnocení jí dosažených výsledků ve smyslu ustanovení § 4, odst. 2, písm. a) zákona č. 130/2002 Sb.

4. Výdaje v programu Ministerstva kultury „Kulturní aktivity“ (dále jen KA)

V rámci programu Kulturních aktivit realizuje Ministerstvo kultury podporu péče o tradiční lidovou kulturu několika způsoby:

- a) účelová podpora příspěvkových organizací Ministerstva kultury (národní akce)
- b) výběrové dotační řízení na podporu tradiční lidové kultury
- c) program poskytování příspěvků na tvůrčí a studijní účely (stipendia)

Přehled uveden v tabulce č. 1.

5. Výdaje na udělování Cen Ministerstva kultury

Součástí nařízení vlády č. 5/2003 Sb., o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury, ve znění pozdějších předpisů, je i udělování cen v oblasti tradiční lidové kultury, a to:

- a) udělování titulu Nositel tradice lidových řemesel;

b) udělování ceny v oborech zájmových uměleckých aktivit – obor tradiční lidová kultura a folklor.

Výdaje plánované na udělování těchto cen jsou uvedeny v tabulce č. 2. Tyto výdaje jsou zahrnuty v rámci věcných výdajů Ministerstva kultury.

Tab. č. 1 – PROGRAM „KULTURNÍ AKTIVITY“ 2011–2015
(návrh optimálního rozpočtu v tis. Kč)

Rok	2011	2012	2013	2014	2015
<i>KA příspěvkových organizací MK</i>	4 190	4 520	4 250	4 600	4 250
<i>Podpora tradiční lidové kultury</i>	22 000	25 000	25 000	25 000	25 000
<i>Program poskytování stipendií</i>	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
<i>Celkem</i>	27 190	30 520	30 250	30 600	30 250

Tab. č. 2 – PŘEDPOKLÁDANÉ VÝDAJE NA UDĚLOVÁNÍ
CEN MINISTERSTVA KULTURY (v tis. Kč)

Rok	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Udělování titulu Nositel tradice lidových řemesel</i>	250	250	250	250	250
<i>Udělování Ceny MK v oboru tradiční lidová kultura a folklor</i>	50	50	50	50	50
<i>Celkem</i>	300	300	300	300	300

Část E.

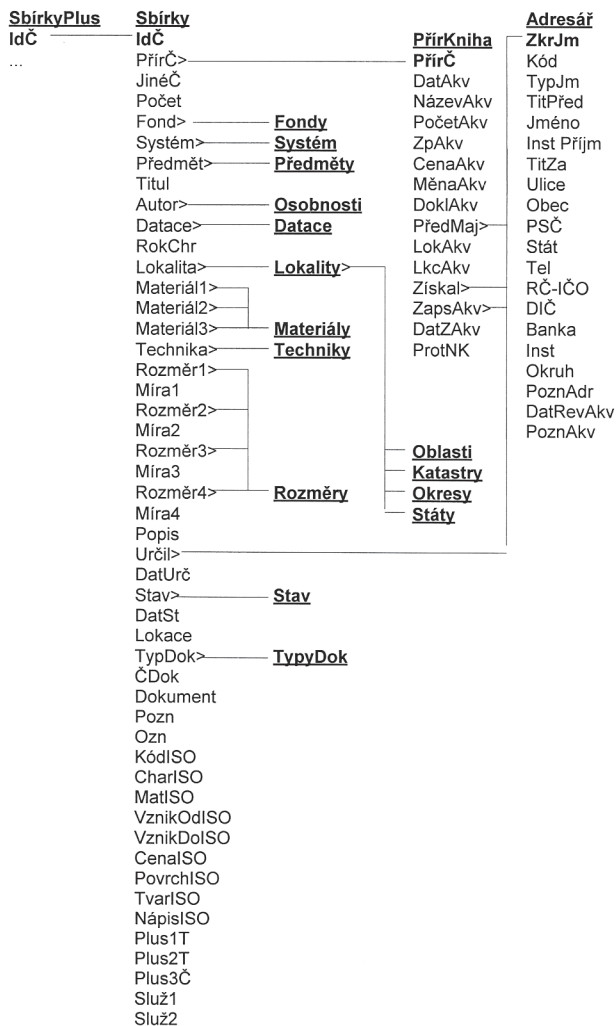
STAV, KTERÉHO BUDE DOSAŽENO NAPLNĚNÍM CÍLŮ TÉTO KONCEPCE

1. Zvýší se úroveň znalostí o tradiční lidové kultuře v České republice, bude zajištěna aktualizace těchto poznatků a zlepší se péče o ni.
2. Vytvoří se lepší podmínky pro důstojné provádění jevů tradiční lidové kultury na místní úrovni a tím i pro celkovou prezentaci dotčených obcí a měst.
3. Zlepší se podmínky pro implementaci Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví a dalších mezinárodně právních instrumentů.
4. Prostřednictvím spolupráce regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích a národního pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu (NÚLK) na trvalé aktualizaci příslušných webových portálů a databází se zvýší dostupnost informací o tradiční lidové kultuře pro odbornou i laickou veřejnost.
5. Činnost regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu v krajích a národního pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu (NÚLK) přispěje ke zvýšení úrovně péče o tradiční lidovou kulturu a její využití pro vzdělávací a výchovné účely.
6. Popularizace Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky a podpora vzniku a rozvoje podobně zaměřených krajských seznamů pomůže zvýšit prestiž významných statků tradiční lidové kultury ve společnosti.
7. Potenciál Národního ústavu lidové kultury, který má status výzkumné organizace, bude využit v programu výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2011–2015).
8. Realizace této koncepce přispěje k naplnění cílů Státní kulturní politiky, kterou vláda České republiky schválila svým usnesením ze dne 19. listopadu 2008 č. 1452.
9. Naplněním cílů této koncepce se upevní dobré postavení České republiky v UNESCO.
10. Budou vytvořeny předpoklady pro další rozvoj péče o tradiční lidovou kulturu a s ní spojených vědních oborů v České republice po roce 2015.

Příloha č. 3

Vazby tabulek

Podtržen je vždy název tabulky, pod názvem je sloupec polí této tabulky, u slovníkových tabulek nejsou pole rozepsána. Rozmístění tabulek je nepodstatné, je dáno jen omezeným prostorem na stránce. Vazby mezi tabulkami jsou značeny linkami spojujícími odpovídající pole. Napojení zleva či zprava je rovnocenné. Většina vztahů je typu 1:mnoha, svorka „>“ je na straně „mnoho“ (např. mnoho záznamů v tab. Sbirky je prostřednictvím příř. čísla svázáno s jedním záznamem v tab. PřířKniha).

Tabulka je převzata z komentáře k programu Demus – Demus/Katalog.doc.
Aktualizováno 13. 1. 1998.

Inventární karta k vyplnění pro posluchače

Skupina :	Předmět:	Lokalita:	Č.inv:
Podskupina:		Datace:	Č. přír.:
		Uložení:	Č. neg.:
Způsob nabytí:	Určil:	Počet:	
Datum:	Datum:		
Materiál:	Technika:		
Rozměry:			
Popis:			

Příloha č. 5

Klasická inventární karta

Skupina	Předmět	Lokalita	Č. inv.
Podskupina		Uložení	Č. přír.
			Č. neg.

Způsob nabytí:

Určil:

Datum:

Datum:

Výpis z počítačové evidence DEMUS-Inventář

14. března 2009

Demus-Inventář s Lokací na výšku

Inv.č.	PřírČ	Počet	Předmět	St. Lokace	Akt. lokace
08.40-1	180/1976	1	Tryska pro výrobu polyamidového hedvábí	02/1-56B	02/1-56B
08.40-2	283/1978	1	Vřeteno pro vysoký zákrut	02/1-56B	02/1-56B
08.40-3	284/1978	1	Vřeteno pro vysoký zákrut	02/1-56B	02/1-56B

Příloha č. 7

Návrhový list výstavy – podle Technického muzea v Brně

- A/ Úvodní informace** *(více než 1 fiskální rok před realizací)*
- Název *(přesný nebo pracovní název výstavy)*
 - Autor *(autor nebo autorský kolektiv)*
 - Zdroj informace *(převzatá nebo nová výstava)*
 - Autor námětu *(stanovit autora, jenž vypracuje námět)*
 - Téma *(hlavní význam)*
 - Stručná charakteristika *(stručný popis výstavy)*
 - Dřívější realizace
 - Předkladatel úvodní informace *(jméno předkladatele)*
 - Datum podání informace
 - Navrhovaný termín konání
- B/ Parametry přípravy:** *(termín – 1 fiskální rok před realizací)*
- Termín konání
 - Garant realizace
 - Autor architektonického a výtvarného řešení
 - Konzultace se zástupcem oddělení Ochrany sbírkových předmětů
 - Rozsah v m²
 - Harmonogram realizace
 - Finanční kalkulace nákladů a jejich krytí
 - Vlastní a zapůjčené exponáty
 - Námět výstavy – viz příloha
 - Autor libreta *(stanovit autora, jenž vypracuje libreto)*
 - Průběžné konzultace *(stanovuje garant realizace)*
 - Doprovodné akce
 - ☐ publikace (viz samostatná část přípravy)
 - ☐ semináře, konference (viz samostatná část přípravy)
 - ☐ prezentace v průběhu konání výstavy (viz samostatná část přípravy)
 - ☐ vernisáž (viz samostatná část přípravy)

C/ Příprava výstavy:

- Průběžné konzultace
- Zainteresované osoby a kontakty
- Agenda výstavy
 - autorská vypořádání
 - smlouvy
- Libreto výstavy – viz příloha
- Autor scénáře

(termín 9 měsíců před realizací)

(stanovuje garant realizace)

(garant realizace)

(stanovit autora, jenž vypracuje scénář)

D/ Realizace výstavy:

- Přesný harmonogram instalace výstavy
- Průběžné konzultace – termíny
- Scénář výstavy – viz příloha

(termín 6 měsíců před realizací)

E/ Vyhodnocení výstavy

- Dodatek scénáře
- Fotodokumentace realizované výstavy

Zpracoval P. Nekuža

Příloha č. 8

Návrh na sbírkotvorný plán

Sbírkotvorný plán má odrážet současný stav sbírky, možnosti terénu a předpokládaný vývoj sledovaného oboru. Musí zohlednit možnosti muzea jednak z hlediska depozitárních. prostor, výstavních možností a lokace.

1. Úvod

Představit muzeum, historii sběratelských aktivit a postavení vlastní sbírky v celém fondu muzea. Uvést na co je sbírka zaměřena, jaké významné akvizice byly úspěšně provedeny, jaké významné exponáty obsahuje.

2. Přehled muzeí s podobnými sbírkami v regionu

... Po konzultaci se správci sbírek vyjmenovaných muzeí víme, že

3. Sbírkový fond

Sbírka je členěna na

Sbírka obsahuje ke dni celkem inventárních čísel.

3.1. Obsah fondu

Při pohledu do akvizičních údajů je zřejmé, že výrazným činitelem při tvorbě sbírky byly

Dále se na tvorbě sbírky podíleli

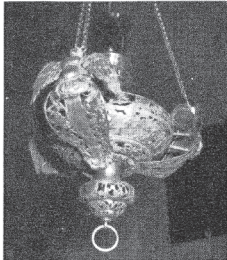
Můžeme říci, že sledovaná odvětví jsou/nejsou nestejně zastoupena. K hojně zastoupeným oborům patří Z hlediska zpracovávané suroviny vidíme, že největší důraz při akviziční činnosti byl dosud kladen na *dřevo zpracující a kovozpracující řemesla*.

3. 2. Problematické momenty

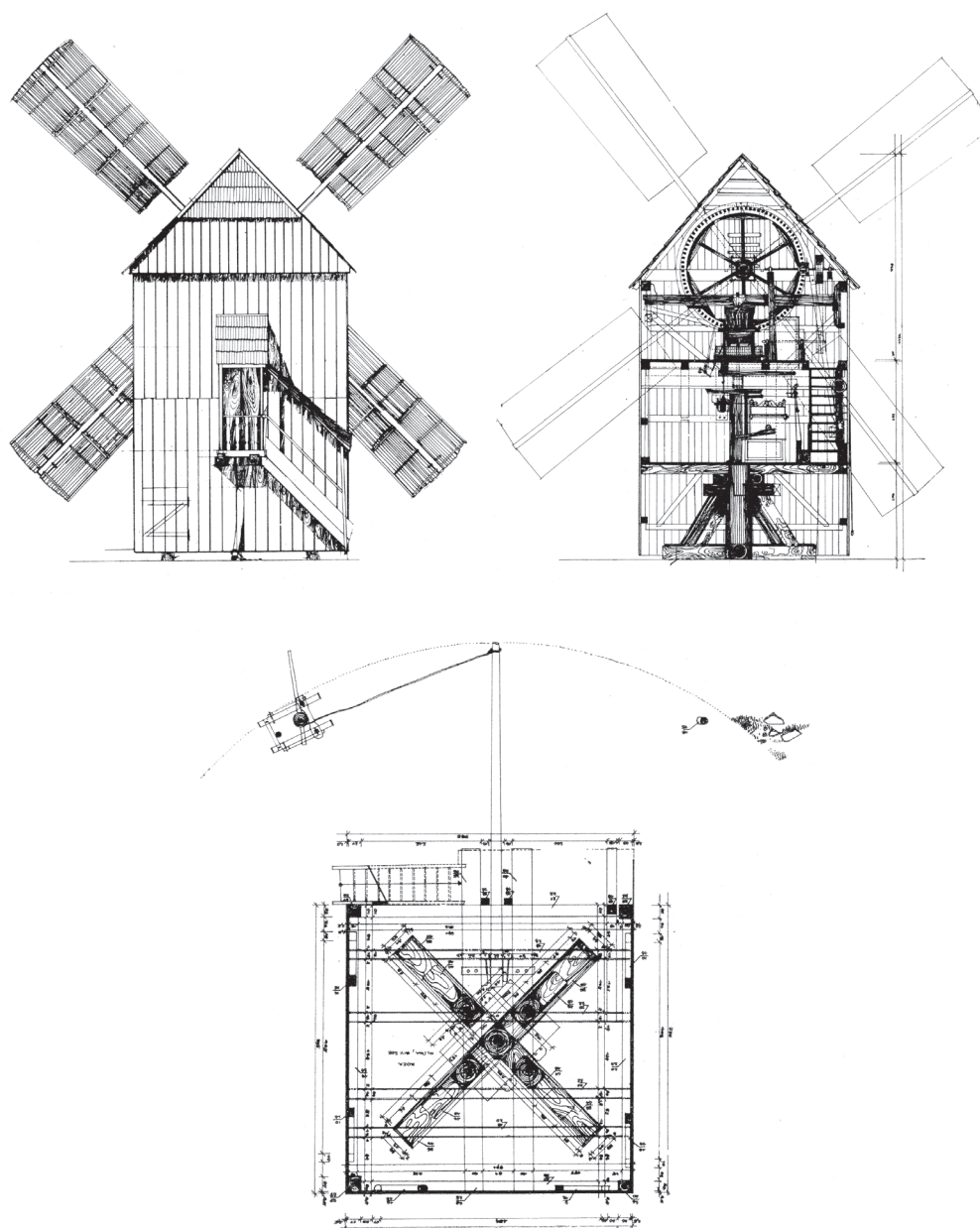
- šíře a různorodost celého fondu
- duplicita
- preventivní konzervace
- uložení v depozitáři
- evidence, atd.

4. Výhled sbírkotvorné činnosti

5. Závěr

1. Obec Kvasice	2. Okres Kroměříž	Hodnota	Zachování	Využití
EVIDENČNÍ LIST MOVITÉ KULTURNÍ PAMÁTKY		3. Kraj Jihomoravský	4. Pořadové číslo	
		5. Název (označení) památky lampa na věčné světlo	7. Umístění památky v objektu v presbyteriu farního kostela	
		6. Objekt, kde je památka uložena osada (čtvrť) ulice (náměstí) farní kostel Panny Marie	8. Vlastník (správce, trvalý uživatel) církev římskokatolická	
		9. Popis památky (technika, materiál, rozměry, výčet částí, popřípadě počet kusů, jde-li o soubor) Tepaná, stříbrná lampa vázovitého tvaru (výška 42 cm, průměr 35 cm), na obvodě se třemi úchytkami pro zavěšení, maskovanými prolamovaným listovým a završenými postavami andělků s rozpjatými křídly. Vlastní nádoba lampy skleněná, novější, vložená do popsané stříbrné schránky; elektrifikováno.		
10. Časové, slohové a autorské určení z roku 1740		11. Autor nebo výrobní označení bez punců a bez mistrovské značky		

Příloha č. 10

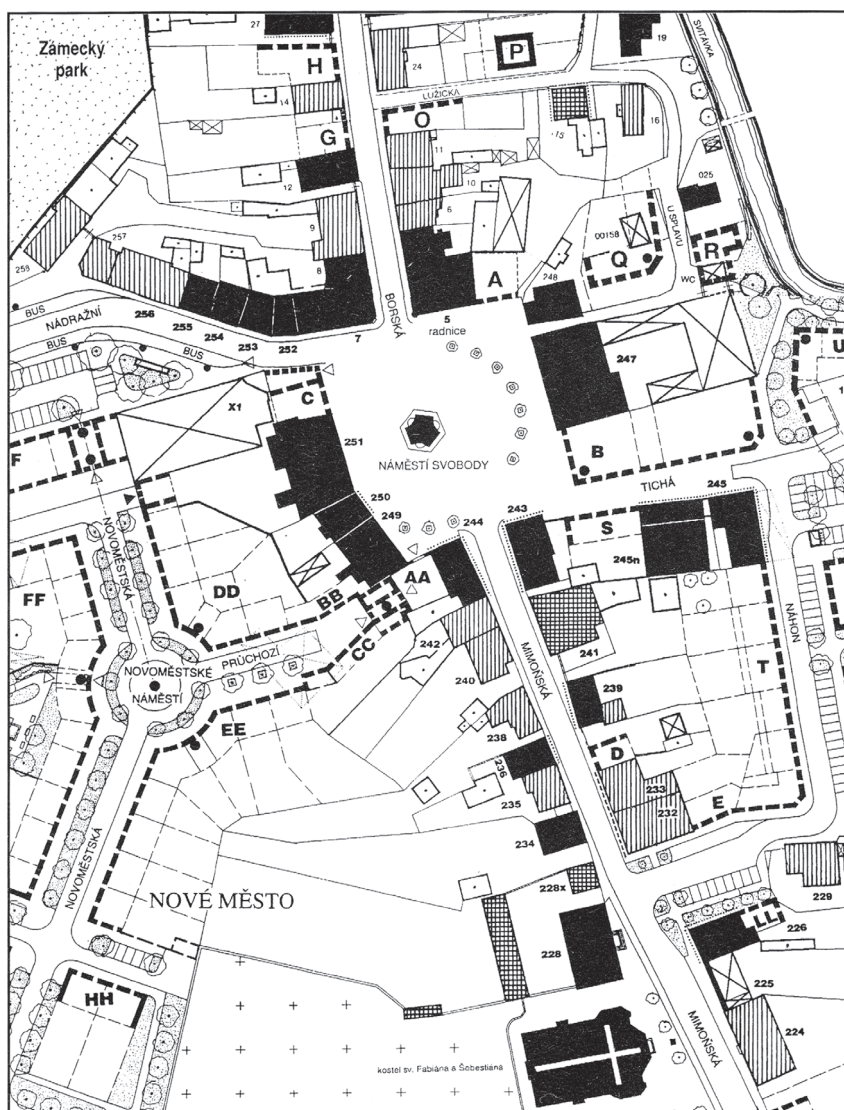

Zaměření větrného mlýna v Bořenovicích. Studijní práce útvaru projekce profesora ing. Arch. Antonína Kuriala na Vysokém učení technickém v Brně.

Kategorizace objektů a ploch z hlediska památkové péče

Zákupy (okres Česká Lípa). Mapa památkového hodnocení území v barevném plošném provedení. Domy jsou označeny čísly popisnými, ostatní objekty jsou popsány a všechny uvažované novostavby identifikovány písmeny.

Zákupy (okres Česká Lípa). Regenerační regulační plán pravobřežní části města, zpracován na základě závěrů památkového rozboru sídla a s jejich plným respektováním. Oproti tomuto rozboru je zde rozpracován návrh regulace nové výstavby na ploše jihozápadně od náměstí a konkretizován návrh regulačních čar v těchto místech, kde v mapě památkového hodnocení byla jen plošná značka.

Mapy převzaty z publikace: Kuča, Karel – Kučová, Věra: *Principy památkového urbanismu. Příloha časopisu Zprávy památkové péče. Roč. 60, 2000.*

Mezioborová praktická studia

Petra Mertová

Vydala Masarykova univerzita v roce 2014

1. vydání, 2014

Sazba: ASTRON studio CZ, Veselská 699, 199 00 Praha

ISBN 978-80-210-6987-9